

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**YENİ DÜNYA DÜZENİ BAĞLAMINDA TERÖR,
VEKÂLET SAVAŞLARI VE TÜRKİYE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemal ÇOBAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

GAZİANTEP
OCAK 2018

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**YENİ DÜNYA DÜZENİ BAĞLAMINDA
TERÖR, VEKÂLET SAVAŞLARI VE TÜRKİYE**

CEMAL ÇOBAN

Tez Savunma Tarihi: 18.01.2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Yrd.Doç.Dr.Mehmet BİÇİCİ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet Emin SÖNMEZ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Prof.Dr.Hilmi BAYRAKTAR

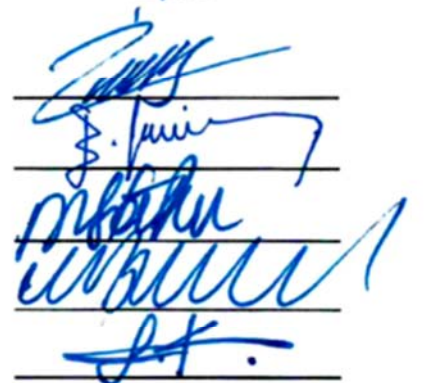
Doç.Dr.Mehmet Emin SÖNMEZ

Doç.Dr.Mustafa METE

Yrd.Doç.Dr.Mehmet BİÇİCİ

Yrd.Doç.Dr.Serhat KUZUCU

İmzası

ÖZET

YENİ DÜNYA DÜZENİ BAĞLAMINDA TERÖR, VEKÂLET SAVAŞLARI VE TÜRKİYE

ÇOBAN, Cemal

Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

Ocak 2018, 122 sayfa

Değişen koşullar neticesinde vekâlet savaşları kavramı yeni yüzyılın yeni savaş stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde terör örgütleri başta olmak üzere farklı devlet ve devlet dışı aktörlerle yürütülen Vekâlet Savaşları özellikle Ortadoğu coğrafyasında sıkça yaşanmaktadır. Yeni Dünya Düzeni bağlamında ve değişen koşullar çerçevesinde Vekâlet Savaşlarının bugün olduğu gibi gelecekte de en çok tercih edilen savaş stratejisi olacağı tahmin edilmektedir.

Bu tez çalışması sonuç hariç üç bölüm olarak ele alınmıştır. İlk bölümde ABD ve Batılı müttefikleri tarafından oluşturulmaya çalışılan Yeni Dünya Düzeni ve bu düzenin bir yansıması olarak günümüzde tüm dünyayı saran Terör ve Terörizm kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde günümüzde devlet ve devlet dışı aktörlerin yeni savaş stratejisi haline gelen Vekâlet Savaşlarının ne olduğu, neden ortaya çıktığı, nasıl yürütüldüğü ve aktörlerinin kimler olduğu başlıklar halinde örneklerle açıklanmıştır. Üçüncü ve sonuç bölümünde Türkiye'nin zorlaşan konumuyla beraber vekâlet savaş stratejisini hayata geçirmesinin gerekliliği anlatılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin Suriye iç savaşında doktrine etmeye çalıştığı vekâlet savaş stratejisi, bu stratejide yapılan hatalar ve çıkarılması gereken dersler ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Yeni Dünya Düzeni, Vekâlet Savaşları, Türkiye, Suriye, Ortadoğu.

ABSTRACT**NEW WORLD ORDER IN THE CONTEXT OF TERRORISM, PROXY WARS AND TURKEY**

ÇOBAN, Cemal

Master Thesis, Security Strategies and Management

Supervisor: Doç. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ

January 2018, 122 pages

In the context of changing conditions, the concept of the Proxy Wars emerges as a new battle strategy of the New Century. Today, especially in the terrorist organizations, different state and non-state actors, the war of power of attorneys, especially in the geography of the Middle East is frequently experienced. Within the context of the New World Order and within the changing circumstances, it is predicted that the Proxy Wars will be the most preferred war strategy in the future as it is today.

This thesis study is treated as three parts except the result. In the first part, the concepts of the New World Order and the Terrorism and Terrorism that surround the whole world are considered as a reflection of this order, which is being tried to be formed by US and Western allies. In the second part, the notion of the Proxy Wars, which has become the new battle strategy of state and non-state actors today, is explained with titles and examples. Middle East also located on the third and conclusions, as geopolitical and geo-strategic properties due to difficult locations within the framework of a global and a country that tried to be the doctrine of proxy war strategy by regional powers, Turkey's Proxy Wars described the necessity of Strategy implementation and Syria is trying to doctrine in the civil war proxy war The mistakes he made in his strategy and the lessons he should take are discussed.

Key Words: New World Order, Proxy Wars, Turkey, Syria, Middle East.

ÖNSÖZ

Ortadoğu da yer alan bir ülke olarak Türkiye Vekâlet Savaşlarının merkezinde bulunmaktadır. Yaşanan bu Vekâlet Savaşları Türkiye'nin aleyhine olarak yükselişe geçmiş durumdadır. Türkiye içte ve dışta birçok farklı alanda vekil aktörle mücadele etmeye çalışmaktadır. Buna rağmen Türkiye'nin gündemine bakıldığında Vekâlet Savaşları kavramının akademik olarak hak ettiği değeri bulmadığı görülmektedir. Bu nedenle tez çalışmam esnasında Türkiye'de Vekâlet Savaşları kavramını akademik olarak ele alan kapsamlı bir çalışmayla karşılaşmadım. Türkiye'yi çemberi içine alan Vekâlet Savaşlarının farkına varmak ve gelecekte de karşımıza çıkacağı bilincinde olmak için, Vekâlet Savaşları kavramının akademik çalışmalarla detaylı olarak irdelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Tez yazımı boyunca çalışmalarımın tüm aşamalarında benden desteğini esirgemeyen takip eden ve yönlendirmeleriyle ufkumu açan değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Mehmet Emin SÖNMEZ'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca yüksek lisans eğitimimde üzerimde emeği olan özellikle Prof.Dr. Hilmi BAYRAKTAR ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİÇİCİ hocama şükranlarımı sunarım.

Bu tez ülkemizin bekası için canlarını feda eden Tüm Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kahraman Şehitlerine ithaf edilmiştir.

Cemal ÇOBAN

Ocak, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
YENİDÜNYA DÜZENİ VE TERÖRİZM	1
1.1. Yenidünya Düzeni Öncesi Durum.....	1
1.1.1. Soğuk Savaş Dönemi	1
1.1.1.1. Afganistan'ın SSCB Tarafından İşgal Edilmesi.....	4
1.1.1.2. SSCB'nin Dağılması	6
1.1.3. Soğuk Savaşın Sona Ermesi ve Yeni Dünya Düzeni	6
1.1.4. Yenidünya Düzeni Üzerine Üretilen Teoriler	9
1.1.4.1. Tarihin Sonu Mu? (Francis Fukuyama)	9
1.1.4.2. Medeniyetler Çatışması Mı? (Samuel P. Huntington)	12
1.2. Yeni Dünya Düzeninde Değişen Güvenlik Algısı.....	17
1.2.1. Yeni Dünya Düzenindeki Güvenlik Algılamalarında 11 Eylül Olayı ..	20
1.2.2. Terör ve Terörizm Kavramları	24
1.2.3. Terörizmin Tarihi	27
1.2.4. Terörizm 'in Nedenleri.....	30
1.2.4.1. Ekonomik Nedenler	30
1.2.4.2. Sosyal Nedenler.....	31
1.2.4.3. Siyasal Nedenler	32
1.2.4.4. Hukuki Nedenler	32
1.2.5. Terörün Amaçları.....	33
1.2.5.1. Sosyo-Kültürel Amaçları.....	33
1.2.5.2. Ekonomik Amaçları.....	33
1.2.5.3. Siyasal Amaçları.....	34

1.2.5.4.Psikolojik Amaçları	34
1.2.6.Terörizmin Türleri.....	35
1.2.6.1. Ulusal (Ülke İçi) Terörizm	35
1.2.6.2.Devlet Terörizmi	36
1.2.6.3.Devlet Destekli Terör	37
1.2.6.4.Uluslararası Terörizm.....	39
1.2.6.5. Uluslar ötesi Terörizm.....	40
1.2.6.6.Etnik Terörizm.....	41
1.2.6.7.Siber Terörizm.....	41
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
YENİ DÜNYA DÜZENİNDE VEKÂLET SAVAŞLARI KAVRAMI	43
2.1. Vekâlet Savaşı (Proxy War)	45
2.1.1. Vekâlet Savaşlarının Parametrelerini Deşifre Etme.....	47
2.2. Vekâlet Savaşlarının Nedenleri	50
2.2.1. Vekâlet Savaşlarında Çıkar ve Güç.....	52
2.2.2. İdeolojik Amaçlar	55
2.2.3. Nükleer Çağ ve Geleneksel Savaştaki Değişim	57
2.2.4.Vekâlet Savaşı ve Risk.....	59
2.3. Vekâlet Savaşının Aktörleri.....	61
2.3.1. Devletler ve Vekâlet Savaşları	62
2.3.2. Devlet Dışı Aktörler ve Vekâlet Savaşları	65
2.4. Vekâlet Savaşlarının Yürütülme Süreci.....	66
2.4.1. İnsan Gücü Temini.....	67
2.4.2. Silah ve Malzeme Temini	69
2.4.3.Finansal Desteğin Sağlanması.....	70
2.4.4. Askeri Olmayan Destekler Sağlamak	71
2.5. Vekalet Savaşlarının Geleceği	72
2.5.1. Vekalet Savaşlarının Devam Eden Cazibesi.....	72
2.5.2. Vekâlet Savaşının Geleceği	76
2.5.2.1. Terör Sendromunda Savaş.....	77
2.5.2.2. Gelecekteki Vekâlet Savaşları İçin Özel askeri Şirketler (Private Military Companies).....	78
2.5.3. Vekâlet Savaşının Bir Biçimi: Siber Savaş.....	80

2.5.4. Rusya ve Çin Başta Olmak Üzere Dünyada Süper Güçlerin Ortaya Çıkışı, Bu Güçlerin Vekâlet Savaşına Olan İlgisi.....	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	88
TÜRKİYE VE VEKALET SAVAŞLARI	88
3.1.Türkiye'nin Zorlaşan Konumu	88
3.2. Ortadoğu ve Vekâlet Savaşları	96
3.2.1. Büyük Ortadoğu Projesi.....	99
3.2.2. Türkiye Denklemine Suriye İç Savaşı.....	101
3.2.3. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Vekil Savaş Stratejisindeki Hatalar	104
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	111
KAYNAKÇA.....	115
ÖZGEÇMİŞ	122
VITAE.....	122

KISALTMALAR LİSTESİ

SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği (Sovyet Rusya)
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ADHP	:Afganistan Demokratik Halk Partisi
CIA	:Merkezî İstihbarat Teşkilatı
ODAÜ	:Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri
YDD	:Yeni Dünya Düzeni
FNLA	:Angola'nın Bağımsızlığı İçin Halk Hareketi
MPLA	:Angola Ulusal Bağımsızlık Cephesi
UNITA	:Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik
ÖSO	:Özgür Suriye Ordusu
PYD	:Demokratik Birlik Partisi
DEAŞ	:Irak ve Şam İslam Devleti
ÖAŞ	:Özel Askeri Şirket
BM	:Birleşmiş Milletler
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİDÜNYA DÜZENİ VE TERÖRİZM

1.1. Yenedünya Düzeni Öncesi Durum

1.1.1. Soğuk Savaş Dönemi

İkinci Dünya Savaşı milyonlarca insanın ölümüne, yıkıma, yokluğa ve kargaşaya neden olmuştur. Bu savaş sonucunda Pearl Harbor saldırısı¹ dışında, hâkimiyeti altındaki topraklarda savaş gerçekleşmeden hafif etkilerle atlatmış olan ABD ve toplamda 20 milyon sivil ve askerini kaybeden SSCB iki “süper güç” konumuna gelmiştir. İdeolojik olarak kutuplaşmanın temelini atan bu iki süper güçten ABD Liberal Kapitalizmi desteklerken, SSCB ise Sosyalizmi yaymaya çalışan bir tavır almıştır. ABD’nin SSCB ile yaptığı müzakerelerde istediğini elde etmek için kullanacağı iki önemli koz vardı; güçlü ekonomisi ve atom bombası. SSCB’nin zaman içerisinde nükleer silaha sahip olmasıyla ABD’nin elinde bulunan bu kozlara rağmen, onu eşit seviyede rekabet edebilecek seviyeye getirmiştir.²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya ağır ve kesin yenilgiye uğramış, Orta Avrupa’da bulunan diğer devletler ise siyasi ve askeri olarak yeniden toparlanıp güç odağı olmalarını sağlayacak imkânlardan yoksun durumda kalmıştır. Bu durum Orta Avrupa’da derin bir güç boşluğunun oluşmasına yol açmıştır. 10 Şubat 1946’da Stalin, Churchill’in SSCB tehlikesine karşı uyarılarda bulunmak amacıyla Beyaz Saray’ı ziyaretinden bir gün önce yaptığı seçim konuşmasında gelişmelerdeki ortaya çıkan dengesizlikler sebebiyle kapitalist devletler arasında savaşın kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. 5 Mart 1946’da Fulton-Missouri’de ise Churchill, Baltık’ta

¹ ABD bu saldırıda çoğunluğu donanmada görevli olmak üzere toplam 2403 asker ile sivil, 169 savaş uçağı ile 3 savaş gemisini tamamen kaybetmiş, 1178 kişi yaralanmış, 159 savaş uçağı ve 16 savaş gemisi ağır hasar görmüştür (<https://www.nationalww2museum.org/>).

² Özcan A.A. *Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi ve Sonu*.
<http://www.academia.edu/13723063/>, (Erişim Tarihi:18.12.2017).

Stettin’de Adriyatik’te Trieste’ye kadar kıtanın ortasından bir demir perde indiğini ileri süren tarihi bir konuşma yapmıştır. ‘Demir perde’ vurgusuyla ün kazanan bu konuşmanın asıl önemi Anglo-Amerikanların, Avrupa’da tüm ülkelerin yer aldığı bir birlik kurma amacıyla getirdiği teklifte yatmaktadır. Stalin ve Churchill’in bu konuşmaları LaFeber tarafından Soğuk Savaş’ın ilanı olarak tanımlanmaktadır.³ 1946 sonbaharında ABD kamuoyunda artık, SSCB’nin ideolojik olarak düşman olduğu ve ABD yönetiminin bu doğrultuda bir politika yürütmesi gerektiği yönünde düşünce hâkimdi.

İkinci dünya savaşının ardından ortaya çıkan ve iki süper güç haline gelen ABD ve SSCB arasında oluşan gerginlik ve sınırlı çatışmalar döneminin genel adı Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılır. Oral Sander Soğuk Savaş dönemini şöyle tanımlamıştır; ‘‘Soğuk Savaş, iki kutup arasında oluşan ilişkilerde, kutupların ve üyelerin tutumlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların olmadığı ve ilişkilerinde tamamıyla güç odaklı tutumların başat olduğu bir dönemdir. Aynı zamanda Soğuk Savaş, devletler arasında anlaşma kuralları oluşturulmasına ve ilişkilerin bir düzen içerisinde gücün sınırlanarak gerçekleştirilmesine olanak sağlayan temel yöntem olan diplomasinin, iki kutup arasında neredeyse ortadan kalktığı bir dönemdir. Yaşanan bu dönemde kuralları oluşturacak ve işletecek diplomasinin yerine güç ilişkileri hâkimdir.’’⁴

Bu dönemde, Sosyalist ve Kapitalist olarak zıt kutuplarda yer alan devletler birbirlerini çevreleme politikası takip etmiş, her iki kutupta kendi varlıklarını sağlam ve güçlü tutabilmek için sürekli bir mücadele içerisinde olmuştur. Güvenlik ve savunmalarını yalnız başlarına oluşturamayan devletler ise bu iki zıt kutuptan birine katılmaktan başka çözüm yolu bulamamışlardır.⁵ Özellikle SSCB’nin ikinci dünya savaşından sonra yayılcı bir politika izlemesi diğer ülkelerde güvenlik kaygısını had safhaya çıkarmıştır. İkinci dünya savaşının tahribatıyla güçlerini kaybeden ülkeler doğu veya batı bloğundan birine dâhil olmak zorunda kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş dönemini şekillendiren faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Politik ve askeri yapı değişerek, dünya iki kutuplu bir görünüm kazanmıştır.
- Güvenlik ve savunma kavramı içine, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin politikalarından dolayı ‘‘ideoloji’’ kavramı da dâhil olmuştur.

³ LaFeber, W. (1997). *America, Russia, and the Cold War 1945-1996*. McGraw-Hill, New York, 39.

⁴ Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih (1912-1994)*. İmge Kitabevi, Ankara, 202.

⁵ Erdoğan, H. (2004). *Avrupa’nın Geleceğinde Türkiye’nin Önemi ve NATO ittifakı*, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 69.

- Uluslararası politika küresel bir nitelik kazanmıştır.
- Nükleer güç, en önemli faktör olmuştur.
- Güvenlik kavramı değişime uğramış ve uzay boyutu da gündeme gelmiştir.
- Tarihsel süreçte hiçbir dönemde olmadığı kadar, ekonomik meseleler ağırlık kazanmış, özellikle ekonomik kalkınma, siyasal güç dengesi, barış ve güvenlik konularından daha fazla önemli hale gelmiştir.”⁶

Soğuk Savaş döneminde iki süper güç, dünya üzerindeki diğer devletlerle çeşitli ittifaklar kurma arayışına girmişlerdir. Askeri temelli ittifaklar olan ve Soğuk Savaş döneminin simgesi haline gelen NATO ABD, Varşova Paktı ise Sovyetler Birliği önderliğinde kurulmuştur. Askeri ittifaklar haricinde, bu iki süper güç, diğer devletlerin rakip güçle işbirliği yapmasını engellemek adına onları çeşitli müttefik arama yollarına itmiştir.⁷

Soğuk Savaşın uluslararası ortamı etkilediği bir diğer yön ise, ülkelerin ideolojilerinin bu döneme damgasını vurmasıdır. Bu dönemde ABD'nin siyasi sistem olarak demokrasiyi ve ekonomik model olarak kapitalizmi benimsediği görmekteyiz. Buna karşılık Sovyetler Birliği ise siyasi alt yapı olarak komünizmi, ekonomik model olarak da devletçi ekonomi anlayışını kabul etmiş görünmektedir. Bu dönemle ilgili olarak öne sürülen bir görüş de; Soğuk Savaşın temelini oluşturan alt yapının meydana gelmesindeki en önemli etkenin tarafların kendi ekonomik ve siyasi sistemlerini diğer devletlere empoze etmek istemeleri olduğu görüşüdür.⁸ Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkiler ortamında, güvenlik sorunları ön planda tutulmuştur. ABD ve SSCB arasında yaşanan rekabet bu durumun oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Uluslararası güvenlik açısından bakıldığında Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik problemlerinin, ulus-devlet merkezli değerlendirildiği söylenebilir. Soğuk Savaş sürecinde taraflar arasında muazzam bir gerilim yaşanmasına rağmen, her iki taraf da birbirleriyle doğrudan sıcak savaşa girmekten kaçınmışlardır. ABD ve SSCB bu dönem zarfında müttefiklerinin de desteği ile imha gücü çok yüksek muazzam askeri güce ulaşmışlardır. Ancak, her iki süper gücün

⁶ Yılmaz, V. (1998). *Siyasi Tarih*. Hak Yayınları, İstanbul,77.

⁷ Kennedy, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, Bankası Yayınları, İstanbul, 457

⁸ Girgin, H. ve Biren, I. (2002). *21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti*, 2.Baskı, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 28.

başta nükleer olmak üzere kitle imha silahlarına sahip olması tarafların doğrudan savaşmalarını engelleyen en önemli etken olmuştur.⁹

Bu dönemde iki süper güç birbirleriyle doğrudan sıcak temas yaşamamaları dahi ya sıcak çatışma yaşayan aktörleri dolaylı olarak desteklemiş ya da bölgesel aktörlerle doğrudan sıcak çatışma yaşamışlardır. ABD'nin Vietnam'a SSCB'nin Afganistan'a yaptığı müdahaleleri bu duruma örnek olarak gösterebiliriz. Bölgesel aktörlerle yaşanan bu sıcak çatışmalarda Rusya Vietnam'ı, ABD ise Afganistan'ı desteklemiş ancak birbirleriyle doğrudan sıcak temas yaşamamışlardır. Arap-İsrail savaşında da iki süper güç çatışmaya girmeden tarafları yönlendiren ve destekleyen unsurlar olmuşlardır. Bu dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde istihbarat alanında yeni durumlar ortaya çıkmış, tarafların birbirlerine ani ve plansız saldırı ihtimali oldukça azalmıştır. Planlı olarak yapılacak bir savaşın her iki ülke için de ne denli ağır maddi ve manevi zararlar sonuçlanabileceği ve konvansiyonel silahlarla gerçekleşecek sınırlı bir savaşın bile topyekûn nükleer savaşa dönmesi ihtimali tarafların birbirleriyle doğrudan bir savaşa girişmelerini engellemiştir.¹⁰

Sonuç olarak, ABD ve SSCB'nin siyasi ve ekonomik olarak dünya lideri olma ve benimsediği ideolojiyi yayma isteği dünyada çift kutuplu bir düzen oluşturmuştur. Diplomatik yolların büyük ölçüde tıkanıdığı bu süre zarfında iki süper güç arasında yoğun bir silahlanma yarışı devam etmiş ve taraflar arasındaki gerginlikler tehlikeli boyuta ulaşmış, ancak iki süper güç arasında herhangi bir sıcak temas yaşanmamıştır. Bu dönemde güvenlik kavramı iki kutup arasında yaşanan gerginlikler ekseninde şekillenmiş ve iki süper güç, etrafında kümelenen ülkelerin uluslararası arenadaki politikalarını yönlendirmişlerdir. Soğuk Savaş dönemi, iki süper güç ve onların etrafında kümelenen ülkelerin her alanda yaşadığı gerginliklerle ve yer yer yaşadıkları sıcak çatışmalarla geçen bir dönem olarak tarih sayfalarına geçmiştir.

1.1.1.1.Afganistan'ın SSCB Tarafından İşgal Edilmesi

Afganistan'da 27 Nisan 1978'de, komünizm yanlısı olan, Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP) tarafından gerçekleştirilen Saur Devrimi ile sosyalist bir rejim kurulmuştur. Düşürülen Muhammed Davud'un yerine, Sovyet yanlısı Nur

⁹ Moran, T.H. (1990-1991). International Economics and National Security. *Foreign Affairs*, 69(5), 90.

¹⁰ Kennedy, a.g.e., s.461.

Muhammed Taraki, Devlet Başkanlığına getirilmiştir. Temmuz 1978'de Sovyetler yeni Afgan Hükümeti ile 250 milyon dolarlık askeri yardım konusunda anlaşmış ve 5 Aralık 1978'de de Afganistan ve SSCB arasında bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra Afganistan'da Sovyet yanlısı iktidara karşı ulusal bir direniş ve ayaklanma başlamış ve direniş karşısında güçsüz kalan Afgan hükümeti, imzalamış olduğu dostluk antlaşmasına dayanarak SSCB'den yardım istemiştir. Bunun üzerine 27 Aralık 1979'da Rus kuvvetleri, Hindikuş dağlarından ilerleyerek Pakistan sınırındaki Torkham'a kadar tüm Afganistan topraklarını işgal ederek, Hint Okyanusu'nu ve İran Körfezi'ni etki alanı içine almıştır. SSCB'nin bu işgaline ABD başta olmak üzere Çin, Pakistan ve Avrupa ülkeleri tepki göstermiştir. Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesinden sonra ülkede bazı gruplar Sovyet işgaline karşı direnişe başlamıştır. İşgale karşı ilk eylem, 1980 Şubat ayında Kabil'de başlamış, 1980 Nisan'ında ise Afganlı öğrencilerin yaptığı yürüyüş ile iyice büyümüş ve dünyanın her yanından, özellikle de ABD'den gelen silah ve para yardımları sayesinde, Afgan İslami Direniş Örgütleri'nin mücahitleri büyük mücadeleler vermişlerdir.¹¹ Afgan Cihadı adı verilen bu direniş hareketiyle Sovyet ordularına karşı başarılı mücadeleler verilmiş ve SSCB Afganistan'dan çekilmek zorunda kalmıştır.

Sovyet işgali, 15 Şubat 1989 tarihinde Afganistan'ı Özbekistan'a bağlayan ve Ceyhun Nehri üzerinde bulunan Dostluk Köprüsünden son Sovyet askeri personeli olarak SSCB 40. Ordu komutanı General Boris V. Gromov'un yürüyerek geçmesi ve Afganistan'ı terk etmesiyle kesin olarak sona ermiştir. 360 bin askerle yaptıkları bu operasyon, Sovyetlerin ekonomisini ve prestijini sarsarak başarısız olmuştur. Bu olay Sovyetlerin bölgede egemenliğini kaybetmesi ve çöküşünün hızlanmasına etki etmiştir¹² Yaşanan bu yenilginin arka planında CIA tarafından desteklenen El-Kaide ve Taliban örgütleri aracılığıyla yürüttüğü Vekâlet Savaşlarının etkisi büyüktür. Aslında Afganistan'da ortaya çıkan durum, yol açtığı gelişmelerle, uluslararası sistemin dönüşümünde de önemli rol oynamış ve Afganistan'daki başarısızlık SSCB ile beraber diğer komünist rejimlerin de sonunu getirmiştir. 4 Haziran 1989'da Polonya'da Dayanışma Hareketi'nin seçimleri kazanmasının ardından Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Macaristan, Doğu Almanya,

¹¹ Büyükbaş, M. (2006). *Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 49.

¹² Friedman, G. (2014). *Amerkan'ın Gizli Savaşı*, çevirmen. Enver Günsel, Pegasus, İstanbul, 45.

Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya’da komünist rejimler yıkılmıştır.¹³ Böylece Soğuk Savaş döneminde yaygın hale gelen Vekâlet Savaşları (Proxy Wars) en büyük zaferini elde etmiştir. Yeni Dünya Düzeninin kurulmasını sağladığı gibi Vekâlet Savaşlarının yaygınlaşmasını da beraberinde getiren bu savaş dünya tarihin önemli dönüm noktalarından biri olarak görülmelidir.

1.1.1.2. SSCB’nin Dağılması

Devlet ve kamu kuruluşlarının kamuoyu eleştirilerine açık olması gerektiğini ve ekonominin yeniden yapılanması ve ekonomide reform gerektiğini belirten Gorbaçov, “açıklık” (glasnost) ve “yeniden inşa” (perestroyka) kavramlarını ortaya atmış¹⁴ ve reform sürecini başlatmıştır. 24 Ağustos 1991’e gelindiğinde Gorbaçov, Sovyetler Birliği Komünist Partisi liderliğinden istifa etti. Aynı gün Sovyetler Birliği Yüksek parlamentosu, Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin bütün faaliyetlerini sona erdiğini açıkladı. SSCB 21 Aralık 1991’de Kazakistan’ın başkenti Alma Ata’da yapılan bir toplantıda Alma-Ata Deklarasyonu’nu onayladı ve SSCB’ye bağlı devletler bağımsızlığını ilan ettiler. 25 Aralık 1991’de Gorbaçov SSCB başkanlığından istifasını açıklamış ve böylece SSCB tarih içinde ömrünü tamamlamıştır.¹⁵ SSCB’nin yıkılmasıyla da 45 yıl devam eden Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir.

ABD, Soğuk Savaşın sona ermesi ile tek ve mutlak güç olarak tarih sahnesinde yerini almış ve tek kutuplu yeni bir sistem oluşmuştur. Bu dönemde ABD askeri, ekonomik ve siyasi olarak dengelenmesi mümkün olmayan bir güce ulaşmıştır. Netice olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde, kendisini tek süper güç olarak gören ABD, hegemonyasını korumak ve devam ettirebilmek için, yeni bir düzen arayışına girmiş ve neticede Yeni Dünya Düzenini kurmaya başlamıştır.

1.1.3. Soğuk Savaşın Sona Ermesi ve Yeni Dünya Düzeni

SSCB’de gerçekleşen rejim değişikliği ve dağılma ile birlikte, yakın tarihin uluslararası ilişkilerinde oldukça önemli bir kırılma noktası gerçekleşmiştir. Ani ve kısa bir zaman içerisinde tahmin edilmesi pek mümkün olmayacak bir şekilde

¹³ Han, A.K. (2011). Sovyet işgali ve sürekli özgürlük: Afganistan’da süpergüç müdahalelerinin uluslararası sisteme etkileri üzerine karşılaştırmalı bir jeopolitik inceleme. *Ortadoğu Etütleri*, 2 (2), 62.

¹⁴ Han, a.g.m., s.62.

¹⁵ Armaoğlu, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. 18.Baskı., Alkım Yayınevi, İstanbul, 1096-1098.

gerçekleşen bu kırılma noktası, ortaya çıkan diğer değişimleri de büyük oranda etkilediğinden sansasyonel bir nitelik taşımaktadır.¹⁶ SSCB'nin çökmesiyle birlikte Soğuk Savaş sona ermiş ve bu dönemdeki iki kutuplu uluslararası sistem son bularak, “Yeni Dünya Düzeni” ilan edilmiş, ABD'nin önderliğinde Batı dünyasının aktörleriyle dünya, yeniden yapılanmaya ya da yapılandırılmaya girilerek yeni bir şekil almaya başlamıştır. Bu bilinçli yapılanma ile beraber dünya düzensizliğe, istikrarsızlığa ve kaosa sürüklenmiştir. Bu yeni dönemde her ne kadar devletlerarası ilişkiler ve işbirlikleri artmış olsa da diğer yandan terörizm, göç, kaynak yetersizliği vb. yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır.

Çift kutuplu düzenin sonlanmasına sebep olan SSCB'nin çökmesi tıpkı, XX. yüzyılın başlangıcına siyasi olarak damgasını vuran I. Dünya Savaşı ve Bolşevik ihtilali gibi XX. yüzyılın oldukça önemli olaylarının başında gelmekteydi. Dünya kamuoyunun Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerini (ODAÜ) saran Kadife Devrimlere ve Berlin Duvarı'nın ortadan kalkarak Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmeye başlamasına odaklandığı bu dönemde, dönemin ABD Başkanı G. Bush dış politikada “çevrelemenin” ötesinde “yeni bir dönem” başladığını vurgulamıştır. Bu dönemin başladığını Bush, 1990'da Irak tarafından Kuveyt'in işgal edilmesinden sonra yaptığı konuşmada “*Yeni Dünya Düzeni*” kavramını dile getirerek tüm dünyaya duyurmuştur.¹⁷ ABD başkanı Bush yaptığı konuşmada Yeni Dünya Düzenini şöyle tanımlamıştır; “ (Bu düzende) hukukun hâkimiyeti, orman kanununun yerini alacaktır. Ülkeler özgürlük ve adaletle ilgili olarak sorumluluklarını yerine getireceklerdir. Güçlüler, güçsüzlerin haklarına saygı göstereceklerdir.”¹⁸ I. Körfez Krizi'nin süre geldiği 1990 Ağustos-1991 Mart'a kadar geçen sürede YDD kavramı, 42 kez Başkan Bush tarafından dile getirilmiştir. Bu dönemde Savunma Bakanı görevini yerine getiren Richard Cheney, “İlk olarak olası askeri harekâtın Kuveyt'ten Irak askerinin çıkarılması söylemiyle desteklenmesi, ikinci olarak küresel enerji kaynaklarının kontrol edilmesi, üçüncü olarak ise eski düzenden daha farklı bir yeni düzen tasarımı”¹⁹ şeklinde kavramın kullanılış nedenini izah etmiştir. Kaldı ki bu Yeni Dünya Düzeninin teorik altyapısı bilimsel olarak da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yeni Dünya Düzenini insan yaşamının doğal bir döngüsü olarak ele

¹⁶ Sönmezoglu, F. (1994). *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, Sunuş Sabahattin Sen (Der), 3.Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s.10.

¹⁷ Miller, E.A.ve Yetiv, S.A. (2001). The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administrations Worldview in Transition. *Presidential Quarterly* 31(1),56-57.

¹⁸ Tucker, R.C. ve Hendrickson, D.W. (1995). *C.İmparatorluk Özlemi*. Ahmet Asrar (Çev), Pınar yayınları, İstanbul, 41.

¹⁹ Miller ve Yetiv, a.g.m. ss. 57-59

alınmış, komünizm, sosyalizm, şeriat, diktatörlükler, oligarşi vb. yönetim biçimlerinin insan yaşamına aykırı olduğu ve sonunda kapitalist demokrasiye evirileceği tezi savunulmuştur.²⁰

A. Münif YDD kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Silahların dehşetinden ve savaşlardan uzak, işbirliğine, karşılıklı mübadeleye ve eşitliğe dayanan; asıl temeli demokrasi ve insan hakları olan, kirlilikten, salgın hastalıklardan ve insanlığı şimdi ve gelecekte tehdit edecek her şeyden koruyan bir düzen”²¹ Adalet insan hakları ve özgürlük gibi kavramlarla tanımlanan ve tüm insanlığa huzur getireceği iddia edilen YDD’ye, Soğuk Savaşın bitmesinden bu yana bakıldığında, artan etnik ve bölgesel çatışmalar ve yeni oluşan tehdit unsurları bu düzenin iddia edildiği gibi barış ve huzur getirmediği ve küresel güçlerin çıkarlarına hizmet ettiği açıkça görülmektedir. YDD’nin ilan edildiği tarihten bu yana yaşanan gelişmeler, kavramın ‘ufak’ bir değişikliklerle ‘Yeni Dünya Düzeni’ yerine ‘Yeni Dünya Düzensizliği’ olarak kullanılmaya başlamasına yol açacaktır.”²² Esasen ilan edilen, bu YDD ABD’nin geleneksel emperyal amaç ve yaklaşımından çok da farklı değildir.

Soğuk Savaş sonrasında Doğu-Batı mücadelesinden ABD’nin başını çektiği, batı dünyasının temsil ettiği, kapitalist sistemin zaferle çıkmasıyla ABD ve müttefikleri yoğun bir işbirliği içerisine girmişlerdir. YDD’deki hegemonyalarını arttırmak için yoğun çaba harcayan ABD ve müttefikleri yeni büyük sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminden sonra dünya genelinde beklenen huzur ortamı ABD ve müttefiklerinin çıkarları doğrultusunda, güçsüz devletlere uyguladıkları baskı ve şiddet neticesinde bir türlü sağlanamamıştır. Soğuk Savaşın hemen sonrasında ilan edilen YDD ile birlikte ön plana çıkartılan özgürlük ve adalet gibi kavramların, uygulamada yer bulmaması, YDD’nin, daha yolun başındayken yeni bir şeyler getirmeyeceğini göstermiştir. Yeni düzene bakıldığında dünyanın birçok bölgesinde, insanlar açlık, sefalet içinde yaşamakta ve bölgesel çatışmalar hızla yayılarak devam etmektedir. Buna rağmen küresel güçler sadece kendi çıkarlarının gerektirdiği adımları atmaktadırlar. Bu devletlerin askeri, ekonomik ve siyasi müdahaleleriyle Balkanlar’da, Afrika’da ve Ortadoğu’da güçsüz devletlerin sınırları yeniden çizilmekte, çıkarlarına ters düşen hükümetler gizli operasyonlarla devrilmekte ve mutlak hegemonya sağlayacakları YDD dizayn edilmektedir.

²⁰ Fukuyama, F. (1992). *The End Of History and The Last Man*, Simavi, İstanbul.

²¹ Sönmezoglu, F. (1996). *Değişen Dünya ve Türkiye*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 5.

²² Yıldızoglu, E. (1996). *Globalleşme ve Kriz*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 108.

1.1.4.Yenidünya Düzeni Üzerine Üretilen Teoriler

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla iki kutuplu düzen son bulmuş ve YDD'nin nasıl olacağı sorusu ortaya çıkmıştır. Bu soruya yönelik birçok teori üretilmiş ve üretilen teorilerle cevap verilmeye çalışılmıştır. Samuel Huntington ve Francis Fukuyama tarafından ortaya atılan, YDD hakkında üzerinde en çok durulan, iyimser ve kötümser bir tablo çizen iki zıt teori, uluslararası politika teorisyenleri tarafından köklü tartışmalara neden olmuştur. Şimdi bu teorilere kısaca göz atalım.

1.1.4.1.Tarihin Sonu Mu? (Francis Fukuyama)

Modernizmin doruk noktasını belirleyen Hegel ve Hegelyen düşünce tarzını ve geleneğini benimseyen ve bu düşünce konusunda alanının en bilinen isimlerinden olan Fukuyama, tezinde ortaya attığı fikirler, önceleri komünizmin atası olarak bilinen Karl Marx tarafından da savunulmuştur. Karl Marx'ın düşüncelerinin temelini, tarihsel gelişimin yönünün, bilinçli olarak maddi güçlerin eliyle belirleneceği ve tüm çelişkileri ortadan kaldıracak komünist bir ütopyanın başarılı bir şekilde uygulanmasıyla tüm problemlerin ortadan kalkacağı düşüncesi oluşturmuştur. Marx, diyalektik bir süreç olarak, belli bir başlangıç noktası, ortası ve sonu olan bir tarih anlayışını savunmuştur. Aslında bu düşüncenin gerçek sahibi olan Wilhelm Hegel başlangıcı, ortası ve sonu olan bir tarih anlayışını benimsemiştir. İnsanoğlunun bir dizi ilkel bilinç aşamasından geçerek günümüzdeki kadar geliştiğini ve ilerlediğini, bu evrelerinde kabile, köleci, teokratik ve demokratik–eşitlikçi sistemler şeklinde gerçekleştiğini ve ideal yönetim şeklini buluncaya kadar devam edeceğini vurgulamıştır. Fukuyama'nın da temel düşünce noktasını oluşturan Hegel, 1806'da tarihin sonunu duyurmuştur. Hegel, tarihin mutlak ulaşabileceği doruk noktasına, demokratik ve liberal (eşitlikçi) devlet anlayışının evrenselleşmesiyle, ulaştığını düşünürken, bu doruk noktasına rasyonel toplum ve devlet biçiminin de nihai zaferine ulaştığını vurgulamıştır.²³

II. Dünya Savaşından sonra oluşan çift kutuplu dünya sistemi 1990 yılına gelindiğinde çözülmeye başladı ve yerini tek kutuplu sisteme bıraktı. Fukuyama'ya göre bu liberalizmin bir zaferiydi. Fukuyama'nın deyişiyle “artık ideolojik düşüncelerin sonuna gelinmişti” ve tarihin sonunda ortaya çıkan bir devlet biçimi vardı: Bu, özgürlüğü esas alan evrensel hukuk kurallarıyla insan haklarını tanıyan ve

²³ Fukuyama, F. a.g.e..

koruyan, liberal ve yönetilen zümrenin rızasıyla var olan demokratik bir devlet anlayışıydı. Liberalizmin zaferiyle oluşan bu devlet anlayışının adı, Evrensel Homojen Devletti. Bu sistem, siyasal arenada liberal bir demokrasi anlayışıyla birleşmiş, teknolojinin gücü ile kuvvetlendirilmiş bir sistemdi. Bu aynı zamanda tüm dünyada liberalleşme hareketini bünyesinde barındıran bir devlet biçimiydi.²⁴ Fukuyama'ya göre tarihin sonuna, tüm dünyada tek politik ve toplumsal sistemin uygulanmasıyla değil, yaşanan ideolojik mücadelenin sona ermesi, evrensel olarak geçerlilik iddiasında bulunan birden fazla ideolojinin ve meşrutiyet ilkesini savunan birçok sistemin yeni düzende yer almamasıyla ulaşılmıştır.²⁵ Özgürlüğü en fazla destekleyen toplumsal politik sistem olan Liberalizm, uzun vadede tüm dünyaya hükmedecek ve yerini diğer politik sistemler alamayacaktır, çünkü liberalizm insan yönetiminin nihai formudur. Fukuyama, liberal demokrasi uygulamalarından ziyade, zaferi ilan edilen liberal demokrasi fikri olduğunu ifade etmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: “Eğer insan toplumları yüzyıllar içinde tek bir politik örgütlenme biçimine, liberal demokrasiye yöneliyor ya da bu biçimde odaklanıyorsa, eğer hiçbir yerde liberal demokrasi karşısında yaşam gücüne sahip başka seçenekler görünmüyorsa ve eğer liberal demokrasilerin yurttaşları yaşamlarından genel olarak hoşnutsa, o zaman diyaloğun nihai bir sonuca vardığını söyleyebiliriz”.²⁶

Tarihin sonunu, ideolojilerin yıkılmasına bağlayan Fukuyama'ya göre, tarihin sonunda tüm toplumların liberal toplum olması gerekmez, toplumların liberalizme karşı olarak sundukları ideolojik iddialarından vazgeçmeleri yeterlidir. Fukuyama, Soğuk Savaşın bitmesiyle Liberalizme alternatif olan, komünizm ve faşizm sona erdiği için yeni alternatif ideolojilerin var olup olmadığını sorgulanmaya başlamıştır ve ortaya iki olasılık çıkmıştır: Din ve Milliyetçilik. Batının eseri olan liberalizme alternatif olarak güçlü bir ihtimal vardı: O da İslam diniydi. Çünkü İslam dini liberalizme alternatif olarak teokratik bir devlet sistemi önermekteydi. Ancak Fukuyama'ya göre bu sistemde bazı sorunlar vardı. İslam'ın önerdiği siyasal doktrin Müslüman olmayan insanlar ve toplumlar için pek cazip değildi. Bu nedenle bu siyasal doktrin liberalizme alternatif oluşturması Fukuyama'ya göre pek mümkün

²⁴ Fukuyama, F. a.g.e..

²⁵ Fukuyama, F. a.g.e..s 23.

²⁶ Turan, B. (2015). Fukuyama'nın Tarihin Sonu Tezi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (21), 491.

değildi.²⁷ Fukuyama Milliyetçiliği ise gerçekten alternatif olacak nitelikleri taşımadığı için devre dışı bırakmıştır.

Fukuyama, tezinde tarihin sonunun, uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileri ve sonuçları üzerinde birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur. Fukuyama Soğuk Savaş döneminde de var olan, üçüncü dünya ülkeleri arasındaki sürtüşmelerin devam edeceğini, Rusya ve Çin'in liberal bir toplum haline gelmeyeceğini, ancak bu devletlerin dış politikalarında Marksizm ve Leninizm'in etkisinden kurtulacaklarını ifade etmiştir. Fukuyama, ideolojik çekişmelerden arınmış bir dünyanın kurulacağını, uluslararası ilişkilerin artması ile devletlerarası sürtüşmelerin büyük oranda ortadan kalkacağını belirtmiştir. Fakat bunun yine de uluslararası sürtüşmelerin kesin olarak ortadan kalkması anlamına gelmediğini, nitekim tarihe gömülenler ve tarih sonrasında yaşayanlar arasında sürtüşmelerin devam edeceğini belirtmiştir.²⁸

Fukuyama'nın tarihin sonu tezinde, yapmış olduğu tespitler birçok yönden eleştirilmektedir. Fukuyama, Liberalizmi evrensel nihai yönetim biçimi olarak görmektedir. Oysa bugün dünya düne göre daha problemliler bir hal almış ve bu yönetim biçimi insanlığın yaşadığı problemlere çözüm bulmakta aciz kalmıştır. Liberal demokrasi ile aslında tüm insanlık değil sadece batı uygarlığı ideal formuna ulaşmıştır ve batı uygarlığı bu durumu devam ettirebilmek için dinamizmini kaybetmeyerek sorunlara yeni çözümler üretmelidir. Şayet yeni çözümler ve paradigmlar üretmezse çöküş kaçınılmaz olacaktır. Ancak bu çöküş tüm insanlığın değil batı uygarlığının çöküşü olacaktır. Zira dünyanın başka yerinde yeni uygarlık ışığı muhakkak yanacaktır.²⁹ Bununla birlikte Fukuyama, tarihin işleyişini, liberalizmle bitirmekle, tarihsel süreçte insanların üstlendiği rol ve fonksiyonları tamamen yok saymaktadır. Yani bu anlayışta tarihi yapanın insanın aksine kör bir kader olduğu olgusu hakimdir. İnsanın tüm faaliyetleri adeta bu kör kaderin hilesidir. Yine Fukuyamaya göre, tarihsel süreçte kahramanlar ve ahlâk adamları yoktur. Bunlar, kendi özgür iradeleri dışında tarihsel sürecin zorunlu olarak ortaya çıkardığı insanlardır. Fukuyama bu ifadelerle tarih içinde insanın rolünü görmezden gelse de, insanın tarihteki etkisi yadsınamaz. Çünkü insan, tarihsel kaderi yaşayan değil, tarihi kendine göre yapandır.³⁰

²⁷ Fukuyama, F. a.g.e..

²⁸ Fukuyama, F. a.g.e..

²⁹ Gündoğan, A.O. (1994). Tarihin sonunun eleştirisi. *Felsefe Dünyası*, (13), 17-23.

³⁰ Gündoğan, A.g.m.

Fukuyama'nın Avrupa ve ABD kültürünü tüm dünyaya rasyonel göstererek benimsetme çabasının bir ürünü olan tezinde Batı'nın ekonomik ve kültürel bir egemenliğini savunmuştur. Hatta günümüzün dünya devi ABD ekonomik ve siyasi açıdan kendi rejimine ileride ortaya çıkabilecek tehlikeleri de sezerek, şu anki rejimine alternatif buluncaya kadar, günümüzdeki, yönetim şeklini haklı göstermek çabasının yollarını aramaya girmiştir. Çünkü günümüzde insanlık zihinsel, ahlâkî ve manevî boyutlarda birçok bunalım geçirmekte ve yaşantısından memnun olanlar ile olmayanların sayısı arasındaki uçurum giderek büyümektedir. Hegel'e göre tarih, savaşan kölelerin tarihi olması sebebiyle, acı içindeki insanlar, tarihi kendi taraflarına çevirmek adına mücadele içine girecek ve tarihin sonu olmadığını insanoğluna göstereceklerdir.³¹

Liberal demokrasilerin hızla yaymaya çalıştıkları kapitalizm Fukuyama'nın belirttiği gibi sorunlara en iyi çözüm değil aksine soruların en büyük kaynaklarından biridir. Kapitalizm güçsüz ülkelerin yoksulluğa ve açlığa mahkûm edildiği ve kaynaklarının sömürüldüğü bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Güçlü ülkeler tarafından Kapitalizmi yayma hırsı özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya gibi birçok coğrafyada kanlı savaşlara neden olmaktadır. Fukuyama'nın tezinden ilham alarak liberal demokrasiyi insanlığın ulaştığı en ideal sistem olarak gören başta ABD olmak üzere Batılı Devletler liberal demokrasiyi diğer insanlara (sözde son derece insancıl olarak) ulaştırmayı hedef edinmişlerdir. Ancak bu güçlerin liberal demokrasi kisvesi altında kendi ekonomik çıkar ve menfaatlerini korumayı amaç edindikleri yadsınamaz bir gerçektir.

Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrası, yeni dünya düzeni arayışında ortaya atılan en temel teorilerden biri olan tarihin sonu tezinde Fukuyama iyimser bir tablo çizerek bundan sonraki dönemde, huzur ve barışın, insanlığın yönetilmesinde nihai bir sistem olan liberalizmle sağlanacağını iddia etmişse de bu yeni dönem de beklenen barış ve huzur ortamı yalnızca cümlelerde kalmış, dünyada kaos ve çatışma ortamı giderek artmış ve yeni problemler ortaya çıkmıştır.

1.1.4.2. Medeniyetler Çatışması Mı? (Samuel P. Huntington)

Soğuk Savaş yılları boyunca ABD'nin bütün dünyaya lanse ettiği "komünist tehdit" nedeniyle ABD silahlanma yarışında kendi kamuoyundan ve batılı

³¹ Gündoğan, A.g.m.

müttefiklerinden destek görmüştür. Bir anlamda Soğuk Savaş sürecinde SSCB'ye karşı ABD'nin güçlenmesi batı bloğunun üstünlüğü olarak görülmüştür. SSCB'nin yıkılmasıyla Soğuk Savaş dönemi de sonlanmış ve ABD hem rakipsiz kalmış hem de emperyalist saldırılar için gerekçesi ortadan kalkmış, diğer bir ifadeyle ABD, düşmansız kalmıştır. Böyle bir durumda SSCB, ABD'ye en büyük zararı onu rakipsiz ve düşmansız bırakarak vermiştir. Çünkü devletleri güçlü yapan şey aynı zamanda onların düşmanlarının büyüklüğü ile ilgilidir. Düşmanı olmayan ya da anti tezi olmayan bir güç yok olma ve çürüme tehdidiyle karşı karşıyadır. ABD Soğuk Savaş süresince varlığının nedenini ve batılı müttefiklerinden aldığı desteği hep SSCB'ye borçluymuştu. Ancak artık SSCB çökmüş ve tarih sahnesinden silinmişti.³² ABD'nin rakipsiz kaldığı ve yeni düşman arayışına girdiği dönemde Samuel Huntington'ın Soğuk Savaşın hemen ardından yayımladığı makalesi, ABD'nin yeni dönemdeki stratejilerinin belirlenmesinde ve bunların meşru zemine oturtulmasında fikir kaynağı olmuştur.

Arnold Toynbee'nin kuruculuğunu yaptığı, medeniyetleri tahlil birimi olarak değerlendirilen akımın, XX. yüzyıldaki öncülerinden olan, Samuel Huntington'ın ilk olarak 1993'de Foreign Affairs adlı dergide yayımlanan "Uygarlıklar Çatışması Mı?" adını taşıyan makale, George Kennan'ın 2. Dünya Savaşının ardından yayımlanan ve Soğuk Savaş dönemi Amerikan politikalarını yönlendiren "Sources of Soviet Conduct (Sovyet Yönetiminin Temeli)" isimli makalesinde olduğu gibi büyük bir ilgi ve bir o kadar da tepki görmüştür. Bu gelişmelerin ardından "The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order (Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması)" adlı kitaplaştırılan makalede Huntington, temel olarak küresel politikanın yüz yıllardır süre gelen birikimlerin bir sonucu olarak oluşan kültürler çerçevesinde şekil aldığı ve kültürel olarak dünya genelinde farklı blokların oluştuğunu savunmuştur. Ayrıca Huntington'a göre oluşan bu kamplaşma Soğuk Savaş döneminin kapitalizm anlayışı ile Marksizm'in ayrışmasından daha şiddetli ve köklü temellere dayanan bir çatışmadır.³³ Aslına bakacak olursak Huntington'un, 1993 yılındaki makalesindeki ve 1996 yılında yayımlanan kitabında yer alan şu cümlesi, tüm düşüncesini yansıtmaktadır: "Bizler kim olduğumuzu bir tek

³² Yeniçeri, Ö. (2003). Terör ve ABD: Terörün Hegemonya Aracı olarak Kullanılması Sorunu. *2023 Dergisi*, 32, 23.

³³ Örmeci, O. (2011). Samuel Huntington ve Medeniyetler Çatışması.

<http://ydemokrat.blogspot.com/2010/12/samuel-huntington-ve-medeniyetler.html>. (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

kim olmadığımızı bildiğimizde ve çoğunlukla da kime karşı olduğumuzu, bildiğimizde biliriz.”³⁴

Huntington’a göre, Soğuk Savaş döneminden sonra insanlar arasındaki en büyük ve oldukça önemli farklılıklar ideolojik, siyasal ve ekonomik değil, uygarlıkların sahip olduğu kültürel durumdan kaynaklanmaktadır. Toplumlar kendilerini ecdatlarıyla, kültürleriyle, tarih, din ve dilleriyle özdeşleştirmiş ve tüm bu değerlerle tanımlamaya başlamışlardır. Bunun neticesinde devletler, politikayı sadece çıkarları için değil, aynı zaman da kimliklerini korumak için de kullanmışlardır. Dünyada yaşanan olaylarda etkin rol oynayan ulus devletler davranışlarını, güç ve servetin yanı sıra, kültürel tercihleri ve ortaklaşa sahip oldukları değerlere göre biçimlendirmişlerdir. Soğuk savaş dönemindeki iki bloklu düzen son bulmuş ve artık bloklaşmalar yedi veya sekiz medeniyet üzerinden oluşmuştur. İki süper güç arasındaki rekabetin yerini artık medeniyetler çatışması almıştır. Yine Huntington’a göre, batı şuan ve gelecekte en güçlü medeniyet olarak kalacak buna karşın diğer medeniyetler de güçlenmeye devam edeceklerdir. Batı kültürel değerlerini öne sürüp çıkarlarını korumak istemesiyle batı dışındaki diğer devletler batıyı taklit etme batıyla birleşme veya batının yanın da yer alma seçenekleriyle karşı karşıya kalacaklardır. Buna karşın bazı toplumlar Batı’ya karşı ayakta durabilmek adına ekonomik ve askeri anlamda güçlenmeye çalışacaklardır. Böylece soğuk savaş döneminden sonra mücadelenin temel eksenini batı medeniyeti ve diğerleri arasındaki çatışma oluşturacaktır.³⁵

Huntington’a göre, gelecekte medeniyetler çatışması, küresel politikayı belirleyen en temel faktör olacak ve medeniyetler arası fay hatları, gelecekteki çatışma sahalarını belirleyecektir. Medeniyetler arasındaki çatışmalar modern dünyadaki mücadele evriminde son şeklini alacaktır. Huntington Medeniyetler arasındaki fay kırıklarının, Soğuk Savaş’ın siyasal ve ideolojik sınırlarıyla yer değiştirdiğini söylemektedir. Ona göre Soğuk Savaş , SSCB’nin Avrupa’yı siyasal ve ideolojik olarak ayırdığı zaman başladı; ve SSCB’nin çökmesiyle, yani Demir Perdenin ortadan kalkmasıyla da sona ermiştir. Soğuk Savaş sonrası ideolojik bölünmenin ortadan kalkmasıyla, bunun yerini batı Hristiyanlığı ve Ortodoks Hristiyanlığı arasındaki ve diğer taraftan İslam’la olan kültürel farklılıklardan

³⁴ Huntington, S.P. (2005). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. Mehmet Turhan, Y. Z. Cem Soydemir (Çev), Okuyanıs Yayıncılık, İstanbul, 25.

³⁵ Huntington. (2005)., A.g.e., s.27.

kaynaklanan bölünme almıştır. Huntington, 1300 yıldır İslam medeniyeti ve Batı arasındaki fay kırıkları üzerinde mücadelenin yaşandığını ve bu mücadelenin İslam ve Batı arasındaki arasında bir medeniyet çatışması olarak görüldüğünü ifade etmiştir.³⁶

Huntington, Soğuk Savaş sonrası dönemde, dünyanın genel olarak yedi veya sekiz medeniyete ayrıldığını, bunlar arasındaki kültürel farklılıkların ya da benzerliklerin bu medeniyetlerin düşmanlıklarını ve dostluklarını biçimlendirdiğini belirtmiştir. Ona göre uluslararası alandaki güncel temel problemler medeniyetler arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Uzun bir dönemden belli egemen olan batının elindeki iktidar ve güç diğer medeniyetlere kaymaktadır. Küresel politika tek kutuplu durumdan çıkmış, çok kutuplu ve birden fazla medeniyetin söz sahibi olduğu bir duruma gelmiştir.³⁷ Huntington makalesinde Dünyadaki medeniyetleri, Batı, Konfüçyüs-Çinli, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika uygarlıkları olarak adlandırmaktadır. Birde bu büyük kültürler ait olmayan bir takım yalnız ülkelerden bahsetmiştir. Gelecekteki en önemli mücadelelerin de bu medeniyetleri bir birlerinden ayıran kültürel fay kırıklarında meydana geleceğini ifade etmektedir.

Huntington'ın medeniyetler çatışması teziyle ilgili birçok eleştiriler yapılmıştır. Örneğin, Ahmet Davutoğlu Huntington'un bu tezini birçok açıdan eleştirmiştir. Davutoğlu, Soğuk Savaş bitmesiyle "Yeni Dünya Düzeni" söylemiyle ortaya atılan teorilerle egemen güçlere kamuoyu oluşturmak ve meşruiyet kazandırmak amaçlandığını belirtmiştir. Davutoğlu, geniş ve kapsamlı bir analiz yaparak Huntington'un tezinin birçok önyargıdan oluştuğunu dile getirir. O analizlerden bazıları şu şekildedir; "Huntington tarihsel süreçteki medeniyet çatışmalarını araştırırken seçici bir tutumla medeniyetlerin çatışma alanlarını belirtirken medeniyetler arası tolerans, sentez ve etkileşim alanlarını yok sayıyor. Huntington bu tahlil ile Batı medeniyetlerinin felsefi-entelektüel birikimlerini, sosyo-kültürel ve uluslararası sistemdeki belirleyici yetkisini göz ardı ediyor. Bu sebeple de bunalımın bütün suçunu ve oluşan çatışma alanlarının yükünü, tekelci Batı medeniyetleri tarafından yaşam alanları git gide sınırlandırılan yerel medeniyetlere

³⁶ Huntington, S.P. (1995). Medeniyetler Çatışması mı? , Medeniyetler Çatışması, (Ed.) Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, İstanbul, 16-18.

³⁷ Huntington.(2005)., A.g.e., s.28.

ve otantik kùltürlere yükleyerek bu şekilde gelecekteki bunalımın suçlularını şimdiden ilan etmiş oluyor.”³⁸

Sadece Huntington değil, aynı zamanda ondan önce yazmış olan ‘Tarihin Sonu’ teziyle Fukuyama’yı da eleştiren Davutoğlu bu iki tezin beraber Batı’nın çıkarlarını savunmak için yazıldığını iddia etmektedir. Davutoğlu’na göre tarihin sonu teziyle Fukuyama, batı medeniyetinin felsefi ve sistemik unsurlarını yüceltirken, Huntington medeniyetler çatışması tezi ile batı medeniyeti dışında, başta İslam ve Konfüçyanizm medeniyetleri olmak üzere tüm medeniyetleri problemlerin ve huzursuzlukların temel kaynağı olarak sunmuştur. Huntington’un diğer medeniyetleri tasvir ederken, batı medeniyetinin tutarsızlıklarını ve problemlerini bilinçli olarak gizlemeye çalışmıştır. Davutoğlu’na göre bugün uluslararası alanda yaşanan huzursuzluk ve problemlerin gerçek manada temel sorumlusunun batı medeniyeti olduğu açık bir şekilde ortadayken, Huntington algıları diğer medeniyetler üzerinde toplamaya çalışmaktadır.³⁹ Davutoğlu (1993), Huntington’un Batı medeniyetine rakip olarak gördüğü İslam medeniyeti hakkında yazmış olduklarını da şu şekilde eleştirmiştir; “Huntington’un günümüzde komşularıyla kanlı ilişkiler içerisinde olduğunu iddia ettiği İslam medeniyeti, tarihi hâkimiyet alanlarında sürekli olarak medeniyetler arası tolerans ve dinamik bir alışverişin devam ettirilmesini sağlayan, değerler bütünü ve siyasi yapılanmalar ortaya koymuştur. Bu değerler bütünü siyasi sisteme dini/kültürel çoğulculuk şeklinde aksetmişti.”⁴⁰

Medeniyetler çatışması tezine yönelik bir diğer kapsamlı değerlendirmeyi Muzaffer Özdağ yapmıştır. Huntington’ın, Batı odaklı bir bencilliği, egosantrizmi, aşırı ırkçı-dinci bir anlayışı, kültürel şovenizmi, emperyalist baskıcılığı temsil ettiğini söyleyen Özdağ, Huntington’ın eseri içinde, kapitalist-emperyalist dönemi yaşayan Avrupalı ve Avrupa kökenli aktörlerin müşterek siyasi sabıka sicili olarak nitelendirdiği ırkçılığın izlerinin görülmekte olduğu ifade etmiştir.⁴¹ Medeniyetler Çatışması tezinin Batının çıkarları doğrultusunda kaleme alındığını savunan Özdağ şu şekilde bir değerlendirme yapmıştır; “Yazarın amaç ve dilekleri medeniyetler arası hoşgörü, anlaşma, birlikteliğin, insanoğlunun tüm medeniyet mirasını

³⁸ Davutoğlu, A. (1993). Fukuyama’dan Huntington’a Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasî Teorinin Pra.g.m.atik Kullanımı. *İzlenim Dergisi*, 10, 34.

³⁹ Davutoğlu. A.g.m.

⁴⁰ Davutoğlu. A.g.m.

⁴¹ Şenel, Ş.A. (1995). Medeniyetler Çatışması Üzerine Muzaffer Özdağ ile Mülakat. *Yeni Türkiye dergisi*, 3, 56.

değerlendiren daha ileri ortak bir medeniyette birleşmesi değil, dünya barışı değil, Batı koalisyonuna, Batı medeniyetlerine kayıtsız şartsız teslimiyet sağlayacak siyasî çözümler sağlamak ve önermektir. Huntington'ın yazmış olduğu makale ilmi veya akademik bir tez değil teşvik ve temenni ettiği, ön hazırlıkları yapılan küresel çapta ortak sömürü savaşının fikri müdiridir; temel direktifidir.’’

Uysal'a göre ulus devletlerin kültür ve medeniyet faktörlerine göre ulus devletlerin ilişkilerini ve çıkarlarını şekillendirdiğini belirten Hungtinton'un bu görüşünün Ortodoks Yunanistan'ın Avrupa Birliğine katılmasını, Ortodoks Gürcistan'ın Rusya yerine Müslüman olan Türkiye ve Katolik olan Avrupalılarla yakınlaşmasını ve yine İran'ın Azerbaycan ve Ermenistan çatışmasında Müslüman Azerbaycan yerine Hıristiyan Ermenistan'ı desteklemesini ve bu örnekler gibi farklı kültür ve medeniyetleri temsil eden devletler arasındaki ilişkileri açıklamakta aciz kalacağını belirtmiş ve devletlerin ilişkilerini medeniyet ve kültür temelli değil, politik ve ekonomik çıkarlarına göre şekillendirdiğini belirtmiştir.⁴²

Sonuç olarak Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezi SSCB'nin yıkılmasıyla kendine yeni düşman edinmek ve bu saiklerle güçsüz ülkeleri ekonomik ve siyasi hegemonyası altına almak isteyen batı medeniyetine fikir kaynağı olmuştur. Mücadele ve savaşların kültürel farklılıklardan kaynaklanacağını belirten Huntington, bu tezinde batı medeniyetinin karşısına yeni bir düşman olarak, Çin ve İslam medeniyetini koymuştur. ABD Soğuk Savaş sonrasında körfez savaşıyla İslam coğrafyasında, Yeni Dünya Düzeni 'nin yeni düşmanı ile ilk sınavını yapmıştır. O günden bu güne kadar Batı medeniyeti İslam coğrafyasında, siyasi ve ekonomik çıkarları doğrultusunda birçok kanlı savaş yürütmektedir.

1.2. Yeni Dünya Düzeninde Değişen Güvenlik Algısı

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte yeni güvenlik sorunları ortaya çıkmış ve devletlerin tehdit algılamalarında köklü bir değişim yaşanmıştır. Bu dönemde iki kutuplu dünya düzeninden farklı olarak küresel sorunlar geri planda kalmış, bölgesel sorun ve tehditler ön plana çıkmıştır. Ortaya çıkan bu yeni durum neticesinde, büyük güçler güvenlik stratejilerinde değişikliğe gitmiş ve NATO'nun güvenlik konsepti yeniden şekillenmiştir. Yine bu dönemde nükleer silahlardaki nitelik ve niceliksel

⁴² Uysal, A. (2005) "Medeniyetler Çatışması Ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 165-171.

olarak yaşanan gelişmeler, devletlerin konvansiyonel savaş yerine, yeni savaş yöntemleri geliştirmelerine yol açmıştır. YDD’de beklenenin aksine, devletler arasındaki problemler ve çatışmalar artmıştır. Bunun sonucunda devletler geleneksel olmayan yöntemlerle birbirlerine karşı asimetrik savaş yürütmüşlerdir. Yaşanan bu asimetrik savaşlar farklı tehditleri ortaya çıkarmış ve devletler arasındaki bu çatışmalar uzun zamana yayılmış, savaşın odak noktası toplumsal ve siyasal alana kaymıştır.⁴³ Örneğin Arap Baharı veya Turuncu devrim gibi sosyal temelli olaylarla güçlü devletler tek kurşun atmadan çeşitli ülkelerde amaçlarını gerçekleştirebilmiştir. Savaşlarda meydana gelen bu değişikliklerle devletlerin güvenlik anlayışı ekonomik, politik, ekolojik, sosyal ve evrensel insan hakları gibi farklı boyutları kapsayan bir yapıya dönüşmüştür.

Soğuk Savaş dönemine baktığımızda birçok ülke güvenlik anlayışını harici ve dâhili gelebilecek askeri tehditleri ortadan kaldırma amacı ve hedefi doğrultusunda geliştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası döneme bakıldığında ekonomik, sosyal, çevre ve etnik sorunlar devletlerin güvenlik anlayışlarını şekillendiren temel problemler olmuştur.⁴⁴ Bu dönemde güvenlik anlayışının merkezine birey konulmuş ve güvenliğe yaklaşımda daha bütüncül bir anlayış hâkim olmuştur.

Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu yapı, genel olarak güvenliksiz olmasına karşın, istikrarlı bir sistem halini almıştı. Bu dönemde iki süper gücün etrafında kümelenen devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri tahmin edilebilmekteydi. ABD ve SSCB kendi bloklarında yer alan devlerin davranışlarını kontrol etmekte ve sistemin genel olarak anarşik bir yapıya dönüşmesi engellenmekteydi. Bunun yanı sıra, devletlerarası çatışmanın tehlikeli bir boyuta ulaşması durumunda, iki süper gücün müdahale etme olasılığı devletler üzerinde caydırıcılık etkisi oluşturmaktaydı.⁴⁵ Ancak iki kutuplu dünya sisteminin son bulmasıyla güvenlik alanındaki bu istikrarlı düzen son bulmuş, yeni güvenlik anlayışında belirsizlik hâkim olmuş ve yeni tehdit unsurları ortaya çıkmıştır. CIA’in (Amerikan Merkezi Haberalma Teskilatı) başkanı James Woolsey bu durumu şu şekilde özetlemiştir: “İnsanlar 44 yıl süren Soğuk Savaş dönemi süresince SSCB’nin ne yapacağı hakkında öngörülebilir. Halbuki, yeni küresel uluslararası sistemde ise küçük veya büyük denebilecek birçok tehlikenin varoluşu söz konusu ve bu tehlikelerin ortaya çıkarabileceği gelişmeleri önceden kestirmek

⁴³ Gencer, Ö. (2000). *Doksanlı Yıllarda Türkiye’nin Değişen Güvenlik Ortamı*. (der.) Gencer Özcan, Sule Kut, *En Uzun On Yıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. 2. Baskı, Buke Yayınları, İstanbul, 14-15.

⁴⁴ Gencer, A.g.e., s.65

⁴⁵ Erkmen, S. (2001). 11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı. *Stratejik Analiz*, 2(18), 14.

imkânsız hale gelmiştir.”⁴⁶ CIA’ın yetkililerinden birisi olan Richard Folk ise; “Ormanda yaşayan canavar ortadan kaldırılmıştır, fakat ormanda hala bize tehdit oluşturan çok sayıda yılan mevcuttur, ayrıca canavarın neler yapabileceğini önceden kestirebiliyorken, şuan ki mevcut düzen ve durumda yılanların ormanın neresinden ve ne zaman ortaya çıkacağı ve neler yapabileceği kestirilememektedir.” söyleriyle oluşan bu yeni durumu özetlemiştir. Tüm bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Soğuk Savaş döneminde tehdit algısı bir bloğa karşı oluşturulduğundan, bir tehdit öngörüsü mevcutken, Soğuk Savaş dönemi sonrasında tam anlamıyla bir belirsizlik ortamı oluşmuştur.

Soğuk Savaş döneminde ABD ve müttefiklerinin güvenlik anlayışının temelini oluşturan komünizmle mücadele SSCB’nin yıkılmasıyla son bulmuştur. Düşman olgusu olmadan hükümler güç olunmaz prensibiyle hareket eden ABD kızıl tehdidin olmadığı bir dünyada tek süper güç olarak hareket edebilmek ve Batılı güçleri kendi yanında ortak hareket etmesini sağlamak için kullanışlı bir argüman, yani yeni bir düşman bulmak zorundaydı. Bu düşman YDD’de küreselleşmeyle birlikte tüm dünyayı etkileyen terör ve terörizm olmuştur. Sahip olduğu asimetrik yöntemlerle hedef üzerinde etkili olan, doğrudan savaş ilan edilmediği için inisiyatifi ve avantajı olan, eylemlerin hedef gözetilmeden yapılması nedeniyle toplumlar üzerinde yıkıcı etki potansiyeli olan, belli bir ülke adına hareket etmediği için uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yaptırımlar uygulanması mümkün olmayan, gizli örgütlenmeleri nedeniyle ekonomik, insan ve lojistik kaynaklarına doğrudan müdahale edilemeyen, ayrıca siyasi hedefler doğrultusunda yönlendirilebilen terörizm⁴⁷ YDD’nin kurulması ve devamlılığı için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Bu durumu meşrulaştırmak için de günümüzde birçok ülkedeki terörist eylemler “Halk Hareketi”, “Halkların Direnişi” ve “Özgürlük Savaşçıları” olarak kabul ettirilmeye çalışılmaktadır.

Terörist eylemler, Soğuk Savaş döneminde ideolojik temelliydi ve aktörler aşırı sağ ve sol gruplardan oluşmaktaydı. İki süper gücün birbirlerine karşı mücadele yöntemi olarak da kullandıkları bu terörist eylemler, SSCB’nin yıkılmasıyla son bulacağı yönünde çok sayıda fikir ortaya atılmıştı. Ancak devletlerin diplomasi yoluyla elde edemedikleri sonuçlara kısa yoldan ulaşmalarına imkân sağlayan terörizm, YDD’de kendine daha uygun bir zemin bulmuş, YDD ile birlikte farklı boyutlar kazanmış ve küresel bir sorun haline gelmiştir. Soğuk Savaş dönemi

⁴⁶ Arı, T. (1999). *Uluslararası ilişkiler ve Dış Politika*. 3.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 103.

⁴⁷ Çitlioglu, E. (2005). Küresel Terörün Kökleri. *Stratejik Analiz dergisi*, 6(64), 14

sırasında terörist faaliyetlerinin tek komuta merkezi tanımlanmasına rağmen, siyasal, ekonomik ve toplumsal ekipmanları elinde bulunduran örgütlere mensup kişiler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ayrıca bu dönemde hiyerarşik hücre tipi şeklinde örgütlenmeler mevcuttu. YDD’de ise terörist örgütlerin, uluslararası bağlantılara sahip bir yapılanmaları vardır. Yine bu dönemde bu örgütler, çok daha yıkıcı bir etkiye sahip olmuş ve özellikle teknolojik imkânları kullanarak bölgesel olmaktan çıkmış tüm dünyayı etkileyecek bir nitelik kazanmışlardır.

YDD’de Terörizm, savaş ya da diplomasi yoluyla elde edemedikleri sonuçlara ulaşabilmek ve meşru zeminde olmayan mücadelelerini yürütebilmek için, devletlerin en sık kullandıkları bir argüman haline gelmiştir. Bu dönemde Terör örgütleri, küresel güçler tarafından bir devlete yapılacak olan siyasal, askeri ve ekonomik müdahaleye zemin hazırlayan ve haklı gerekçeler sunmalarına imkan sağlayan bir taşeron olarak kullanılmakta ve bir terör örgütü vasıtası ile hedefteki ülkede kaos meydana getirilip, ülke zafiyet içine düşürülebilmekte ve hükümetler devrilebilmektedir. Devletlerin amaçlarına ulaşmada en sık başvurdukları bir argüman olan ve küresel bir soruna dönüşen terörizm, bu dönemde devletler için öncelikli güvenlik sorunu haline gelmiştir.

1.2.1. Yeni Dünya Düzenindeki Güvenlik Algılamalarında 11 Eylül Olayı

11 Eylül 2001, 21. yüzyılın gelecek perspektifleri oluşturulmaya çalışılan, yeni dünya açısından önemli bir oluştur. Değişen güvenlik algısıyla YDD’nin şekillendirilmesi ve ABD’nin hegemonyasını genişletmesine imkân sağlaması açısından, bu tarih bir milat olmuştur. Soğuk Savaş döneminden sonra Pax Amerikan veya Amerikan hegemonyası olarak isimlendirilen dönemde, 11 Eylül 2001’de bir dönüm noktası yaşanmıştır. Bu kırılmayla beraber tüm dünya Tıpkı Hegel’in betimlediği Minerva’nın baykuşunun alacakaranlık uçuşunu yaptığı bir döneme girmiştir. Girilen bu dönemde belirleyici aktör ise terör olmuştur. Fakat bu kez terör artık devletsizleşerek global bir sorun halini almıştır.⁴⁸

New York’ta Amerikan kapitalizminin görkemli simgeleri olan İkiz Kuleler ile başkent Washington D.C’deki ABD savunma Bakanlığı Pentagon, 11 Eylül 2001 günü, yolcu uçaklarıyla vuruldu. Beyaz Saray’a doğru yöneldiği iddia edilen bir başka uçaksa, hedefine ulaşmadan düştü ya da düşürüldü. Bu saldırılarının hemen

⁴⁸ Kunt E. (2009). Küresel Terör Dönemi, www.istanbul.edu.tr/iletim/71/haberler/g4.html (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

ardından dönemin ABD Başkanı George W. Bush yaşananları ulusal bir trajedi olarak değerlendirmiş; Amerika ve Amerikan halkını korumak için gereken her şeyin yapılacağını ve tüm kaynakların seferber edileceğini belirterek, terörist saldırıların sorumlularının mutlaka yakalanarak adalete teslim edileceğini söylemiştir.⁴⁹ Başkan Bush 20 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşmasında “Dünya üzerindeki tüm uluslar şuan bir karar vermek zorundadır. Ya bizlesiniz, ya da teröristlerle. Şuandan sonra terörizmi barındırma veya desteklemeye devam eden yada edecek herhangi bir ülke ABD tarafından düşman rejim olacaktır.” sözleriyle, teröristler ile teröristlere destek veren ve barındıran ülkeler arasında ayırım yapmayacağını belirtmiştir.⁵⁰ Yine başka bir konuşmasında Başkan Bush, ABD’nin savaşta olduğunu ve teröristler tarafından ABD’ye karşı açılmış bir savaş olduğunu ve buna cevap vereceklerini ifade ederek ABD’nin 21. yüzyılın ilk savaşını yaşadığını belirtmiştir. Böylelikle saldırılardan sonra ABD’de adeta bir seferberlik ilan edilmiştir.

ABD’de 11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen saldırıların ardından NSS02 ismiyle, 17 Eylül 2002 yılında resmi olarak kabul edilen “Ulusal Güvenlik Stratejisi” hazırlanmıştır. ABD’nin ulusal güvenlik stratejisi önleyici savaş, askeri müdahale ve önceliklik, yeni karşılıklılık ve demokrasiyi yayma olarak dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Strateji belgesindeki dikkat çeken birtakım ifadeler şu şekildedir; “Dünya üzerinde eşi benzeri görülmemiş güç ve etkiye sahip olan ABD’nin bu gücü özgürlük savunucusu olan bir güç dengesini sağlamak amacıyla kullanılmalıdır.”, “Teröristlere karşı bir savaş yürüten ABD’nin önceliği global iletişimli terörist gruplarını yok ederek, lider kadro, komuta ve kontrol muhaberesiyle, malzeme desteği ve mali kaynak sağlayanlara saldırmak olacaktır.”

Terörist örgütleri nasıl yok edeceğimize gelirsek:

- Uluslararası ve ulusal güçlerini kullanarak direk ve devamlı eylemle, tehdit oluşturabilecek sınırlara ulaşmadan önce bu eylemleri tespit ederek yok etmek suretiyle, ABD’nin uluslararası toplum tarafından destek görmek üzere durmadan gayret gösterecek olmasıyla beraber, gerekli durumlarda, bu teröristlerin halkımız ve ülkemizde oluşabilecek zararları engellemek

⁴⁹Bozkurt, E. ve Kanat, S. (2007). *Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişikler*. Asil Yayın, Ankara, 143.

⁵⁰Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, (Vol. 10). USAK Books, Ankara, 154.

amacıyla önleyici kapsamda hareket ederek tek başına faaliyete geçmekte tereddüt etmeyecektir. Atacağımız adımların sonuçlarını tartıp sürekli dikkatli bir şekilde ilerleyeceğiz.

Önlem alma seçeneklerini desteklemek üzere:

- Daha kaliteli ve entegre istihbarat yetenekleri sağlayacağız;
- Anlaşmalı uluslarla yakın eylem birliği gerçekleştireceğiz;
- Belirleyici sonuçlar kazanmak adına askeri alanda yenilikleri sürdüreceğiz.
- Ulusal savunmamıza tehdit oluşturulamayacak bir şekilde dizayn ve muhafaza etmeliyiz.

Ordunun birincil önceliği ABD'yi tehdit unsurlarına karşı savunmaktır. Bunun etkili bir şekilde yapılabilmesi için, silahlı birliklerimiz:

- Müttefik ve dostlarımıza güvence sağlamalı;
- Gelecekte ortaya çıkabilecek askeri rekabeti azamiye çekmeli;
- ABD'nin müttefikleri ve çıkarlarına yönelik tehditlerde caydırıcı olmalı
- Caydırıcı faaliyetler başarısız olması durumunda düşmanı kesin olarak yenmelidir.⁵¹

11 Eylül saldırısından sonraki dönemde konvansiyonel ve nükleer tehdidin yanında, kitle imha silahlarına sahip olan ve bunları kullanan devlet dışı aktörler diğer bir ifadeyle terör örgütleri ve bunlara destek veren 'haydut' veya 'başarısız' olarak tanımladığı devletler ABD'nin ulusal güvenlik anlayışında birincil tehdit unsuru olmuştur. Nitekim 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında toplanan NATO'nun olağanüstü Zirvesi'nde terörizm en önemli ve öncelikli bir tehdit olarak ifade edilmiştir. ABD bu sayede kendi ulusal güvenliğini NATO çatısı altında, müttefikleri çerçevesinde küreselleştirmiştir. Öyle ki ABD, 11 Eylül 2001 sonrasında yeni ulusal güvenlik stratejisi kapsamında müttefikleri ile uluslararası hukukta yeri olmayan 'önleyici savaş' doktrini ile Afganistan ve Irak işgali başta olmak üzere birçok uluslararası operasyon gerçekleştirmiştir.⁵² 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD

⁵¹ The National Security Strategy of the United States of America. (17 Eylül 2002)., <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (Erisim Tarihi: 18.12 The White House.2017).

⁵²Tansi, D. (2005). ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye. *Cumhuriyet Strateji*, 19, 14-16.

için terörizm ideal bir düşman ve YDD hedeflerine ulaşmak için kullanışlı bir paravan haline gelmiştir. Çünkü terörizm soyut ve hemen yok edilemeyecek bir düşmandı. Geniş kesimlerce kabul edilen bir düşmana sahip olmak, ABD kamuoyunu bir arada tutmak için etkili bir tutkal vazifesini görmüştür. Terörizme karşı savaş ABD'nin hedeflerine ulaşmak için daha önce sahip olmadığı imkâna ve araçlara sahip olma fırsatını yakalamasını sağlamıştır.

11 Eylül 2001 saldırıları sonrası güvenlik anlayışında terörizmle mücadeleyi temel alan ABD, küresel etkiye sahip terör örgütleri ve bu örgütlere destek verdiğini iddia ettiği devletleri düşman olarak görmüş ve El kaide, Taliban, Hizbullah gibi örgütleri ve Irak, İran, Libya, Suriye, Sudan, Somali gibi Müslüman devletleri düşman olarak tanımlamıştır. Bu açıkça göstermektedir ki ABD, SSCB'nin yıkılmasıyla ortadan kalkan komünizm tehdidi yerine İslam'ı yani daha dar bir ifadeyle "Fundamentalist İslam'ı" koymuştur. Aslında düşman olarak sunulan bu fundamentalist İslam ABD'nin SSCB'ye karşı mücadelelerinde "yeşil bir hat" olarak kullanmak üzere besleyip büyüüttüğü İslam'dır.⁵³ Tarihte İslam dünyasında terör ve terör örgütlenmeleri batıya göre oldukça sınırlıdır. 20. Yüzyılda kurulan birçok terör örgütü İslami motiflere sahip olsa da çoğu Soğuk Savaş döneminde ABD tarafından SSCB ve Çin'in yayılmacılığına karşı yeşil kuşak projesi kapsamında kurulan ve geliştirilen örgütlerdir. Bu örgütler SSCB'nin dağılmasıyla ABD den bağımsız olarak buldukları bölgede egemen olmak isteyince ABD tarafından terör örgütleri olarak dünyaya sunulmuşlardır. Ortadoğu ve işgal edilen Müslüman ülkelerde ve bölgelerdeki bağımsızlık hareketlerinin ise Batı'nın gözünde terör şeklinde tanımlanması kaçınılmaz olmuştur.⁵⁴

11 Eylül saldırıları, Huntington'un Soğuk Savaş sonrası ortaya attığı medeniyetler çatışması tezinde belirttiği gibi batı ve İslam medeniyetini karşı karşıya getirmiştir. Bu dönemde İslam coğrafyası, terörizmin kaynağı olarak görülmüş ve birçok Müslüman devlet teröre destek vermekle suçlanmıştır. Bu aslında Batı medeniyetinin istediği bir durum olmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırılarından sonra ABD ve müttefikleri İslam coğrafyasında çeşitli ülkeleri işgal etmişlerdir. ABD önce Usame Bin Laden'i koruduğunu iddia ettiği Afganistan'ı iki ay boyunca bombalamış ve ardından işgal etmiştir. Daha sonra da önleyici savaş kavramından hareketle, kitle

⁵³ Özer, A. (2005). 11 Eylül, ABD, *Türkiye ve Küreselleşme*. Elips Kitapevi, Ankara, 45.

⁵⁴ Aydın, N. (2009). *Küresel Terör ve Terörizm*. Kum saati yayınları, İstanbul, 141.

imha silahları bulunduğunu iddia ettiği Irak'ı işgal etmiştir. Aslında bu işgallerle ABD ve batılı müttefikleri, medeniyetler çatışması tezinden de ilham alarak İslam medeniyetiyle mücadele etmekte ve YDD'yi şekillendirdikleri açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak, 11 Eylül saldırıları ABD'nin YDD'yi şekillendirmesine ve hegemonyasını pekiştirmesine olanak sağlamıştır. ABD Avrasya'daki enerji kaynaklarının kontrolü için terörizmle mücadele paravanı arkasına gizlenerek askeri müdahale fırsatını bulmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırısı sonrası ABD, terörizmle mücadele bahanesiyle kimseden onay beklemeden kendince haklı sebeplerle işgal girişimlerinde bulunmuştur. Kitle imha silahlarının bulunduğunu iddia ettiği Irak'ı, işgalinden sonra kimyasal silah bulunamaması, ABD'nin asıl amacının küresel güvenliği değil, küresel çıkarlarını korumak olduğunu ortaya koymuştur. ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgalinden sonra kaos ve kargaşa ortamı daha da artmış terör örgütleri bu ülkelerde kendilerine daha kolay zemin bulmuşlardır.

11 Eylül saldırılarından sonra, özellikle ABD tarafından İslami terörizm algısı bilinçli bir şekilde yayılmıştır. ABD, tarafından sık sık dile getirilen İslami terörizm batılı müttefikleri tarafından da karşılık bulmuş ve buna karşı ortak dış güvenlik politikası belirlemişlerdir. 11 Eylül saldırısından sonra gerçekleşen Irak ve Afganistan işgalleri şunu açıkça ortaya koymuştur; ABD ve müttefiklerinin İslami terörizmle mücadele kapsamında ki güvenlik politikalarıyla İslam coğrafyasındaki her ülke, terörist örgütlerle bağlantılı olmakla suçlanıp batılı güçlerin işgaline uğrama tehdidiyle karşı karşıyadır.

1.2.2 Terör ve Terörizm Kavramları

Terör sözcüğü kelime anlamı olarak korkutma, dehşete düşürme, korkutup kaçırma, caydırma, yıldırma ve yoğun baskı altına alma gibi anlamlar taşıyan Latince “*terrere*”, Fransızca “*terreur*” kelimelerinden dilimize geçmiştir. Çoğunlukla ise bu anlamların tamamının başına siyasi bir amaçla yapılması eklenmiştir.⁵⁵ Terör kelimesi Türkçe 'de korkutmak ve yıldırma anlamlarına gelmektedir. Bu korkutmak ve yıldırma ya da Osmanlıca karşılığıyla tedhiş, genellikle bireylerin ruhsal yapıları üzerindeki korku, endişe durumunu ve şiddet halini ifade etmektedir.⁵⁶ Kaynaklarda “Terör” ve “Terörizm” tanımları üzerine tüm devletler tarafından kabul gören tek bir

⁵⁵ Güzel, C. (Ed.). (2002). *Korkunun Korkusu: Terörizm, Silinen Yüzler Karsısında Terör*. 1. Baskı . Ayraç Yayınevi, Ankara, 15.

⁵⁶ Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 119.

tanım bulunmamaktadır. Terör ve terörizme, her devletin, menfaatleri ve çıkarları doğrultusunda bakması ve yaklaşması bu kavramlara farklı tanım, içerik ve anlam kazandırmıştır. Alex Schmid 1984 yılında yayımlanan bir çalışmasında 1936-1981 yılları arasında terörizmi anlatabilmek için 109 farklı tanımın yapıldığını yazmıştır.⁵⁷

Terör ve terörizm kelimeleri her ne kadar birbiri yerine kullanılsa da, aslında farklı iki terimi ifade etmektedir. Terör, kısaca şiddet içeren bir eylem yoluyla kendisini tanıtmaya çalışma ve ideolojisini duyurma; terörizm ise, yapılan bu eylemlerin savunulup strateji haline getiren bir düşünce disiplini olarak ifade edilebilir. Yani birinci kavram stratejik eylem; ikinci kavram ise stratejik söylemdir.⁵⁸ Bir diğer ifadeyle Terör, dehşet, korku ve yıldırma ile bir görüşü kabul ettirmek gayesini güder. Terörist, siyasi maksadını, ideolojisini ve üstünlüğünü kabul ettirmek için halkı ve karşı tarafı ürkütecek, dehşete düşürecek hareket ve faaliyetlerde bulunan kimsedir. Bu çerçevede siyasi emellerini gerçekleştirmek veya kabul ettirmek amacıyla karşı tarafa korku verecek davranışlarda bulunma amacını taşır.⁵⁹ Terörizm ise başlı başına bir ideoloji olmayıp totaliter bir silah, bir strateji olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁰

Terör eylemleri çok eski olmakla beraber Terörizm kelimesi ilk defa Fransız ihtilali sırasında Jakobenler tarafından siyasal ve sosyal eylemlerini tanımlamak üzere olumlu anlamda kullanılmıştır. Zaman geçtikçe gelişen olaylar neticesinde olumsuz eylemleri kapsayan anlamı yüklenmiştir.⁶¹ İlk olarak 1795 yılında kullanılan Terörizm kavramı o dönemde genellikle bir devletin kendi halkına karşı yaptığı şiddet eylemlerini ve sindirme hareketlerini ifade ederken, bugün terörizm kavramı, aşağıdan gelen ve mevcut politik düzene karşı gelerek, düzeni yıkma veya düzene karşı şiddet ve öfkeyi kapsayan eylemleri ifade etmektedir.⁶²

Terörizm kavramı ilk kullanıldığı günden bugüne çeşitli tanımlar yapılmıştır. Yapılan Başlıca tanımlamalar şu şekildedir; Akademik literatür içerisinde, terörizm konusunda çok önemli bir yeri olan Grant Wardlaw terörizmi şu şekilde tanımlamıştır: “Terörizm, bireyler ya da gruplar tarafından, yerleşik bir otorite adına

⁵⁷ Schmid, A.P. (1986). *Political Terrorism A Research Guide*, (L. Walter, Trans.). New Brunswick: Foreign Affairs 86.

⁵⁸Bal, İ. (2006). *Terör Nedir? Neden Terörist Olunur?. Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. (Vol. 12). USAK Books, Ankara, 8.

⁵⁹ Demirel, E. (2002). *Terör*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 27.

⁶⁰ Bozkurt, E. ve Kanat, S. a.g.e.. s.9.

⁶¹ Tanilli, S. (1990). *Dünyayı Değiştiren On Yıl: Fransız Devrimi Üstüne (1789-1799)*. Say Yayınları, Ankara, 118.

⁶² Vamık, V. (1999). *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*. Bağlam yayınları, İstanbul, 182.

ya da bu otoriteye karşı, eylemin esas mağdurlarından çok daha geniş bir hedef kitle üzerinde maksimum seviyede endişe ve korku yaratmak suretiyle, politik taleplerini kabul ettirmeye yönelik şiddet kullanımı ya da şiddet kullanma tehdididir”. Londra’daki Terörizm Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Paul Wilkonson da terörizmi şu şekilde tanımlamıştır: “Terörizm, bir takım politik taleplerin karşılanmasını sağlamak amacıyla; bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri yıldırma için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak kullanılması ya da tehdit oluşturmasıdır.”⁶³

Doğu Ergil, Terörizmi “Saldırılan ve korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile çok daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasadışı stratejik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunması” şeklinde tanımlamaktadır.⁶⁴ Arıboğan, terörü kendilerini halkın temsilcisi olarak nitelendiren örgütlü gruplarca kullanılan bir çatışma stratejisi olarak betimlemektedir.⁶⁵ Alkan ise terörizmi “İnsanlara korku ve dehşet salarak siyasi amaçları gerçekleştirme yöntemi” olarak tanımlamıştır.⁶⁶ Ünsal ve Keleş’in tanımlarında terörizm “siyasi iktidarı ele geçirmek isteyen güçlerin onu yıpratmak ve bu arada, sindirdikleri yığınları da sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için, şiddet eylemlerinden yararlanmaktır”⁶⁷ şeklinde ifade etmişlerdir. Kurt ise terörizmi, “bireylerin, grupların ya da devletlerin, siyasi bir amaçla başka kişi ve gruplara karşı giriştiği, savaş dışı sistemli ve sürekli bir şekil de terör kullanılmayı yöntem olarak benimsedikleri strateji anlayışı” olarak tanımlar.⁶⁸

Cevizciye göre, “Örgütlü bir grup ya da partinin, bireylerin veya azınlıkların, siyasi amaçlarına ulaşmak için, şiddeti sistemli bir biçimde kullanma tavrı ve yöntemi, söz konusu tavrın gerisindeki teoriye terörizm denir.”⁶⁹ Türkiye’de 12 Nisan 1991 tarihinde kabul edilen 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun “Tanım ve Terör Suçları” başlıklı birinci bölümünün “Terör Tanımı” alt başlığının birinci maddesine göre “Terör baskı, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinin biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin

⁶³Beşe, E. (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*. Seçkin yayınları, Ankara, 24.

⁶⁴Ergil, D. (1991). Terörizm Mantığı ve Hedefleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 46, 171.

⁶⁵Arıboğan, D.Ü. (2003). *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak*. Timaş Yayınları, İstanbul, 134.

⁶⁶Alkan, N. (2002). *Gençlik ve Terörizm*. Temüh Yayınları, Ankara, 12.

⁶⁷Keles, R. ve Ünsal, A. (2005). *Kent ve Siyaset Şiddet*. Yapı kredi Yayınları, İstanbul, 93.

⁶⁸Kurt, Ş. (1998). *Uygulamada Terör Suçları ve ilgili Mevzuat*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 14.

⁶⁹Vizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul, 1025.

niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir”.⁷⁰ Birbirinden farklı olarak yapılan Terör ve Terörizm tanımlarında şiddet veya zor kullanımı, endişe ve kaos yaratmak, sindirme ve korkutma ve psikolojik etki yaratmak gibi ortak unsurlar vardır. Buna rağmen uluslararası geçerli olan bir terörizm tanımı yapılamamaktadır. Bir devletin ‘terörist’ olarak nitelendirdiğini başka bir devletin siyasi çıkarları doğrultusunda ‘özgürlük savaşçısı’ olarak kabul etmesi, ortak bir terörizm tanımının yapılmasının önündeki en büyük engeldir.

1.2.3. Terörizmin Tarihi

Terörizm ilk olarak Fransız ihtilali esnasında ortaya çıkan bir kavram olsa da, terör, insanlık tarihiyle yaşıttır ve insanlık tarihi boyunca her dönemde nerdeyse bütün ülkelerde bireysel veya örgütlü bir şiddet hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Hırsızlık, fuhuş veya insan canına kastetme suçları gibi, terörde evrensel bir nitelik taşıyan şiddet şeklidir. Diğer bir ifadeyle terörizmin zaman ve mekân sınırlaması yoktur ve tüm insanlığı etkilemektedir. İnsanlığın ayrılmaz bir parçası terör bugüne kadar çeşitli şekillerde ve çeşitli maskeler altında varlığını sürdürmüş ve bundan sonrada var olacaktır.⁷¹

“Zealot” tarihte bilinen en eski örgütlü terör hareketidir. Zealot örgütü dini temele dayalı bir Yahudi tarikatıdır. Jewish Zealots liderliğindeki bu örgüt Roma yönetimine karşı dini ve milliyetçi bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Birçok Roma lejyonerine de suikast düzenleyen bu örgüt, kurbanlarını kalabalık yerlerde hançerle öldürmüş ve halk içerisinde korku ve panik ortamı yaratmışlardır. Romalılar tarafından saldırıya uğrayan ve tapınakları yıkılan Zealot örgütünün kalan mensupları Masada kalesine sığınmıştır. Burada da Romalılar tarafından kuşatma altına alınan ve yenileceklerini anlayan örgüt mensuplarının topluca intihar ettikleri bilinmektedir. Diğer bilinen önemli terör hareketi geçmişte Zealot örgütüne dayanan Filistin de kurulan Yahudi “Sicari” tarikatıdır. Bu örgütte yine Roma’nın önde gelenlerine

⁷⁰Terörle Mücadele Kanunu. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

⁷¹ Çitlioglu, E. (2005). *Gri Tehdit Terörizm*. Ümit Yayınları, Ankara, 16.

karşı suikastlar düzenlemiş ve halk içerisinde korku ve paniğe neden olan birçok şiddet eylemi gerçekleştirmişlerdir. Sicariler tarihte ilk kez intihar saldırıları düzenleyen örgüttür. Örgüt adını suikastlarını gerçekleştirdikleri ve elbiselerinin altına gizledikleri “ Sica “ adlı kısa kılıçtan almıştır.⁷²

Tarihte bilinen diğer önemli örgüt Sicari’lerden bin sene sonra Ortadoğu’ da kurulan “Haşhaşiler” örgütüdür. Hasan Sabbah tarafından kurulan bu örgüt 11. ve 13. yy’da Selçuklulara karşı faaliyet göstermişlerdir. Başta Selçuklu Veziri Nizam-ı Mülk olmak üzere birçok devlet adamına suikast düzenleyerek öldürmüşlerdir. İsmailiye mezhebine mensup kişilerden oluşan örgüt büyük bir gizlilikle faaliyetlerini yürüttüğünden çağdaş dönemde faaliyet gösteren terör örgütleriyle benzerlikleri bulunmaktadır. Terörü, amaçlarına ulaşmada uzun zamana yayarak sistemli bir araç haline getiren Hasan Sabbah, Modern Terörizmin kurucusu olarak gösterilmektedir. Hasan Sabbah, korkunun insanların mantık ve düşünce süreçlerini bozduğunu bu sayede, insanların bir sürü gibi kontrol edilebileceğini anlamış ve bu yöntemi kullanmıştır. Hasan Sabbah güçlü olan düşmanlarıyla yüz yüze savaşmak yerine iyi örgütlenmiş ve gizlenmiş grubun terör faaliyetlerini uzun süreye yayarak mücadele etme yolunu seçmiştir. Kurmuş olduğu bu örgüt gizli teşkilat yapısı ve sistemli bir şekilde hareket etmesi bakımından kendisinden sonraki terör örgütlerine örnek teşkil etmiştir. Mitleşmiş anlatıma göre Hasan Sabbah düşmanlarının nüfuzlu ve ileri gelenlerini öldürmek amacıyla gönderdiği suikastçılara uyuşturucu kullandırmaktaydı.⁷³ Tarihte bilinen diğer terör örgütü “Thuglar”dır. Hindistan’da ortaya çıkan bir tarikat olan bu örgüt 600 ile 1800 yılları arasında faaliyet göstermiş din temelli bir örgüttür. Bu örgüt insanları yıkım tanrıçası olan Kali’ye kurban etmek üzere kırsal bölgelerde yaşayan kişileri öldürmüşler ve bunu sistemli bir şekilde devam ettirmişlerdir. Katil ve hırsızlardan oluşan Thuglar kurbanlarını bir ayin edasıyla ipekten bir ipe boğarak öldürmüşlerdir.⁷⁴

18. yüzyıla gelindiğinde Terör farklı boyut kazanmıştır. Terör, Burke tarafından 1793-1794 yıllarında Fransa’daki organize şiddeti tanımlayan bir kavram olarak sunulmuş ve Jakobenlerin hâkim olduğu bu zaman dilimi, terör dönemi olarak adlandırılmıştır. Terörü hızlı, ciddi ve bükülmez adalet olarak tanımlayan Robespierre’ye göre terör, olağan bir durumun değil olağanüstü bir durumun

⁷² Demirel, a.g.e., s. 25.

⁷³ Demirel, a.g.e., s. 22.

⁷⁴ Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*. Altın Kitaplar, İstanbul, 29.

ürünüdür. Çünkü düzensizlik yaratanları yargılamak için zaman yoktur. Bu dönemde terör yönetici seçkinler eliyle, yasalar ve hükümet organları aracılığıyla yürütülmüştür.⁷⁵ Ekonomik bir kriz içerisinde olan İhtilalci Fransa'da tefe ve istifçilik şüphesi altındaki herkes, terörist ilan edilme tehdidiyle karşı karşıyaydı. Bu dönemde İhtilal kurulları oluşturulmuş ve bu kurullara yapılacak bir ihbar kişinin tutuklanması için yeterli olmaktadır. Bu dönemde terör devlet eliyle gerçekleştirilmiş ve halkı sindirmeye dayalı bir düzen kurulmuştur. Robespierre'in düzenlediği 10 Haziran 1794 tarihli Kanunla korku egemenliğine dayalı bu düzen, ihtilal mahkemeleri eliyle gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Tahminlere göre bu kısa iktidar döneminde 40.000 ölüm cezası infaz edilmiş, 300.000 tutuklama gerçekleştirilmiştir. Jakobenler, şüphelilerin kurban olarak görüldüğü meşru radikal demokratik bir Cumhuriyet kurulması için çaba sarf etmişlerdir. Bu dönemde, sindirme yıldırma korkutma ve öldürme yöntemleri Robespierre hükümeti tarafından kullanılmış ve durum bir devlet terörü halini almıştır.⁷⁶

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde terör faaliyetlerinde, sol hareketler etkinlik kazanmaya başlamıştır. Özellikle Rusya'da ortaya çıkan bu sol gruplar, günümüzdeki sistemli terörizmin ilk örnekleri olarak izlerini taşımaktadır. Bu dönemde sol örgütler hükümetleri devirmek sosyal kurumları ortadan kaldırmak için bireysel veya ortaklaşa olarak birçok şiddet eylemi gerçekleştirmişlerdir. Dönemin en önemli devrimci sol hareketi Narodnaya Volya (Halkın İradesi) örgütüdür. Örgüt hükümeti devirmek için birçok şiddet eylemi gerçekleştirmiş birçok kamu görevlisine suikast düzenlemiş ve Çar II. Alexander'ı da 1881'de suikastla öldürmüştür.⁷⁷

19. yüzyıl, milliyetçi ve ayrılıkçı temelli, organize siyasi terörizm hareketlerine ve mücadelelerine sahne olmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan bu mücadeleler 20. yüzyılda yayılarak devam etmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde terörizmin etkisi tüm dünyada daha da artmıştır. Bu dönemde terör hareketleri farklı bölgelerde farklı biçimlerde görülmüştür.⁷⁸ Aynı dönemde terörizm, devletlerin ideolojilerini benimsetmede bir araç olarak kullanılmış ve bu durum SSCB'nin yıkılmasına kadar devam etmiştir. Soğuk Savaşın bitmesiyle ilan

⁷⁵ Ovalı, Ş. (2006). AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasında Dönüşüm. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(3),72.

⁷⁶ Zafer, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm*. Beta Yayınevi, İstanbul, 12.

⁷⁷ Korkmaz, G. (1999). *Terör Medya ilişkisi*. Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 23.

⁷⁸ Baykal, M. (1998). Terörizm, Dün-Bugün-Yarın. *Yeni Forum Dergisi*, 56, 24.

edilen YDD ile birlikte terörizm, yeni bir şekle bürünmüştür. Teknolojideki gelişmeler ve diğer ilerlemeler günümüz terörizminin gelişimine katkıda bulunarak yaygınlaşmasına ve giderek değişik karakterlere bürünmesine neden olmuştur. Günümüzde Terörizm küresel bir boyut kazanmış ve daha yıkıcı bir hal almıştır. Yaygınlaşan etnik ve ayrılıkçı terör grupları devletlerin mücadelelerinde birbirlerine karşı kullandıkları taşeron örgütler haline gelmiştir. Tek düze yöntemler haricinde, teknolojik gelişmelerle devletleri her yönden etkileyecek bir özelliğe sahip olan terörizm devletlerin dış politikalarında kullanışlı bir argüman halini almıştır.

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan Terörizm zamanın şartlarına göre şekillenerek bugünkü halini almıştır. Devletlerin askeri kapasiteleri ve silahların tahrip gücünün dünyayı kaosa sürükleyecek potansiyele ulaşmış olması nedeniyle devletler konvansiyonel savaşlardan kaçınmakta, birbirlerini yıldırma, bezdirme, zayıf düşürme ve yıkmak için aracı olarak terör faaliyetlerini destekleyip kullanmaktadırlar. Dolayısıyla terör çağın en önemli stratejisi halini almış ve giderek daha fazla ilgi görmektedir. Bunun yanında terörün düşük maliyetli oluşu ve birçok dini, etnik, ideolojik temelde yaratılabilmesi, terörü esnek bir yapıya büründürmektedir. Terörün hemen hemen her ülkede yaratılabilme olanağının olması daha uzun süre dünyada var olacağını ya da dünya ile ömrünün son bulacağını göstermektedir.

1.2.4. Terörizm 'in Nedenleri

Tarihi gelişimine baktığımızda terörizmin nedenleri, her bölgenin kendi koşulları ile değerlendirilmelidir. Bölgesel farklılık gösteren bu nedenler, çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Bu nedenleri kabaca dört başlık altında toplayabiliriz;

1.2.4.1.Ekonomik Nedenler

Ekonomik şartların kötü olması toplumu maddi yönden olumsuz etkileyeceği gibi toplumdaki bireyleri manevi olarıktan da olumsuz etkileyebilmekte ve moral olarak çöküntüye sebebiyet verebilmektedir. Toplumun ekonomik olarak ağır şartlar altında yaşaması, toplum da birçok probleme yol açmakla beraber, terör örgütlerine de propaganda yapacakları ortam sağlamaktadır.

Çok uluslu Şirketlerin ve ekonomik entegrasyonların dış politikada karar alma sürecine katılmaları, uluslararası alanda ekonomik rekabeti hızlandırmıştır. Bunun yanında uluslararası toplumun bu hızın gerisinde kalması gelir dağılımındaki

adaletsizliği büyütüştür. Gelir dağılımındaki bu adaletsizlikler ülkenin iç ahengini bozmuştur.⁷⁹ Ekonomik dağılımdaki bu adaletsizlikler, terör örgütlerinin kullandığı en büyük propaganda araçlarından birisi olmuştur. Gürses de gelir dağılımın adaletsizliğinden teröristlerin yararlanacağını belirterek birçok milliyetçi ve toplumsal hareket işçi sınıfından insanları ya da işsiz gençleri kendilerine çekmek için Marksist söylemleri kullandığına vurgu yapmaktadır. Toplumsal hareketlerin liderleri kitleleri harekete geçirmek için argümanlarını yine çoğunlukla sömürü tartışması üzerine yoğunlaştırırlar.⁸⁰

Ekonomik sıkıntılardan dolayı eğitim almamış cahil insanlar da istismar edilmeye çok müsaittirler. Bu şekilde kendine ve topluma yabancılaşan bu insanlar, ilk öğrendikleri ideolojiye kendilerini adapte etmeye çalışırlar. Zorluklarla büyümüş, her türlü sıkıntıyı çekmiş, hayattan hiçbir beklentisi kalmamış insanların, intikam hissiyle topluma savaş açması kaçınılmaz olmuştur.⁸¹

1.2.4.2. Sosyal Nedenler

Toplumdaki eğitim düzeyinin düşük olması, din, mezhep ve etnik farklılıkların toplumu ayrıştıracak şekilde keskin olması, kan davası gibi toplumu şiddete yönlendiren geleneklerin olması, toplumun ideolojik olarak kamplara bölünmesi, hak ve özgürlüklerin toplumda yerleşmemiş olması, toplumun bir bütün olarak yaşama isteğinin ortadan kalkması, gibi faktörler, toplumda terörün yayılmasındaki sosyal nedenler olarak sıralanmakta ve bu nedenlerin terörizmin yayılmasına sosyal olarak zemin oluşturdukları savunulmaktadır.⁸²

Aynı başlık altında tamamen ters görüşler de ileri sürülmektedir: Terörizm ve benzeri başkaldırı hareketlerinin artışında; aile, kabile, aşiret, millet, devlet gibi kavramların insanlar üzerindeki etkisinin kaybolması veya gittikçe azalması, dini, insani, ahlaki ve vicdani değerlerin yok olması veya bunlara bağlılığın azalması, insancıl felsefi değerlerin yerini maddeci bir anlayışın alması, insanların ihtiyaç ve hırslarının artması gibi hususlar etkili olduğu savunulmaktadır.⁸³

⁷⁹ Şenocak, H. E. (2006). *Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları*. Platin Yayınları, Ankara, 6.

⁸⁰ Gürses, E. (1998). *Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem*. Bağlam Yayınları, İstanbul, s.47.

⁸¹ M.Sami Denker. (1997). *Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK*, Bogaziçi Yayınları, İstanbul, s.10-11.

⁸² *Türkiye ve Terörizm Raporu*. (2006). Türkiye barolar birliği yayınları, Ankara, 141.

⁸³ *Türkiye ve Terörizm Raporu a.g.e.* s141

1.2.4.3. Siyasal Nedenler

Ülkede rejimin oturmamış olması ve halk tarafından benimsenmemesi, hükümetin otoriteyi sağlayamaması, eski rejime dönmek istenmesi, bazı grupların devlet otoritesini çıkarları doğrultusunda kullanması, mevcut siyasi partiler arasındaki keskin ideolojik farklılık, devlet kurumları arasındaki kuvvetli fikir uyuşmazlıklarının bulunması ve yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirleriyle bir çekişme halinde olması, hükümet kurulamaması ve yaşanan bunalımlar, devlet kurumlarının yozlaşması ve görevlerini yerine getirememesi, yolsuzlukların artması, siyasi iradenin çağın gereklerine göre kendini yenilememesi ve devletin iradesiz, inançsız ve kabiliyetsiz bir siyasi kadro ile yönetilmesi terörizme başvurulmasını kolaylaştıran siyasal nedenler olarak saptanmaktadır. Siyasal faktörler genellikle diğer faktörlerden birisinin veya birkaçının desteklemesiyle devreye girmekte ve bu anlamda, teröre neden olan faktörlerin en son basamağını oluşturmaktadır.⁸⁴

1.2.4.4. Hukuki Nedenler

Bir ülkede bulunan hukuk müesseselerinin işlememesi veya ağır işlemesi, uygulanan hukuk kurallarının çağın gereklerine uygun olmaması, hukuk müesseselerinin bir grubun tarafı haline gelmesi, toplumun hukuka ve adalete olan inancının zayıflamış olması, hukuk kurallarının ve cezaların toplum üzerinde caydırıcı olmaması, hukuk kurallarının taraflı olarak işletilmesi terörün ortaya çıkışını önemli ölçüde etkileyen faktörler olarak düşünülmektedir. Hukuki faktörler, aynı zamanda diğer tüm faktörlerin de bir sonucu olmaktadır.⁸⁵

Başlıklar altında sıralanan bu nedenlere bazı araştırmalarda eğitim sistemi ve psikolojik faktörler de eklenmektedir. Eğitim sisteminin etkilerini araştıranlar; eğitimden beklenen şeyin insan davranışlarını olumlu yönde değiştirmesi ve toplumsal bütünlüğü sağlaması olduğunu, iyi eğitilmemiş ve topluma entegre edilmemişlerin terör ağına daha kolay düşebileceğini ileri sürmektedirler. Psikolojik neden başlığı altında da; kişisel becerisi yetersiz olan insanların sosyal statülerini, rol ve yerlerini beğenmedikleri, toplumca engellendiklerine, sevgi ve saygı görmediklerine inandıkları, bu kişilerin asosyal kişilik özellikleri geliştirerek; ilgi görmek ve saygınlık kazanmak için saldırgan, şiddete dönük davranış kalıpları

⁸⁴ *Türkiye ve Terörizm Rapor* a.g.e.. s.142.

⁸⁵ *Türkiye ve Terörizm Rapor* a.g.e.. s.143.

kullanmaya başlayacakları, genel terörist profilinde; düşük zekâlı, içine kapanık sadist, diğer insanlarla normal ilişkiler kurmakta zorlanan bir tiplerin ağırlık taşıdığını, böyle tiplerin terör örgütlerinin ağına kolaylıkla düşerek onların maşası durumuna geldikleri ileri sürülmektedir.⁸⁶

1.2.5. Terörün Amaçları

Terörün amaçları, terör örgütlerinin faaliyet gösterdikleri alanlara göre değişiklik göstermekle beraber, genel olarak kendi siyasi, politik, ideolojik ve siyasi düşüncelerini hedef kitleye kabul ettirmek, mevcut otoriteyi yıkıp yeni bir sistem veya düzen getirmek olarak özetlenebilir.

1.2.5.1. Sosyo-Kültürel Amaçları

Toplumdaki farklı kültür, farklı inanış, farklı yaşam şekline ve farklı dünya görüşüne sahip grupları bu farklılıklardan yararlanarak karşı karşıya getirip bir çatışma ve kaos ortamı oluşturmak ve dolayısıyla toplumdaki düzeni, birlik ve bütünlüğü bozmak terörün en önemli sosyal amaçlarındanıdır.⁸⁷

Belli bir Etnik kesimin istismara ve ayrımcılığa uğraması bu kesimi zaman içinde teröre kaynak haline getirebilir. Teröre kaynak teşkil eden bu kesim ile farklı toplum kesimleri arasında huzursuzluklar çıkacak ve zamanla tepkilerin şiddeti artacak ve toplum bir iç savaşa doğru sürüklenecektir.⁸⁸ Teröristler, toplumdaki bu tepkilere ve huzursuzluklara karşı, terörle mücadeleye girişen devlet otoritesini baskıcı ve katliamcı gibi göstererek insanların devlete karşı bir tavır takınacakları ortamın oluşmasını sağlarlar. Böylece teröristler oluşan kaos ve kargaşa ortamında kendilerini daha iyi meşrulaştırabilecek ve halkın desteğini kazanarak devlet otoritesini ortadan kaldırmaya çalışacaklardır.

1.2.5.2. Ekonomik Amaçları

Günümüzde devletler terörizmle mücadele etmek için ciddi kaynaklar ayırmaktadırlar. Özellikle ekonomisi zayıf olan ülkelerin terörle mücadelede yaptıkları harcamalar bu ülkelerin ekonomisine ciddi zararlar vermektedir. Bu ülkeler, halkın refah seviyesini arttıracak harcamalar yapamamaktadırlar.

⁸⁶ *Türkiye ve Terörizm Rapor* a.g.e.. s.143.

⁸⁷ İlhan, S. (2001). *Terör Neden Türkiye?*. Nu-do Yayınevi, Ankara, 23.

⁸⁸ www.diyarbakir.pol.tr/teror/teror_amaci.htm, (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

Terörün olduğu bölgeler yatırımın yapılmadığı yerlerdir. Dolayısıyla yatırımın yapılmadığı bu bölgelerde işsizlik artacak ve halk yoksullaşacaktır. İşsizlik ve yoksulluğun arttığı bir durumda, terör örgütlerinin insan kaynağı sağlamak için arzu ettikleri bir ortam oluşturacaktır. Refah seviyesi düşük olan halk devlete tepki gösterecek ülkede ciddi bir kaos ve kargaşa ortamı oluşmasına neden olacaktır. Bu durum da terör örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmek için istedikleri ortamı ve imkânı onlara sağlayacaktır.

1.2.5.3. Siyasal Amaçları

Bir devletin rejimini, gerçekleştirdikleri eylemlerle zayıflatıp yıkmak ve bu rejimin yerine kendi ideolojilerine uygun bir yönetim tesis etmek, terörün siyasi amacı olarak ifade edilebilir. Terör örgütleri, gerçekleştirdikleri şiddet eylemleriyle, siyasi iktidarın halkın nezdinde sorgulanmasına yol açarak iktidarın yıpranmasını sağlar ve bu sayede devletin manevi otoritesinin sarsılmasına ve zayıflamasına yol açarlar.⁸⁹ Otoritesi zayıflayan ve halkın gözünde yıpranan devlete alternatif olarak terör örgütleri, kendilerine kamuoyu oluştururlar ve hedeflerine ulaşmada istedikleri ortamı sağlamış olurlar.

Günümüzde bazı devletler rakip ülkelerde otoriteyi zayıflatmak, hükümetleri devirmek ve bu ülkelerde bir kargaşa ortamı yaratmak için terörü bir araç olarak kullanmaktadırlar. Yani terör artık, bir ülkenin başka bir ülkeye karşı zarar verebilmek için “siyasi mücadele aracı” olarak kullanılmaktadır.⁹⁰

1.2.5.4. Psikolojik Amaçları

Terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri şiddet temelli eylemler toplumda bir korku, endişe ve huzursuzluk ortamı oluşmasına neden olmaktadır.⁹¹ Teröristler tedhiş yıldırma korkutma ve baskı uygulayarak halk nezdinde devlet otoritesini itibarsızlaştırıp, halkın devlete olan güveninin ve sadakatinin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Böylelikle, devlete inancını ve güvenini yitiren bireyler terör örgütlerinin otoritesini tanıyacak ve terör örgütleriyle birlikte hareket edeceklerdir.

Terör örgütleri için yaptıkları eylemlerin cinsi veya çeşidi önemli değildir. Onlar için önemli olan unsur, eylemin sonucunda ortaya çıkan olaylar ve devlet ile

⁸⁹ www.diyarbakir.pol.tr/teror/teror_amaci.htm, (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

⁹⁰ Kaynak, M. (2002). *Sil Baştan, Devletler Oyununda Çıkarları Korumak*. Timas Yayınları, İstanbul, 65.

⁹¹ www.diyarbakir.pol.tr/teror/teror_amaci.htm, (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

halkın buna gösterdiği tepkidir. Bu durumda terör kendi davası doğrultusunda sesini duyurmuş olur. Unutulmamalıdır ki, terör eylemlerinde önemli olan husus, eylemlerin büyüklüğü değil, yarattığı veya yaratacağı yankının büyüklüğüdür.⁹² Yapılan eylemin yarattığı etki, halk üzerinde ciddi bir travmaya neden olacaktır. Buda kitleleri çaresizliğe ve umutsuzluğa sevk ederek terör örgütlerinin istediğini yapabileceği bir ortam oluşmasını sağlayacaktır.

1.2.6. Terörizmin Türleri

Terörizm günümüz dünyasında farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Terörizmin türleri; gerek kullandıkları yöntemler, gerek aldığı destekler bakımından değişiklik göstermektedir. Terörizm, sadece belli bir devlet içinde ya da belli bir devlete yönelik değil, uluslararası bir şekilde birkaç devleti de tehdit etmesi ve kullandıkları yöntemler açısından da birbirinden ayrılmaktadır. Dahası, terörizm artık sadece ateşli silahlar ile yapılmanın ötesinde, internet gibi teknolojinin diğer unsurları ile de yapılmaktadır. Bu açıdan doktrine bakıldığında, terörizmin değişik tasnifleri yapılmaktadır. Bunlar genel olarak; ulusal (ülke içi) terörizm, uluslararası terörizm, devlet terörizmi, devlet destekli uluslararası terörizm, etnik terörizm ve siber terörizm gibi birçok şekilde ortaya çıkabilmektedir.

1.2.6.1. Ulusal (Ülke İçi) Terörizm

Ulusal ya da ülke içi terörizm, yabancı bir devlet veya devlet dışı aktörlerin etkisi olmaksızın sadece tek bir devletin sınırları içinde gerçekleşen sistematik şiddet eylemleridir. Ulusal terörizm de teröristler eylemlerini bir ulusun vatandaşlarına karşı yöneltirler.⁹³ Ulusal terörizm, sadece belli bir ülke içinde var olan ve o ülkenin ceza yasalarını ilgilendiren bir terörizm çeşidi olup, dış kaynaklı herhangi bir yere mensup değildir. Ayrıca ulusal terörizmin hedefleri arasında, başka bir devletin ya da yabancı bir şahsın varlığına yönelik herhangi bir şey yoktur.

Bu tarz salt bir terörizm çeşidi sadece teoride kalmaktadır. Çünkü terörizm günümüzde sivil vatandaş ayrımı yapmadan herkese ve her devlete karşı şiddet içeren eylemlerde bulunmaktadır. Ülke içi terörizm de suçu işleyenler de, kurbanlar da, hedef kitle de, başka bir söylem ile tüm aktörler, suçun işlendiği ülkeye aittir ve başka etkilenen bir ülke ya da vatandaş yoktur. 1995 yılında Timothy McVeigh

⁹² www.diyarbakir.pol.tr/teror/teror_amaci.htm, (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

⁹³ Taşdemir, F. a.g.e.. s.34.

tarafından Oklohama City'deki Federal Binaya düzenlenen ve 169 kişinin ölümüne yol açan bombalı saldırı ulusal terörizme örnektir.⁹⁴

1.2.6.2.Devlet Terörizmi

Devlet terörü; devleti yöneten otoritenin kendi politik çıkarlarını korumak ve ya geliştirmek için kendi halkına karşı hukuk dışı şiddet kullanımı olarak tanımlanabilir. Yani devlet iç politikasının bir aracı olarak, kararlarını halka benimsetmek amacı ile terörü kullanmaktadır. Bu terörizm çeşidi; hükümetlerin kendi halklarına karşı sistematik yıldırma, tutuklama, öldürme ve diğer baskı araçları ile terör uygulamalarını kapsar. Devlet terörizminin en uç noktasında ise 'soykırım' suçu yer almaktadır.⁹⁵

Devlet terörizminin amacı mevcut devlet otoritesini halka zorla uygulamak ve kabul ettirmektir. Devlet rejimi kabul ettirmek ve devamını sağlamak için hem iç hem de dış politika aracı olarak terörizme başvurur. Devlet terörizminin uygulandığı ülkelerde hukuk gelişmemiş ve devleti yönetenlerin daima haklı olduğu bir sistem mevcuttur. Devlet terörizmi, genellikle insan hakları kavramı gelişmemiş totaliter rejimlerde uygulanmaktadır. Bu rejimlerde terörizm faaliyetleri ile halkın tamamı veya hedef kitle sindirilmekte ve boyunduruk altına alınmakta ve iktidar sahipleri istedikleri gibi hareket etmektedirler.

Devlet teröründe, insanlar birer nesne, bir araç ve aynı zamanda şekillendirilebilecek bir hammadedir. Terör ile devlet mevcut rejimin devamını sağlayabilmek adına insan doğasını terörle değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amacına karşı gelenleri de sindirmeye, korkutmaya hatta yok etmeye çalışır.⁹⁶ Özellikle uluslararası klasik sistem devletin varlığını pekiştirmek için kurulduğundan; asgari demokratik standartlara ve temel insan haklarına uygunluk gösteremeyen rejimler kendilerince terörist stratejilerini haklı görürler. Devlet ideolojisini şekillendiren düşünürlerden Macchiavelli'nin "Korkuluyor olmak seviliyor olmaktan daha güvenlidir." Trotski'nin "Birkaç kişiyi öldüren binlerce kişiyi sindirir."⁹⁷ gibi sözleri devlet terörünün, meşru bir yöntem gibi önerildiğini göstermektedir. Bunlara göre bu bir terör eylemi değil yüksek emeller için kullanılan meşru bir araçtır.

⁹⁴ Şimşek, M. (2016).Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 54, 323

⁹⁵ Bozkurt, E. ve Kanat, S. a.g.e.. s 32.

⁹⁶ Bozkurt, E. ve Kanat, S. a.g.e.. s. 35

⁹⁷ Öktem, E. (2007). *Terörizm: İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*. Der yayınları. İstanbul, 256.

Kendi halklarına karşı kapsamlı devlet terörizmi uygulayan rejimlere; Sovyetler Birliği'nde Lenin ve Stalin, İtalya'da Musolini, Almanya'da Hitler, Çin'de Mao Zedong, Kamboçya'da Pol Pot liderliğindeki Kızıl Khmerler ve Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi örnek olarak gösterilebilir. ⁹⁸ Bu rejimler kendi otoritelerinin devamını sağlayabilmek için halk üzerinde korku, baskı ve sindirme politikası izlemiş ve muhalif kişilerin ortaya çıkmasını engellemişlerdir. Örneğin 1930'larda Naziler Almanya'nın başına geçtiğinde, 'gece ve sis' anlamına gelen ve rejim muhaliflerinin gizlice tutuklanarak ortadan kaldırılmalarını ifade eden 'Nacht und Nebel' politikasını uygulamaya başlamış ve her on avukattan rastgele birisini tutuklamış ve avukatlardan bazılarını idam etmişlerdir. Avukatların tutuklanması belli bir nedene bağlı olmayarak avukatların düşüncelerinde korku yaratmak için tasarlanmıştır; böylece avukatlar korkuyla sindirilmiş Nazi rejimine muhalefet etmeleri engellenmiştir.⁹⁹

1.2.6.3.Devlet Destekli Terör

Devlet destekli terör bir devletin amaçlarına ulaşmak için başka bir devlete karşı terörist faaliyetlerde bulunan gruplara veya bireylere her türlü desteği sağladığı bir terörizm şeklidir.

Devlet destekli terörizm; politik bir araç olan 'savaş' unsurunun, maddi ve manevi olarak çok büyük kayıplara ve yıkıma yol açması sebebiyle, devletlerin, ikili ilişkilerini düzenlemede başvurduğu bir strateji olmuştur. II. Dünya Savaşı sonucunda savaştan bitkin düşen birçok devlet sahneden çekilmiş ve sahne, savaşın asıl galiplerine yani ABD ve SSCB' ye kalmış ve dünya bu iki kutbun güç gösterisine sahne olan bir çatışma alanına dönüşmüştür. Bu dönemde iki süper güç yoğun bir nükleer silahlanma yarışına girişmiş ve sahip oldukları nükleer cephanelik yalnız birbirlerini değil, tüm dünyayı yok edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu nedenle bu iki süper güç, büyük bir felakete yol açacak doğrudan bir savaşa girmek yerine dolaylı yöntemlerle, vekil devlet veya örgüt kullanarak ve gizli operasyonlar yürüterek mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Devlet veya herhangi bir örgütü destekleyerek rakip ülkeye karşı saldırtmak bu dönemde en sık başvurulan yöntem olmuş ve tam anlamıyla devlet destekli terör dönemi yaşanmıştır.¹⁰⁰

⁹⁸ Taşdemir, F. a.g.e. s 35.

⁹⁹ Bozkurt, E. ve Kanat, S. a.g.e.. s. 37.

¹⁰⁰ Öktem, E. a.g.e s.19.

Devlet destekli terörizmde; terör ulusal liderlerce, dış politikanın bir enstrümanı olarak kullanılmaktadır. Örneğin bir ülke, doğrudan veya vekilleri aracılığı ile hedef olarak görülen devleti zayıflatmanın; o devletin dikkatini veya kaynaklarını dağıtmanın; izlediği politikaları baltalamanın; hedef devletin izlediği politikalara karşı muhalefeti alevlendirmenin veya o politikanın gerçekleştirilme maliyetlerini arttırmanın bir yolu olarak 'terörist taktikleri' kullanabilmektedirler.¹⁰¹

Günümüzde devlet destekli terörizm, etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Devletlerin doğrudan sıcak çatışmanın içinde olmaması ve uluslararası bir baskıya maruz kalmaması bu yöntemi kullanışlı hale getirmiştir. Devletlerin destekledikleri terör gruplarıyla organik bir bağının olmaması ve devletlerin terör gruplarına verdikleri destekleri inkâr etmeleri sebebiyle terör gruplarının gerçekleştirdikleri eylemlerden terör destekçisi devletlerin sorumluluğu söz konusu olmamaktadır. Terör gruplarının ve bu grupları destekleyen devletlerin amaçlarındaki ayırım terörü destekleyen devletlerin daha iyi kamufle olmasını sağlamaktadır. Diğer yandan günümüzde gelişen savaş teknolojilerine bağlı olarak yeni nesil silahların çok fazla can ve mal kaybına yol açacak olması, savaş ortamının ağır bir maddi külfete sebebiyet vermesi devletlerin geleneksel savaş yerine terör gruplarına destek vererek savaş yürütmesi seçeneğini kullanışlı hale getirmiştir. Bu durumda bir devlet doğrudan savaş riskine girmeden ve sorumluluğu olmadan çıkarları doğrultusunda başka bir ülkeye müdahalede bulunabilmektedir.

Devletlerin terörizme destekleri birkaç farklı şekilde ve düzeyde olabilir. Bunları Jhon Murphy 12 farklı düzeyde ele almıştır. Bu kategoriler devletlerin terörist eylemleri bizzat gerçekleştirmesi; doğrudan destek vermesi; istihbarat sağlaması; terörist eylemlere yönelik eğitim sağlaması veya teröristleri uzmanlaştırması; diplomatik ayrıcalıklardan yararlandırması; ileri teknoloji sağlaması; silah ve patlayıcılar sağlaması; ulaşım imkânları sağlaması; teröristlerin ülkesini kullanmasına izin vermesi; finansal destek sağlaması; zımni ve sözlü destek vermesinden oluşmaktadır.¹⁰² Devletlerin terörizme bu denli destek vermelerinin sebebi birçok farklı yelpaze altında değerlendirilebilir olsa da başat sebepleri, çıkar merkezli gelişen uluslararası ortamda daha güçlü bir yer edinebilmektir. Terörizmin küçültücü anlamı nedeniyle hiçbir devlet terörizmi desteklediğini açıklamamakta

¹⁰¹ Bozkurt, E. ve Kanat, S. a.g.e. s. 37-38.

¹⁰² Taşdemir, F. a.g.e.. s.46.

olmasına rağmen getirdiği kısa soluklu avantajlardan yararlanmak konusunda ise hevesli görünmektedirler.¹⁰³

Günümüzde daha yıkıcı ve ölümcül sonuçlara yol açan devlet destekli terörizm düşük yoğunluklu bir savaş görünümünde devam etmektedir. Devletler terörizmi desteklemeleri sonucunda kısa süreli kazanımlar elde etseler bile, bu yöntem ilerde daha büyük yıkıma yol açacak uluslararası barış ve güvenlik için ciddi bir tehdit haline gelecektir.

1.2.6.4.Uluslararası Terörizm

Soğuk Savaşın bitmesiyle yenedünya düzenindeki gelişmelerle terörizm farklı boyutlara ulaşmış ve artık devletlerin sınırları içinde kalmaktan çıkmış ve uluslararası bir tehdit haline gelmiştir. Uluslararası terörizm, bir devletin ülke hudutları dâhilinde meydana gelen ve diğer devletlerin veya diğer devletlere mensup fertlerin haklarını ihlal eden, birbiriyle bağlantılı yürütülen şiddet hareketleridir. Yapılan eylemin sonucundan muhtelif milletlere mensup fertlerin çıkarları olursa veya bu eylemden etkilenirse, terörizm o zaman "uluslararası" vasfını kazanmış olur.¹⁰⁴

Ulusal terörizm olgusunda terör eyleminin hazırlanışı, örgütlenmesi ve sonuçları birden fazla ülke sınırları içinde gerçekleşmektedir. Uluslararası terörizmle ilgili genel bir tanım yapacak olursak; “Bir veya birden çok ülke vatandaşlarınca oluşturulmuş, desteğini içeriden ve dışarıdan, bir veya birden çok kaynaktan sağlayan organizasyon, kişi veya gruplarca, herhangi bir toplum, devlet veya devletler üzerinde baskı yaratmak suretiyle bazı kazanımlar sağlamak, etnik ve bölgesel sorunları tahrik ederek ulusal menfaatlerine zarar vermek amacıyla şiddet eylemlerine başvurulmasıdır.”¹⁰⁵ diyebiliriz.

Günümüzde Terörizmin uluslararası bir boyut kazanıp eylemlerini artırmasına neden olarak gösterilebilecek faktörler, su şekilde sıralanmaktadır:

- Küresel iletişim ve ulaşım araçlarının son yıllarda teknolojiyle birlikte oldukça hızlı gelişimi,

¹⁰³ Şenocak, H.E. a.g.e.. s 10.

¹⁰⁴ Şimşek, M. a.g.m.. S 324

¹⁰⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı, Terör, Terörizm <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm6.htm> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

- Güçlü ve gelişmiş ülkelerin etkili ve güçlü politikaları karşısında zor durumda kalan ve uluslararası arenada istediklerini elde edemeyen bazı ülkelerin, terörizmi engelleri aşmada bir araç olarak görmeleri,
- Söz konusu güçlü devletlerin ekonomik, siyasi ve sosyal politikalarının işlerliğini kolaylaştırmak ve rakiplerini etkisiz kılabilmek için terörizmi bir araç olarak kullanmaları,
- Bazı ülkelerin de yönetimleri adına seçtikleri ideolojilerini yaymada terörizmi yöntem olarak seçmiş olmaları,
- Gelişen teknolojik imkânların artması neticesinde terör örgütlerinin bu imkânlardan istihbarat, eğitim, lojistik, teknik, finans temini ve eylem yöntemleri konusunda kendilerine yakın buldukları diğer terör örgütleriyle ilişki kurmayı verimli bir yöntem olarak seçmeleri.¹⁰⁶

Uluslararası terörizmin ana özelliği, takip edilen gayenin siyasi olmasıdır. Siyasi olarak birtakım hedeflere ulaşmak, birtakım siyasi değişiklikler yaratmak gibi amaçlar güdülmektedir. Bütün milletleri ürküten uluslararası terörizm, nasıl ve nereden geleceği belli olmayan bir düşman gibi devletlerin huzurunu kaçırmaktadır.¹⁰⁷

1.2.6.5. Uluslar ötesi Terörizm

Uluslar ötesi terörizm, herhangi bir şekilde devletin bir müdahalesi olmaksızın, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörist eylemleri ifade etmektedir. Bu çerçevede, Uluslar ötesi terörizmi, uluslararası terörizmden ayıran en önemli fark, terörist örgütler tarafından gerçekleştirilen operasyonların her hangi bir devlet tarafından yönetilmemesi ya da kontrol edilmemesidir.¹⁰⁸

Uluslar ötesi terörizme bakıldığı zaman, olaylar birden fazla ülkede cereyan etmekte, olayın bir ülkede başlayıp başka bir ülkede sonlandığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, A ülkesinden kalkan bir uçağın, kaçırıldıktan sonra B ülkesine yönlendirilmesi bir uluslar ötesi terörizm şeklidir. Daha farklı bir tanımlama ile eğer faillerin uyrukları, kurbanların uyruklarından farklı ise, bu terörizm uluslar ötesi bir terörizmdir. Dahası, eğer kurbanların kimlikleri, terörist eylemlerin olduğu ülkede

¹⁰⁶ İpek, H. (2006). *Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadelesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 48-49.

¹⁰⁷ Şimşek, M. a.g.m.. s 324

¹⁰⁸ Taşdemir, F. a.g.e.. s 34.

farklı ise uluslar ötesi bir terörizm var demektir. Uluslar ötesi terörizme 11 Eylül 2001 olaylarını örnek verebiliriz. Şöyle ki, olayın yaşandığı yer Amerika Birleşik Devletleri, olayın failleri Amerikalı olmayan şahıslar, olayın kurbanları ise 80 farklı ülkeden vatandaşı. Ayrıca, yabancı diplomatlara karşı yapılan saldırılar, uluslararası bir örgüte ya da uluslararası arabuluculuk yapan kişilere karşı yapılan saldırılar uluslar ötesi terörizme örneklerdir.¹⁰⁹

1.2.6.6.Etnik Terörizm

Etnik terörizm belli bir etnik grubun siyasi varlığını kabul ettirmek ya da bağımsızlık kazanmak için, sistemli bir şekilde giriştiği, şiddet hareketidir. Etnik temelli terör eylemleri, belli bir azınlık grubun, hedeflerine ulaşabilmek için silahlı eylem dışında seçeneklerinin kalmadığını düşündükleri zaman ortaya çıkar. Etnik nitelikli terör örgütleri ideolojik ve din yerine sahip oldukları köken, kültür, gelenek ve göreneklerini kendilerine temel alırlar. Etnik nitelikli terör örgütleri yöneldikleri etnik grubu kendilerine temel oluşturdukları bu ortak unsurları kullanarak yanlarına çekmeye çalışırlar.

Etnik terör genellikle ya azınlık bir grubun egemen bir güç tarafından baskı altında tutulmasından ve ayrımcılığa maruz bırakılmasından ya da bu grubu, başka devletlerin kışkırtması ve desteklemesinden dolayı ortaya çıkar. Buna ek olarak neyin etnik terör olduğunun bilinmesi ve her farklı etnik yapıdaki eylemlerin terör olarak nitelendirilmemesi ülke bütünlüğü açısından zaruridir.¹¹⁰

1.2.6.7.Siber Terörizm

Siber terörizm, belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için elektronik araçların bilgisayar programlarının ya da diğer elektronik iletişim biçimlerinin bireylere ve mallara karşı, bir hükümeti veya toplumu yıldıрма, baskı altında tutma amacıyla kullanılmasıdır. Siber terörizmde, ulusal bankacılık sistemlerinin çökertilmesi, insanlara ait hesapların ele geçirilmesi, devlete ait gizli bilgilerin bu yolla elde edilmesi, resmi ve sivil internet sitelerinin çökertilmesi gibi birçok faaliyet icra edilebilmektedir. Bu yolla devletlere para aktarımı söz konusu da olabilmektedir. İngiliz istihbaratına göre, bilgisayar korsanlığı yoluyla Kuzey Kore'nin yılda 1 milyar

¹⁰⁹ Şimşek, M. a.g.m..

¹¹⁰ Çınar, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Sam Yayınları, Ankara, 245

dolarlık gelir elde ettiğini tahmin ediyor.¹¹¹ Siber terörizm, psikolojik, sosyal, siyasi ve dini güdülere/ saiklere sahip ya da bu güdüler ile hareket eden, bilgisayar ağı ve teknolojisi kullanarak ulusal savunma sistemlerine, hükümete ait varlıklara saldırarak, bireylere ya da değişik gruplara yönelik olarak zarar verici faaliyet içinde bulunan bir terörizm şeklidir.¹¹²

Siber terörizmde altı çizilmesi gereken beş nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, siber terörizmin yöneldiği hedeflerdir. Bu hedefler, ülkenin askeri gücü, hükümet, bireyler, şirketler, ülkenin önemli altyapı tesisleri gibi birçok şey olabilir. İkinci nokta ise, siber terörizmin hangi saiklerle hareket ettiği. İleride de görüleceği gibi bu saikler ya da güdüler dini, politik, sosyal, kültürel ve ideolojik vb. olabilir. Üçüncü nokta, siber terörizmde hangi vasıtaların kullanıldığıdır. Buna göre siber terörizmde kullanılan araçlar; bilgisayar, iletişim ağı ve teknolojisidir. Dördüncü önemli nokta ise, alt yapının yok edilmesi, askeri ve önemli bilgilerin ele geçilip sızdırılması, insanlara ya da şirketlere ait varlıkların teröristlere ait hesaplara geçirilmesi gibi verilen zararlar oluşturdukları etkidir. Son nokta ise, elde edilmek istenen amaçtır.

Bu amaçlar her türlü politik, dini, askeri amaçlar olabilir. Bilgisayar ağlarında birçok sistem birbirine bağlı ve bağımlı olduğundan dolayı, sistemde ortaya çıkan zaafılar, kötü niyetli insanlar ya da gruplar tarafından, illegal amaçlar için kullanılabilir. Birçok insan, bilgi devriminin, toplumda çok riskli bir elektronik zafiyet ortaya çıkardığını söylemektedir. Bu tehdit ve riskler, “Elektronik Pearl Harbour” olarak adlandırılmış ve bu kavram literatüre geçmiştir.¹¹³

¹¹¹www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-koreli-hackerlar-o-bankayi-hedef-almis-338332.html
(Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹¹²Şimşek, M. a.g.m.. s 325

¹¹³ Şimşek, M. a.g.m.. s 325

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ DÜNYA DÜZENİNDE VEKÂLET SAVAŞLARI KAVRAMI

Thomas Hobbes, ünlü eseri Leviathan’da “şayet birbirinin kurdu olan iki insan, aynı anda beraber sahip olamayacakları bir şeyi isterlerse, düşman haline gelirler ve süreç sonuçta ya birinin diğerini kontrol altına alması ya da yok etmesi ile neticelenir” der. Bu kaçınılmaz çatışma aslında insan doğasından gelen “ne pahasına olursa olsun hayatta kalma refleksinin” bir bedelidir. Realist öğretinin temelini oluşturan bu görüşe göre, hayatta kalabilmek adına her zaman en güçlüler en iyi yemeği ve en iyi barınağı almak isterler. Ancak ihtiyaçlar sonsuz, kaynaklar kısıtlı olduğu için en iyiyi elde etmek için verilen mücadele nihayetinde insanları çatışmaya götürür. İki kişi arasında daha iyiyi elde etmek için verilen bu çatışma eninde sonunda kazananın yaşayacağı, kaybedenin öleceği veya köle olacağı bir “düello” haline gelir.¹¹⁴ İnsan doğasında kaçınılmaz bir sonuç olan bu düello savaşın ta kendisidir.

Düşmanı irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemi olarak tanımlanan savaş¹¹⁵ insanlık medeniyetinin gelişmesine paralel olarak evrilmiştir. Ok, yay, piyade, süvari ve savaş arabalarının kullanıldığı klasik dönem savaşları, süreç içinde tüfek ve top gibi ateşli silahların kullanıldığı erken modern dönem cephe savaşlarına dönüşmüştür. Sanayi devrimi sonrasında modern dönem savaşları, teknolojinin gelişmesine paralel olarak uzun menzilli füzelerin, hava kuvvetlerinin ve tank birliklerinin sisteme dâhil olmasıyla, topyekûn savaş uygulamalarına ve manevra savaşlarına dönüşmüştür.¹¹⁶ Soğuk Savaşın sona ermesi ile savaş olgusunda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklik, savaşın tanımından aktörlerine,

¹¹⁴ Gürcan, M. (2012). *Teoriler ışığında güvenlik, savaş barış ve çatışma çözümleri*. (Ed.) Atilla Sandıklı, Bilge Sam Yayınları, İstanbul, 71.

¹¹⁵ Clausewitz, C.V. (1999). *Savaş Üzerine. H. Fahri Çeliker* (Çev), ÖzneYayınları, İstanbul, 93.

¹¹⁶ Sandıklı, A. (2016). *Vekalet Savaşları: Ortadoğu ve Türkiye*.

<http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslari--ortadogu-ve-turkiye/#> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

orduların teşkilatlanmasından, eğitimine birçok alanda olmuştur. İki kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla oluşan YDD’de birçok bölgede savaşlar meydana gelmektedir.

Bu savaşlar klasik tanımlamalardan farklı boyutları olan savaşlardır. Bu dönemde devletlerarası savaşın yerini iç savaşlar almış ve devlet dışı oluşumlar savaşı yürüten temel aktörler olmuşlardır. Savaş olgusundaki bu değişiklik yeni birtakım kavramsal arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda Kaldor ve Münkler gibi isimler “Yeni Savaşlar” şeklinde bir kavramsallaştırma üzerinden mevcut konjonktürü tanımlarken; Lind “Dördüncü Nesil Savaşlar” biçiminde bir betimlemede bulunmuştur. Bu ve başka birçok yazar yeni savaşların neden yeni olduğunu, modern dönem ve öncesindeki savaşlardan nasıl köklü bir ayrıma tabi tutulması gerektiğini açıklamışlardır.¹¹⁷

Soğuk Savaş döneminde küresel güçler arasında üçüncü dünya ülkeleri aracılığıyla yürütülen yoğun bir çatışma ve savaş ortamı mevcuttu. İki kutuplu dünya düzeninin son bulmasıyla boşalan küresel mücadele alanı yine küresel çapta faaliyet gösteren konvansiyonel özgüvene sahip terör örgütleri ile doldurulmuştur. YDD’de devletler konvansiyonel yöntemlerle doğrudan savaşmak yerine, devlet veya devlet dışı aktörleri vekil olarak kullanmaktadırlar. Savaş olgusundaki bu durum dördüncü nesil savaşlar içerisinde belirtilen Vekâlet Savaşları kavramıyla günümüzde sıkça kullanılmaktadır.

Vekâlet Savaşları aslında yeni bir kavram değildir. İkinci dünya savaşı büyük tahribata ve can kayıplarına yol açmıştır. Savaşın sona ermesiyle de nükleer çağ başlamıştır. Savaşlarda nükleer silah kullanılma riski doğrudan savaşları daha tehlikeli hale getirmiştir. Mevcut dengeler nükleer düzeydeki bir savaşı engellese de dünyanın muhtelif yerlerinde vuku bulan sınırlı konvansiyonel savaşların önüne geçilememiştir. Kore, Vietnam ve Arap-İsrail Savaşları gibi birçok çatışmada blok liderleri çatışan tarafları destekleyerek Vekâlet Savaşları yürütmüşlerdir. Soğuk Savaş dönemi sonrasında da bu durum değişmemiş devletler vekil savaşçılarla savaşmaya devam etmişlerdir. Vekâlet Savaşları günümüzde yaygın olarak devam etmekte ve bu savaş yöntemiyle birçok bölgede haritalar yeniden çizilmektedir. Modern savaşın sürekli bir unsuru haline gelen Vekâlet Savaşları, gelecekte de gelişen yeni durumlara göre şekillenerek, devletlerin birbirlerine karşı kullanacağı, bir savaş stratejisi olarak kalmaya devam edeceği savunulmaktadır. Şimdi tarihte

¹¹⁷ Eker, S. (2015). Turkish Journal of Middle Eastern Studies. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 31-66.

gerçekleşen birçok savaşta vuku bulan ve modern savaşın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen Vekâlet Savaşları kavramını detaylı bir şekilde inceleyelim.

2.1. Vekâlet Savaşı (Proxy War)

“Devletler, büyük ve pahalı konvansiyonel askeri birlikler yerine küçük ve hem ekonomik, hem de politik açıdan az maliyetli çözümlerle istedikleri sonuçları alabiliyorsa, savaş bir başka formda yeniden doğar ve bildiğimiz paradigmalardan kökünden değişir.”¹¹⁸

Vekâlet Savaşı kavramı ilk kez Dr. Pat Walsh’ın İngiltere’nin yayımlıca siyasetini anlatan ve I. Dünya Savaşı’nda İngiltere’nin Türkiye üzerindeki emellerini, Yunan saldırısını ve yenilgisini ele aldığı kitapta kullanılmıştır.¹¹⁹ Vekâlet Savaşları kavramının kullanılmaya başlanmasından bugüne kadar kavramla ilgili birçok çok tanımlamalar yapılmıştır. Mumford Vekâlet Savaşlarını “İstenilen stratejik sonuca nüfuz edebilmek için üçüncü taraflarca yapılan dolaylı bir savaş”¹²⁰ olarak tanımlamış ve Vekâlet Savaşlarının, kendi stratejik hedeflerini ilerletmeyi, aynı zamanda doğrudan, pahalı ve kanlı savaşı önlemek isteyen devletler için mantıkî bir yedek olduğunu belirtmiştir. Kaldor "Yeni Savaşlar" olarak ifade ettiği Vekâlet Savaşlarını, şu şekilde tanımlamıştır; yeni savaşlar, devletlerin ve devlet olmayan birimlerin şebekeleri arasında gerçekleşen savaşlardır. Bu savaşlar, pek çok karmaşık uluslararası ilişkiyi bünyesinde barındıran, yasal veya yasadışı örgütlerce yürütülen silahlı mücadelelerdir. Diasporalar, şirketler, paralı askerler, gönüllüler, dini cemaatler, etnik gruplar, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli aktörler bu tür savaşların tarafları arasında yer alır. Genellikle "şebeke" ya da Vekâlet Savaşları küresel değişime uyum sağlayamayan, sorunlarını çözemeyen ve meşruiyeti zedelenmiş ülkelerde görülür.¹²¹ Vladimir Rauta Vekâlet Savaşlarını “Çıkar için belirli bir hedefe karşı vekil kullanarak yapılan dolaylı müdahalelerdir”¹²² şeklinde tanımlamıştır. Sandıklı Vekâlet Savaşları kavramını şu şekilde tanımlamıştır; “Devletlerin, özellikle küresel ve bölgesel güçlerin kendi çıkarlarını elde etmek ve nüfuz alanlarını genişletmek maksadıyla; kendi askeri unsurlarını kullanmaktan ziyade, müttefiklerini, edilgen ülkeleri, hedef ülkedeki parçalanmış yapıları ve yandaşlarını cepheye sürmek suretiyle gerçekleştirdikleri

¹¹⁸ Gürçan, M. a.g.e. s 71.

¹¹⁹Korkmaz, H. Vekalet Savaşları (Proxy Wars), www.academia.edu/25079882/Vekalet_Savaşları_Proxy_Wars (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹²⁰ Mumford, A. (2013). *Proxy Warfare*. Polity Press, Cambridge, 11.

¹²¹ Kaldor, M. (2005). *Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror*, International Politics.

42

¹²² www.nottspolitics.org/2014/06/20/what-is-a-proxy-war/ (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

savaşlardır”¹²³ Hasan Ateş ise Vekâlet Savaşlarını “Oyun kurucu ve küresel/bölgesel aktör Devlet veya devletler tarafından stratejik çıkar ile teolojik hedefleri kapsamında öncelikle hedef ülkenin psikolojik, sosyolojik, ekonomik, siyasi istikrarsızlık vb. enstrümanlar ile toplumu yaşanacak gelişmelere hazırlayarak daha sonraki süreç için kurgulanan, devletlerin fiilen karşılıklı olarak konvansiyonel ordularla çatışmadığı, silahlı çatışma hukukuna tabi olmayan bir ortamda ilan edilmemiş ve fiili savaş halinin olmadığı, bununla birlikte etnik veya dini temelli muhalif grupların yabancı savaşçılarla desteklenerek; dolaylı ve de örtülü olarak finanse edildiği, askeri, lojistik ve eğitim açısından desteklendiği örtük savaş hali” olarak tanımlamıştır.

Vekâlet savaşındaki temel gaye; hedef ülkede devlet dışı aktörlerin silahlandırılarak mezhebi veya etnik temelli düşük yoğunluklu çatışmalar ile ülke içi istikrarsızlığın oluşturularak devlet otoritesinin yıkılması kamu düzeninin bozulması, meskûn mahallerin denetimsiz ve sistemsiz alanlara dönüştürülerek De Facto bölgeler oluşmasına zemin hazırlanarak, hedef ülkeye yönelik uluslararası veya bölgesel siyasi baskı oluşturma ve siyasetin şekillendirilmesi hedeflenmektedir.¹²⁴

Vekâlet Savaşlarını uluslararası ve yerel olarak sahada göreceğimiz birçok örnekleri mevcuttur. Tarihsel süreçte başta Ortadoğu olmak üzere Asya’da, Afrika’da Avrupa’da ve diğer bölgelerde vuku bulan birçok savaşta temsili yani vekâlet savaş stratejisinin uygulandığı açıkça görülecektir. Vekâlet Savaşları, 21.Yüzyılda değişen savaş koşullarıyla beraber, devletler için vazgeçilemeyen bir savaş stratejisi haline gelmiştir. Soğuk Savaş dönemindeki Kore, Vietnam ve Afganistan savaşları başta olmak üzere gerçekleşen birçok savaşta vekil savaş stratejisi açık bir şekilde uygulanmıştır. Benzer şekilde Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ve Ukrayna operasyonları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu operasyonlar her ne kadar Rusya Genel Kurmay Başkanı Gerasimov’un ekonomik manipülasyonlar, halkın kışkırtılması kampanyaları, sivil itaatsizlik ve çok iyi desteklenen milis güçler tarafından yürütülen Hibrit Savaş doktorini olarak geliştirdiği yöntemleri içerse de doğrudan Rus Askeri gücü kullanılmamış, bütün operasyonel süreç vekiller üzerinden

¹²³ Sandıklı, A. a.g.m..

¹²⁴ Ateş, H. (2017). *Vekâlet Savaşı Stratejisi Ekseninde Gizli Kuvvet İstihbarat*. Detay Yayıncılık, Ankara, 7

yürütülmüştür.¹²⁵ Soğuk Savaşın bitmesiyle inşa edilmeye çalışılan YDD'de Vekâlet Savaşları son bulmamış ve aksine devletler bu yeni dönemde stratejik hedeflerine ulaşmak için vekil savaş stratejisine daha fazla başvurmuşlardır. Bu dönemde Irak ve Suriye'de gerçekleşen savaşlar, birçok devletin vekâleten mücadele alanına dönüşmüştür.

2.1.1. Vekâlet Savaşlarının Parametrelerini Deşifre Etme

Geçmişte vekâlet savaşlarının ne olduğunu açıklamak için çabalar gösterilmiş olsa da, bazı fiili çekişme alanları halen devam etmektedir. Karl Deutsch (1964), vekâlet savaşlarını iki yabancı güç arasındaki uluslararası bir çatışma olarak adlandırmış; üçüncü bir ülkenin topraklarında gerçekleşen ve o ülkenin iç meselesinde bir çatışma gibi gizlenmiş ve o ülkenin, insan gücünden, kaynaklarından ve topraklarından bir kısmını ağırlıklı olarak, yabancı hedeflere ve dış stratejilere ulaşmak için bir araç olarak kullanmak, biçiminde tanımlamaktadır. Ancak Deutsch, tanımını, fazla devlet merkezli yapmıştır. Devlet dışı aktörlerin Vekâlet Savaşlarında oynayabileceği rolü ve uluslararası gerçekleşen Vekâlet Savaşlarını gözden kaçırmıştır. Dolayısıyla, vekâlet savaşlarının ne olduğunu daha iyi anlamak için, ilk olarak savaşın ne olmadığını anlamak yararlı olacaktır. Vekâlet Savaşları, yalnızca süper güçler tarafından işgal edilen daha geniş ideolojik mücadeleleri yansıtan bölgesel savaşlar değildir. Üçüncü şahısların doğrudan askeri müdahalesinde egzersiz yaptıkları ya da mutlaka eyleme gizli bir şekil verdikleri bir durumda değildir. Vekâlet Savaşlarının sadece Soğuk Savaş döneminde, orta bölgesel güçler çatıştığında ortaya çıktığı düşünülmemelidir; zira böyle bir varsayım, vekâlet müdahalelerinin gerçekleştiği diğer çarpışma biçimlerini, yani iç savaşları görmezden gelmektedir.

1980'lerin ortalarında İsraili akademisyen Yaacov Bar-Siman-Tov'un yazdığı makale, şimdiye kadar vekâlet savaşıyla ilgili yapılan önemli çalışmalardan biridir. Bu makalede, bir savaşın vekâlet savaşı olması için gereken dokuz kilit soru soruluyor. Bu sorunun her birine sırayla değinmek ve bazı cevaplar sunmak vekâlet savaşının neyi içerdiğini anlamamız açısından önemlidir.¹²⁶

¹²⁵ Monaghan, A. (2015-2016). Putin's Way of War: The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare', *Parameters*, 45(4), 2015-16, s. 66.

¹²⁶ Mumford, A. a.g.e.. s 12-17.

- İki farklı gücün mücadeleye giriştiği durum vekâlet savaş olarak sınıflandırılabilir mi?
 - ✓ Hayır. Dolaylı müdahale vekâlet savaşının temel unsurudur.
- Yerel bir savaşta savaşan iki küçük devletin de, harici güçler için bir vekil görevi görmesi şart mı?
 - ✓ Hayır. Yerel bir savaşta, iki küçük devlet her zaman, büyük devletler için vekil görevi görmezler. Ayrıca Vekâlet Savaşları küçük devletlerle sınırlandırılan bir savaş değildir; çünkü bu vekâlet savaşları, önceden var olan devletler arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Bu savaşlarda büyük devletler veya devlet dışı aktörler, savaşın diğer şekillerini kendi yararlarına kullanabilirler.
- Bir savaşta taraflardan birisinin doğrudan savaşması, diğer tarafın vekil kullanması, vekâlet savaşı olarak adlandırılabilir mi?
 - ✓ Evet. Örneğin, Sovyetler 1979-1989 yılları arasında Afganistan'ı İşgal ederek kendi birliklerinin çok açık bir şekilde konuşlandırılması, doğrudan müdahaleyi oluşturuyordu. Buna karşılık, Amerikalılar Sovyetlerin Afganistan'daki yayılmasını engellemek için mücahitleri finanse etmiş ve silahlandırmıştır. Dolayısıyla aynı savaşta, iki ana süper gücün biri doğrudan, diğeri vekâleten olmak üzere iki ayrı müdahale biçimini temsil etmiştir.
- Bir savaşın vekâlet savaşı olarak adlandırılması için bir dış güç tarafından bu şekilde nitelendirilmesi yeterli midir? Yoksa birden fazla dış güç tarafından da bu şekilde adlandırılması mı gereklidir?
 - ✓ Hayır. Bir çatışmanın vekâleten savaş olarak kategorize edilmesi için devletlerin kendilerini savaşa taraf olduklarını beyan etmeleri gerekli değildir.
- Dış güçlerin bir savaşı, vekâlet savaşı olarak değerlendirilmesi, savaşı böyle tanımlamayı mümkün kılmakta mıdır; yoksa savaşı küçük devletlerin birinin veya her ikisinin vekâlet savaşları olarak nitelendirmesi mi gerekmektedir?
 - ✓ Hayır. Tarafların durumu vekâlet savaşı olarak nitelendirmesi önemli değildir. Asıl önemli olan taraflara harici olarak sağlanan para ve silah yardımının savaşın dinamiğini nasıl etkileyeceğidir
- Devletler veya devlet dışı aktörler arasında vekil ilişkisi mi, yoksa müttefik ilişkisi mi olduğunu nasıl anlayacağız?

- ✓ Müttefik ilişkisi, anlaşmaya bağlı dostluklar kuran, savaşın ağır yükünü paylaşmaya istekli, ortak bir stratejik vizyona sahip, vekil savaş stratejisini yürütebilen güçler arasında var olan ilişkidir. Vekil ilişkileri ise paylaşılan kimlik ya da tehdit algısının üzerine kurulmuş, geçici, çok daha dengesiz ve çıkar üzerine inşa edilmiştir. Örneğin ABD ve İsrail arasında müttefiklik ilişkisi mevcutken, ABD'nin Afganistan, Irak gibi devletler ve Ortadoğu'daki birçok devlet dışı aktörlerle arasındaki ilişki vekil ilişkisi olarak değerlendirilebilir.
- Büyük bir devlet küçük bir devlete ne zaman yardım ediyor ve bu küçük devleti ne zaman kullanıyor?
- ✓ Büyük devletin, başka küçük bir devlete yardımını sübjektif olarak değerlendirmek gereklidir. Bunun için Bertil Dunér'un "çıklarların uyumu" terimini göz önünde bulundurmanız gerekir. Çıklarlar vekil aktörle ona destek veren devlet arasında ilişkinin temelini oluşturur. Bir devlet ve vekil arasındaki stratejik hedef, tarafları motive ediyorsa vekâleten savaş başarıya ulaşır. Vekâlet Savaşları genellikle güçlü devlet ve güçsüz devlet - devlet dışı aktör arasındaki ilişkiyi kapsar.
- Büyük bir devlet küçük bir devlet için vekil olarak hareket edebilir mi?
- ✓ Nadiren evet. Bu cevap çoğunlukla büyük devletler farkında olmadan daha küçük bir devlet adına veya yararına vekil savaşında bulunabilir. Örneğin Amerika'nın 2003'te Irak'ı işgal etmesi ve Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi sonucu, Amerika'nın istememesine rağmen, Tahran bölgesel bir güç olarak etkinliğini arttırmıştır. Vekâleten stratejik bir hedefin hayata geçirilmesi için, mutlaka bilinçli ya da kasıtlı bir eylemin olması şart değildir.
- Vekâleten savaş teriminin tanımlanması yalnızca büyük ve güçlü devlet - küçük devlet ilişkileriyle sınırlı mıdır?
- ✓ Hayır. Vekâlet savaşlarında sadece devletler savaşmamakta veya bu savaş sadece devletler için yürütülmemektedir. Vekâlet savaşlarının yürütülmesinde devletler kadar devlet dışı aktörler de aktif rol oynamaktadırlar. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, devlet dışı aktörler (İsrail'e saldırması için Suriye'nin Hamas'ı kullanması gibi) vekil olarak daha fazla kullanılmışlardır.

2.2. Vekâlet Savaşlarının Nedenleri

Yeni küresel güvenlik ortamında artık, en üst politik şiddet türü olarak savaşın tekeli ulus devletlerin elinden çıkmış, savaşan taraflardan biri veya birkaçı devletlerin düzenli orduları dışındaki aktörler olmuştur. Dünya genelinde “küreselleşme” ve “yerelleşme” olguları nedeniyle bireyi devlete bağlayan vatandaşlık kimliğinin gücü zayıflamış, buna bağlı olarak ulusla, devlet arasındaki bağın gücü azalmıştır. Artık savaş olgusu, bireyler, suç örgütleri, aşırı dini akımlar, etnik şiddet yanlısı akımlar gibi farklı devlet-dışı aktörlerin etkilerine açık hale gelmiştir. Ayrıca örneklerini Afganistan ve Irak'ta gördüğümüz taktik seviyede muharebe yetenekleri olan “Özel Askeri Şirketlerin” güvenlik alanında kullanılmaya başlanması ile “güvenlik” kavramı ticarileşmiş pazarlanabilen bir “hizmet” haline gelmiştir. Bu nedenlerle devlet-dışı aktörlerin küresel güvenlik ortamındaki görünürlükleri, ulus-devlet tekeli aleyhine gözle görülür şekilde artmıştır.

Ayrıca, geleneksel 3. nesil savaşın politik, ekonomik ve sosyo-psikolojik maliyetlerini bilen çoğu devlet, hasım devletlere karşı, bu savaşı veren politik hareketlere destek verir hale gelmiştir. Ulus devletlerin yeni küresel güvenlik ortamında politik meselelerin çözümü için artık çok maliyetli olan konvansiyonel savaşlar yerine dolaylı yoldan hasmı yıpratmaya çalışmak istemesi “Vekâlet Savaşları (Proxy Wars)” olgusunu ortaya çıkarmıştır.¹²⁷ Kısaca devlet veya devlet dışı aktörler, çıkar, ideoloji ve risk algısına dayanan bir çatışmaya doğrudan müdahalenin haksız, çok masraflı, kaçınılmaz, gayr-i meşru veya gerçekleştirilemez olduğunu düşündüklerinde Vekâlet Savaşlarına başvurmuşlardır. Şimdi, devletleri, Vekâlet Savaşlarına başvurmaya iten sebepleri açıklamaya çalışalım:

Siyaset biliminin kurucusu Aristo, anlaşmazlıkların çözümü için topluluklarda iki temel aracın olduğunu söyler. Bunlardan biri politika diğeri de savaştır. Normal doğru ve doğal olan elbette anlaşmazlıkların politikayla çözülmesidir. Yani probleme barışçı yollardan yaklaşımdır. Bu ise politik ve onu tamamlayan diplomatik kanallardan yapılır. Esasen, siyasal kararların normatif plandaki dayanağı olan hukuk kuralları da, anlaşmazlıkların zorbalığa başvurmadan, hak ve adalet ölçüleri içinde barışçı yollardan çözülmesini öngörür.¹²⁸ Ancak devletlerin aralarındaki krizlere yol açan anlaşmazlıkları diplomatik yollarla veya

¹²⁷ Gürçan, M. a.g.e.. s 97.

¹²⁸ Daver, B. (1992). Savaş ve Barış Üzerine. *Ankara Üniversitesi Türk Tarihi Enstitüsü Dergisi, Atatürk Yolu*, 3(10), 181.

diğer barışçı yollarla çözemedikleri zaman başvurdukları en son yolun doğrudan askeri çatışma veya diğer adıyla savaş olduğunu görmekteyiz.¹²⁹

İnsanların yüzyıllardan beri niçin savaştıkları, insanların ve devletlerin savaşmalarının altında yatan temel ve diğer sebepler sosyal bilimcilerin, uluslar arası politika uzmanlarının ve birçok kişinin üzerinde en fazla durdukları konulardan biridir. Sosyal bilimciler politikacılar ve tarihçiler savaşın nedenleriyle ilgili farklı bakış açılarıyla birçok gerekçeler sıralamışlardır. Bilim adamlarına göre savaşın temel nedeni, barışın kurulabilmesi için insanoğlunun eksikliğidir. Savaş onlara göre, doğal dünyada vazgeçilmez iken barış suni bir yapıdır. Tarihçilere göre, savaşın nedenleri genel olarak insan doğası, ekonomik ve politik çıkarlar, sosyal, politik ve hukuki süreçler ve kurumlar ile dini taahhütler başlıkları altında sıralanmaktadır. Politikacılara göre savaşın meydana gelmesi için belli durumlar vardır; devletler, ya zorunluluktan anlık bir olay nedeniyle, ya istediklerini almak için, ya ideoloji için ya da spontane olarak savaşırlar.¹³⁰

Aslında konvansiyonel savaşlar için sıralanmış olan bu nedenler Vekâlet Savaşlarının da ardındaki temel nedenlerden bazılarını kapsadığı açıkça görülmektedir. Konvansiyonel savaşlar özellikle 20. yüzyıldan itibaren devletlerin ekonomilerinde sıkıntılar yarattığı için bu tür savaşlardan uzak durulmuştur. Ekonomik sebeplerinin yanı sıra yine bu yüzyılda toplumların yaşadıkları ağır savaşların yeni büyük askeri çatışmalara yol açmasından kaynaklanacak felaketlerin dünyayı bir çıkmaza sürüklemesinden çekinen devletler güncel çatışma bölgelerinde konvansiyonel savaş yerine vekil savaş konseptini tercih etmişlerdir. Vekâlet Savaşlarının neden ortaya çıktığıyla ilgili birçok başlık sıralanmıştır. Bu nedenleri başlıca şu şekilde sıralayabiliriz.¹³¹

1. Çıkar ve menfaatlerden ötürü
2. Etnik temele dayanan, kimlik faktörü
3. İdeolojik veya yayılmacı politikalar
4. Doğal zenginlikleri elde etme arzusu
5. Stratejik düzenin ihtiyacı gereği
6. Risk algısı

¹²⁹ Arı, T. (2001). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Alfa basım yayım, İstanbul, 362.

¹³⁰ Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş uluslararası ilişkilerde güç kullanımı*. İmge kitap evi, Ankara, 66.

¹³¹ Gürson, P.A. (2017). *Savaş*. Umuttepe yayımları, Kocaeli, 19

Tarihsel kayıtlara bakıldığında, vekâlet savaşlarının nedenlerini analiz ederken, sayısız katalizör yan yana oturmaktadır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaline karşı ABD'nin iki nedenden dolayı vekâlet savaşı başlattığını görebiliriz; Bunlardan birincisi ABD'nin ekonomik olarak Orta Asya'daki çıkarlarını muhafaza etmek, ikincisi ise komünizmin ideolojisinin yayılmasını engellemek istemesi. Vekâlet Savaşlarının nedenleri arasında da belirtildiği üzere Afganistan örneğinde açıklanan iki nedenin yani “Çıkar” ve “İdeoloji”nin vekâlet savaş stratejisinin ana motivasyonu olması bu sebeplerin önem arz ettiğini gösterir.

2.2.1. Vekâlet Savaşlarında Çıkar ve Güç

Savaşların asıl nedenleri araştırıldığında devlet veya devlet dışı aktörlerin stratejik ve ekonomik çıkarları karşımıza çıkacaktır. Geçmişten günümüze kadar yaşanan tüm savaşlarda çıkarlar asıl sebep olarak yerini korumuştur. Özellikle 20. yüzyıldan sonra birçok alan da yaşanan gelişmeler devlet ve devlet dışı aktörlerin çıkarlarını zarar görmeden sağlama yoluna itmiştir. Savaşın başlı başına bir ekonomi olduğunu düşünürsek özellikle günümüzde konvansiyonel savaşlar yerine Vekâlet Savaşlarının devlet ve devlet dışı aktörlerin çıkarlarını elde etmede kullanacakları en karlı savaş stratejisi haline geldiği görülmektedir.¹³² Vekâlet Savaşlarında çıkar tek taraflı değil karşılıklı olarak sağlanmaktadır. Karşılıklı bu çıkar ilişkisi tarafları motive eden temel unsurdur.

Çıkarların Vekâlet Savaşlarında tarafları motive eden en önemli faktör olmasına karşın hem yardımcı olanın, hem de vekâlet edenin bir çatışmanın sonucunda elde ettikleri karşılıklı menfaatlerinin farklı olduğu tartışılabilir. İlk müdahale genellikle bağışçı tarafından bir çıkar ifadesine dayandırılrsa da, vekil, aynı zamanda maddi destek bağımlılığının gelişmekte olan seviyeleri içinde buldukları savaşta, potansiyel başarı ve ortak düşmanı yenmek için karşılıklı arzuyu kabul etmektedir. Farklı çıkarlara dayalı bu karşılıklı bağımlılığın en canlı örneği, İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında vekâlet savaş stratejisinin ABD tarafından benimsenmesi ile ortaya çıkmıştır. ABD Kongresi, Avrupa'nın kriz içerisinde olduğu ve dünya savaşına doğru gidilen yıllar içerisinde, kredileri yasaklayan ve dünyadaki savaşla ilgili herhangi bir ulusa maddi yardım sağlanmamasıyla ilgili bir dizi Tarafsızlık Kanunu'nu onaylamıştır. Fakat 1939'da karşılıklı çıkar çatışmalarının

¹³² Gürson, P.A. a.g.e.. s.23

başlaması üzerine, Başkan Franklin D.Roosevelt, Müttefik güçlerine silah satılmasına izin verilmesi konusunda, Kongre'ye baskı yapmıştır. 1940 yılına ait Alman saldırısı, açık fikirli bir şekilde muhalefet eden Roosevelt'in talebi üzerine, savunma harcamalarında yüzde 500'lük bir artışın onaylanmasına neden olan Amerikan kongresi köklü soyutlanma politikasını yumuşatmıştır.

Amerikan vekil müdahalesinin ilk büyük hareketi, Başkan'ın 1940 kararıyla, doksan dokuz yıllık kira karşılığında, elli Amerikan Donanmasını İngiltere'nin stratejik açıdan büyük öneme sahip sekiz askeri üs üzerine yerleştirmesi olmuştur. Fakat Avrupa Bölgesinin faşist devletlerine karşı vekâleten savaşın en önemli hareketi, Mart 1941'de Lend-Lease¹³³ geçişiyle birlikte gelmiştir. Bu, İngiltere'ye askeri ekipmanların 30 milyar dolara kadar nihai miktarda kiralanmasının yahut ödünç verilmesinin önünü açmıştır. David Reynolds¹³⁴ Roosevelt yönetiminin, savaşı Amerika'dan uzak tutmak ve ABD'ye toparlanma zamanı vermenin en iyi yolunun İngiltere'ye yönelik büyük ölçekli maddi destek vermek olduğunu gördüğü için yardımda bulunduğunu savunmuştur. Başka bir deyişle bu, anavatan çıkarlarını müttefiklerinin menfaatlerinin çok üzerinde tutmak için tasarlanmış, kendi kendini koruma üzerine kurulmuş bir vekil savaşı idi. Mark Stoler¹³⁵de Roosevelt yönetiminin yapmış olduğu yardımların fedakârlıktan uzak çıkar temelli olduğunu savunmuştur. Almanya'nın, İngiltere'den daha ziyade kendileri için bir tehdit oluşturduğunu; İngiltere'nin, savaşta Almanya'ya karşı kazanacağı zaferin, Amerikan'ın çıkarına geldiğini ifade etmiştir.¹³⁶

Çıkarların, devletleri vekâlet savaş stratejisi kullanmaya iten önemli bir faktör olduğunu Ortadoğu da yaşanan savaşlara baktığımızda da açıkça görebiliriz. Küresel güçlerin özellikle enerji alanında çıkarlarının kesiştiği bir bölge olan Ortadoğu vekâlet savaşlarının en yaygın yaşandığı yerdir. Enerjinin uluslararası siyasetin bir numaralı maddesi durumuna geldiği günümüzde, 2012 yılı itibariyle dünya petrol rezervlerinin % 48,4'ünün yer aldığı topraklar üzerinde kurulu olan bu bölgeye ilgi giderek artmaktadır. Petrol rezervi bakımından ilk sırada 264,52 milyar varil ile

¹³³Lend-Lease ABD tarafından, Birleşik

Krallık, SSCB, Çin, Fransa ve müttefik ülkelere 1941 ile 1945 yılları arasında savaş malzemesi destek programına verilen addır.

¹³⁴ David Reynolds , (17 Şubat 1952 doğumlu) bir İngiliz tarihçidir. İki dünya savaşı ve Soğuk Savaş konusunda uzmanlaşmış olan Cambridge Üniversitesi'ndeki hem lisans hem yüksek lisans öğrencilerine ders vermektedir.

¹³⁵ ABD tarih profesörü

¹³⁶ Mumford, A. a.g.e.. s 34.

Suudi Arabistan bulunmakta, bu ülkeyi 211,17 milyar varil rezerv ile Venezuela, 173,63 milyar varil rezerv ile Kanada, 151,17 milyar varil rezerv ile İran takip etmektedir. Irak ise 150 milyar varil ile dünyada 5. sırada yer almaktadır.¹³⁷ Dünya petrolünün % 72' si bu bölgede “üretilmektedir. İstatistik rakamlara baktığımızda en az 200 yıl daha enerji olarak Petrol ve Gaz’a bağımlı olunacağından ve bu enerjinin neredeyse hepsinin Ortadoğu’da bulunması bu bölgeyi başlı başına bir hâkimiyet arenasına dönüştürmektedir. 1936 yılında İngiliz Başbakanı Winston Churchill’in: “ Bundan sonra bir damla petrol bir damla kandan daha değerlidir” sözü Orta Doğu’da yürütülen Vekâlet Savaşlarının temelinde ekonomik çıkarın olduğunu anlamamız için en çarpıcı örnektir. ABD Eski Dışişleri Bakanı James Baker, 2003 Haziran’ında Mısırlı gazeteci-yazar Cihan El-Tahri’ye verdiği demeçte şöyle diyordu: “Körfez’in enerji rezervlerine ulaşmayı güvence altına alacak bir politika benimsedik. Çünkü bu olmazsa, Amerikan ekonomisi sarsılır. Ekonomi sarsılırsa insanlar işlerini kaybeder, insanlar işsiz kalırsa, yönetimler de siyasal desteklerini yitirirler. Saddam’ın Körfez’deki enerji kaynaklarını ele geçirmesine seyirci kalsaydık, bu dediklerimin hepsi olacaktı. Birinci Körfez Savaşı’nın da gerçek nedeni budur. İkincisinin de.”¹³⁸ Bu söz ABD’nin Irak’a karşı doğrudan müdahalesinin arka planını açıklama çabası olarak değerlendirilse de Şu anda da küresel güçlerin bölge de yürüttükleri Vekâlet Savaşlarını, çıkar politikalarının üstüne inşa ettikleri, apaçık bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Çıkar devletleri savaşa iten en önemli sebep olmakla beraber savaşın başlı başına tek gerekçesi olarak düşünülemez. Richard Ned Lebow, 1648'den 2008 yılına kadar doksan dört büyük savaşın nedenlerini araştıran büyük bir veri setinde, güvenlik ya da maddi çıkarların bu çatışmaların sadece yirmi yedisini teşvik ettiğini savunmuştur. İster Lebow'da olduğu gibi büyük devletlerarası savaşa, isterse de burada bahsedilen vekâleten savaflara bakılsın, çıkar, bu nedenle hikâyenin sadece bir parçasıdır. Vekâlet Savaşlarına neden başvurulduğuna bütüncül olarak bakabilmek için diğer hususlar da denklemin içine alınmalıdır. Bunların başında ise ideolojik nedenler gelmektedir.¹³⁹

¹³⁷ Karagöl, E.T. (2014). Enerji Denklemine Beklenmeyen Değişken: İŞİD. *Seta Perspektif Dergisi*, 54,1.

¹³⁸ Özdağ, Ü. Kerkük’te kanlı petrol savaşının kirli oyunları. www.21yyte.org/tr/fikir-tanki/3675/kerkukte-kanli-petrol-savasinin-kirli-oyunlari (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹³⁹ Mumford, A. a.g.e.. s 34.

2.2.2. İdeolojik Amaçlar

Vekâlet savaş stratejisinin tercih edilmesinde çıkar temel sebep olarak görülse de tek başına yeterli bir sebep değildir. Çıkar ile birlikte ideolojik sebepler de aktörlerin vekâleten savaş konseptini uygulamaya itmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'nin başını çektiği ideolojik çekişme dünyanın birçok yerinde vekâlet savaşlarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde iki kutup arasındaki ideolojik vekâlet savaşını yansıtan çarpıcı örnek Vietnam savaşı olmuştur. Fransızları yenerek yeni kurulan Vietnam ülkesinin komünist ideolojiyi benimsemesinin ardından bloklar karşı karşıya gelmiş, coğrafi koşullar vekâlet savaşında da revizyonun gerektiğini gözler önüne sermiştir.¹⁴⁰ 20 yıl süren savaşta ABD etrafındaki uydu devletleri de kullanarak yoğun bir mücadeleye girişmiş, SSCB ve Çin ise komünist yönetimi destekleyerek buna karşılık vermiştir. Komünizm ve kapitalizm'in temsilcilerinin doğrudan ve dolaylı olarak girişmiş olduğu bu mücadele şüphesiz ki ideolojik çatışmanın sahadaki en önemli yansımalarından biridir.

Soğuk Savaşın sona ermesi, Amerika'nın "ideolojik eğilimli haçlı" politikaların önceliğini sona erdirmemiştir. George W. Bush idaresine hükmetmeye gelen yeni muhafazakârlar, ABD dış politikasına paralel bu ideoloji ile tüm dünyaya yayılan dünya görüşü niteliğinde bir devrim yaratmışlardır. Bu "devrim", kapsayıcılık önleme, müzakerelerde rejim değişikliği ve kurumsal bağlı ittifaklar üzerinden kayıt dışı koalisyonlara öncelik veren agresif ve tek taraflılık üzerine kurulmuştur. Bush ve ekibinin sıklıkla kullandığı "şer eksenli ülkeler" tabiri, dünyayı "iyiler ve kötüler" şeklinde ikiye ayırmanın sonucudur. Bush'un bizzat kendisinin kullandığı "Haçlı Savaşı" sözü de "iyilerin kötülere karşı açtığı savaş" sembolize etmektedir. ABD'ye göre kendisi "iyiliği" temsil etmektedir. Kendisi dışında kalanlar ise "kötülüğün" temsilcileridir. Amerika'nın bu "tek yanlı politikası" beraberinde küresel hegemonya kurma hedefini de getirmektedir.¹⁴¹ Bush yönetimi, gelecekteki tehditlere karşı kendilerini koruyabilmek adına 11 Eylül saldırılarının ardından Ortadoğu'da liberal demokrasi markasını genişletmek için müdahaleci yollar aradıklarından, Neokonservatizm'i (Yeni Muhafazakârlık) diğer bir ifadeyle ideolojik eğilimli haçlı anlayışını Birleşik Devletlerin bir savaş temeline oturtmuştur.

¹⁴⁰ Gürson, P.A. a.g.e.. s 20

¹⁴¹ Özkan, A. Amerikan Dış Politikasının Parametreleri.

http://www.tasam.org/trTR/Icerik/317/amerikan_dis_politikasinin_parametreleri (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında ABD vekil müdahalelerini, Başkan Woodrow Wilson'un dünyayı demokrasi için güvenli hale getirme yönündeki hedeflerini gerçekleştirmek için kullanmıştır. ABD örneğinde, vekil savaflara neden başvurulduğuna ilişkin bu anlayış, bize böyle bir dünya gücünün kendisini ve dünyadaki rolünü nasıl gördüğünü, nasıl oluştuğunu, ideolojisini ve kimliğini başkalarına nasıl yansıtmaya çalıştığını ve bunların hepsinin küresel düzen üzerindeki etkilerini anlatmaktadır. Kısacası, ideolojik normlar ve ideallerle, vekil savaflara niçin başvurulduğu değerlendirirken çıkar ve gücün de önemli bir değere sahip olduğu unutulmamalıdır.¹⁴²

ABD dışında başka örnek vermek gerekirse İran ve Suudi Arabistan arasındaki mezhepsel temele dayalı ideolojik çekişme Ortadoğu da bu iki devletin Vekâlet Savaşlarına sahne olmaktadır. Sünni Suudiler ve Şii İran arasındaki mezhepsel çatışma düşmanın düşmanını destekleme prensibi rehberliğinde devam etmektedir. İran'ın Şii yayılmacı politikası bölgedeki diğer Sünni devletleri de rahatsız etmekte ve bu da devletleri Vekâlet Savaşlarında taraf olmaya zorlamaktadır. Bölgede iki taraf arasında yürütülen vekâlet savaşlarına birçok örnek verebiliriz. Suudi Arabistan, Sünni monarşinin hüküm sürdüğü Bahreyn'de 2011'de Arap Baharı ayaklanmalarının etkisiyle başlayan Şii protesto hareketini, Bahreyn'in İran'ın etkisi altına girmemesi için bastırmaya çalışmış ve Bahreyn'e para ve malzeme yardımının yanı sıra kendi askeri birliklerini göndermiştir. Yine aynı şekilde, İran da Suriye'yi bölgede önemli bir müttefik olarak korumak için Beşar Esad rejimine destek çıkıp ve Sünni grupların eline geçmesine engel olmaya çalışmakta ve finanse ettiği Hizbullah'ı bölgede etkin olarak kullanmaktadır. Bir diğer örnek Mart 2015'ten beri Yemen de devam eden iç savaş. Bazı analistler Yemen'i Suudi Arabistan ve İran arasındaki vekâlet savaşının kurbanı olarak görmekteler. İran ve Şii İslam'ın izinde olan Husiler, Yemen'de Suudi Arabistan destekli Sünni hükümeti devirmekle suçlanmaktadır. Suudi Arabistan Şii kökenli bu ayaklanmadan İran'ı sorumlu tutmakta ve İran'ın Husilere askeri ve lojistik destek verdiğini iddia etmektedir. Buna karşılık İran, Yemen'de askeri müdahalede buldukları iddialarını reddetmekle beraber Husilere maddi destek verdiklerini kabul etmektedir.¹⁴³ Kısacası Soğuk Savaş dönemi başta olmak üzere günümüzde devam eden Vekâlet Savaşlarında da, ideoloji, mücadelelere temel oluşturmaktadır.

¹⁴² Mumford, A. a.g.e.. s 36.

¹⁴³ www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150408_ortadoğu_analiz (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

2.2.3. Nükleer Çağ ve Geleneksel Savaştaki Değişim

Birkaç saat veya birkaç dakika içerisinde binlerce insanın ölümüne neden olacak kitle imha silahlarının geliştirilmesi, 2. Dünya savaşında bunun en acı bir şekilde sonuçlarının görülmesi ve bu kitle imha silahlarının tüm dünya için bir yıkım olacağının bilinmesinden dolayı devletler nükleer savaşlardan uzak durmuşlardır. Tüm bu nedenlerden dolayı tercih edilmeyen nükleer savaş, vekâlet savaş stratejilerinin geliştirilmesinin başlıca sebeplerinden birisi olmuştur. Süper güçlerin tercih ettikleri Üçüncü Dünya ülkelerindeki alıcılara silah ve askeri danışman sağlamaları, Soğuk Savaş eğilimini fazlasıyla güçlendirmiş ve bu trendi şiddetlendirmiştir. Dolayısıyla, sürekli büyüyen Amerika ve Sovyetlerin dış çatışmalara devamlı dolaylı olarak müdahil olması, vekil savaşlarının düdüklü tenceredeki bir valfin görevini görmesini sağlamıştır. Bu durum “Soğuk Savaş Jeopolitiği” olarak adlandırılmaktadır.¹⁴⁴ Soğuk Savaş’ın iki süper gücü SSCB ile ABD farklı dünya görüşlerinin yanında doğrudan savaş durumuna gelmediler. Bu durumun belirgin nedeni nükleer kapasitenin getirdiği dehşet dengesi uyarınca, iki tarafın doğrudan savaşması durumunda, her ikisinin yanında dünyanın da yok olacağı endişesiydi.¹⁴⁵ Yani Nükleer silahların ortaya çıkışı, süper güçler arasındaki sıcak savaşların iki ülke arasında ağır ve kabul edilemeyecek sonuçlara yol açacak olması Soğuk Savaşın sürekli soğuk olarak kalmasına yol açmıştır.¹⁴⁶ Örneğin tarihçilerin Soğuk Savaş dönemindeki bir nükleer savaşın olası yıkımı ile yaptıkları çalışmalar bir nükleer savaş yıkımı hakkında tutarlı fikir verecektir. Soğuk Savaş tahminlerinin büyük çoğunluğu, ABD ve SSCB arasındaki bir nükleer savaşın her ülkede de %80-90 oranında yıkıma yol açacağını göstermiştir.¹⁴⁷

Doğrudan çatışmanın kabul edilemez sonuçlarından dolayı başta süper güçler olmak üzere, öncelikle çıkarları veya ideolojik konumu gözlemlenen devletler, stratejik avantaj elde etmek için alternatif yollar arıyorlardı. Bu yollardan biri, devletlerin kendilerinin ve müttefiklerinin çıkarlarını güvence altına almak için bir vekil üzerinden çaba harcamak suretiyle ortaklarına silah satışı peşinde olmalarıdır. 2003 ve 2006 yılları arasında, uluslararası silah transferi anlaşmalarının toplamda

¹⁴⁴ Mumford, A. a.g.e.. s 38.

¹⁴⁵ www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/11/29/vekalet-savasinda-insanlik-sinavi-yemen/(Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁴⁶ Mumford, A. a.g.e.. s 38.

¹⁴⁷ Johnston, R. (2009). "The Effects of a Global Thermonuclear War," *Johnston's Archive*, 01 Mayıs www.acikders.org.tr/file.php/124/Assignments/avrupadanukleersavas.pdf (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

160 milyar dolara ulaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, bu anlaşmaların üçte ikisinde yer almıştır. Bu dönemde ABD, dünyanın en verimli silah tedarikçisi seçilmiş ve toplamın üçte birini tedarik etmiştir. Rusya ikinci gelmiş, satılan tüm silahların dörtte birini tedarik etmiştir. Bu durum Soğuk Savaşın sona ermiş olmasına rağmen, ABD ve Rusya'nın gelişmekte olan Dünya nüfusu üzerindeki etki ve çıkar yarışının hala devam ettiğini göstermektedir.

Silah satışları, savaşta olup olmamalarına bakılmaksızın, devletlerin vekâleten bir müttefiki askeri olarak destekleyebilecekleri önemli yollardan biridir. Bunlar, devletlerin askeri donanım sağlanması yoluyla bölgesel gerginlikleri gidermek için yabancı çatışmalara ya da potalara dolaylı müdahalede bulunmalarına ilişkin bir başka örneği temsil etmektedir. Vekil bir savaş stratejisi olarak silah satışlarının en çarpıcı örneklerinden biri de İsrail'e olan Amerikan silah sevkiyatıdır. İsrail 1976'dan bu yana en büyük silah yardımını ABD'den almıştır. İsrail'in ABD'den aldığı silah yardımı yıllık 2 milyar doları aşmaktadır. Bu paranın yaklaşık üçte ikisi, önemli ölçüde askeri destek için ayrılmaktadır. İsrail'in Lavi uçakları gibi yeni silah sistemleri üretme çabaları, Amerikalılar tarafından yapılan bu yardımı 3 milyar dolar bandına yükseltmiştir. Bu miktar, ABD Blackhawk helikopterleri ve F-16 jetlerinin teslimatının üzerindedir.

İsrail'in Arap komşularıyla yaptığı savaşlardan herhangi birine doğrudan müdahale etmeyen veya dâhili terörle mücadele çabalarına katılmayan ABD tüm bu askeri donanımı İsrail'e sağlamıştır. Yine de, John Mearsheimer ve Stephen Walt'ın gözlemediği gibi, bir ülkenin böylesine uzun bir süre için benzer seviyede maddi ve diplomatik destek sağladığı bir başka örnekle karşılaşmak oldukça zordur. Bu şüphe götürmeksizin, önleyici bir vekâlet savaş stratejisinin en belirgin örneği olarak görülebilir. ABD, komşu ülkelerinin İsrail'i işgal etmelerinden ya da konvansiyonel olarak savaşa katılmalarından caydırılmalarını vekâleten sağlamıştır. Amerika gerçekleştirdiği silah satışlarıyla, Ortadoğu'daki güvenlik durumunu dolaylı olarak etki altına almak ve iki ülkenin algılanan karşılıklı çıkarlarını güçlendirmek suretiyle İsrail güvenliğini garanti altına almaktadır.¹⁴⁸

ABD Körfez ülkelerine her yıl rekor düzeyde silah ve askeri teçhizat satmaktadır. Sadece 2016 yılında, Körfez ülkelerine 40 milyar dolarlık silah satışı

¹⁴⁸ Mumford, A. a.g.e.. s 39-41.

yaptığı bilinmektedir.¹⁴⁹ ABD bu tutumuyla öncelikle İran'ın Orta Doğu'daki faaliyetlerine ve nükleer çalışmalarına karşı caydırıcılığı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca başta Suudi Arabistan olmak üzere İran karşıtı diğer Körfez ülkelerine silah satmakta, bu ülkelerde askeri üsler kurmaktadır. Bu gelişmeler ABD'nin İran'a karşı yapılması muhtemel bir operasyon öncesinde vekillerini peşinen desteklediğinin bir göstergesidir.

Geleneksel savaşın modası geçmiş olabilir, ancak çıkarların elde edilme veya ideolojilerin yayılma biçimi de buna göre değişmiştir. Örnek vermek gerekirse, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana geleneksel devletlerarası çatışma etkisini kaybetmiş olabilir, ancak 20. yüzyılda meydana gelen iç savaş sayısı artmıştır. Bu, çıkarıcı devletlerin uluslararası çapta çatışmadan ayrı kalmalarını, ancak yine de seçilmiş vekiller vasıtasıyla olumlu sonuçlar elde etmelerini sağlamıştır. Basitçe ifade etmek gerekirse, geleneksel savaşın unutulması ABD-İsrail silahlarının öne çıktığı önleyici vekâlet savaşları da dâhil olmak üzere yaygın vekâlet savaşının ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. Vekâlet Savaşının büyük savaşlara kıyasla sahip olduğu risk algılamasındaki farklılaşma, bu artışın başlıca nedenlerinden biridir.

2.2.4. Vekâlet Savaşı ve Risk

Savaşın hızının çok yüksek ve etki alanının çok geniş olması, diğer taraftan savaş silah araç ve gereçlerinin fiyatlarının her geçen gün yükselmesi ve hızlı teknolojik gelişme nedeniyle çabucak eskimelerinin savunma harcamalarını arttırması yıkım, maliyet, personel kaybı açısından kıyaslandığında ise doğru akıl yürütme sonucunda maliyet-etkinlik analizinin ağır basması günümüzde savaşın yönteminde değişikliğe neden olmuş ve ülkeler yeni bir arayışı içine girmiştir.¹⁵⁰

Christopher Coker, "Riskli Bir Dönemde Savaş" isimli kitabında, savaşın kökten risk yönetimi haline geldiğini savunmaktadır. Vekâlet Savaşı bu iddianın en belirgin özelliğidir. Uluslararası veya devlet içi savaşlara doğrudan müdahale ile ilgili riskler kendini şu şekilde belli etmektedir: uluslararası kınama; askeri personelin hayatını kaybetmesi; uzun süren ve önemli bütçeler için ayrılan yüksek finansal masraflar ve açık stratejik başarısızlıktan duyulan potansiyel rahatsızlık. Vekâleten müdahale, bu risklerin büyük çoğunluğunu elemine edebilir, fakat hiçbir

¹⁴⁹ www.timeturk.com/abd-den-korfez-ulkelerine-rekor-silah-satisi/haber-436426ABD (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁵⁰ Ateş, H. a.g.e.. s 9

şekilde tamamen yok edemez. Coker iddiasını, “risk analizi yönteminin dili ve yöntemi yalnızca savaşı tasarladığımız şekilde değil, aynı zamanda bunu gerçekleştirme şeklimize de uygulanır” şeklinde sürdürmüştür. Mantıken, böyle bir anlayış, yukarıda listelenen ve konvansiyonel savaş ile ilişkili olan risklerin ağırlığını yüklenmeksizin, başkalarının savaşlarından daha fazla kazanç elde etmek için dolaylı ve gizli savaşlar stratejisini önemli bir seçenek olarak değerlendirmemize yardımcı olmaktadır.¹⁵¹

Vekâlet savaşlarının önlediği en önemli risk unsurlarından biri de, çatışmaların tırmanması olasılığıdır. Bir devletin militarize edilmiş devletlerarası uyuşmazlıklar çerçevesinde kendini vekâleten müdahale bağlamında göstermesi, tırmanışı ve riski arttırıyorsa, vekâleten yapmış olduğu müdahaleleri maskeleyerek çatışmanın tırmanma riskini azaltabilir. Yukarıda listelenen doğrudan müdahale ile ilişkili Vekâlet savaşı risklerinden kaçınmak, dolaylı, belki de gizli olan çatışma müdahale tarzının, kapsamını maskelemek ve potansiyel suçlamalardan kaçınmak için bir fırsat yarattığı senaryoya yöneltilmesini sağlamaktadır. Vekâlet savaşlarının mücadele biçimleri, bilinmeyen bir savaşa karşı daha gizli bir etki yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Devletlerin askerlerinin postallarıyla savaş bölgesinde olmaması veya doğrudan müdahale edilmemesi devletlerin makul reddedilebilirlik argümanlarını kullanmasına olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, makul reddedilebilirlik, vekâlet savaşının risk yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Kısıtlama ve risk, “güvenlik ikilemi”¹⁵² kavramının bir savaş analizine nasıl uygulanabileceğinin anlaşılmasının ayrılmaz parçalarıdır. Robert Jervis, “güvenlik ikilemini”, “bir devletin güvenliğini arttırmaya ve diğerlerinin güvenliğini azaltmaya yarayan araçlar” olarak tanımlamıştır. Büyük ölçüde, devletlerin vekâlet müdahaleleri üstlenmesine neden olan şey de budur. İttifak politikası ve hassas bölgesel güç dengeleri, devletler tarafından gerçekleştirilen herhangi bir kazanımın (örneğin, direnişin dolaylı olarak silahlandırılması yoluyla müttefik devletlerin müttefik hükümetini başarılı bir şekilde devirmesine yardımcı olmak gibi) rakip ülkeler tarafından kaçınılmaz bir tehdit olarak algılanabilecekleri anlamına

¹⁵¹ Mumford, A. a.g.e.. s 41.

¹⁵² En temel tanımıyla güvenlik ikilemi, bir devletin başka bir devletten tehdit algılayıp silahlanması durumunda buna tehdit algılanan devletin de aynı şekilde cevap vermesini ifade etmektedir. Buna göre A devletinden tehdit algılayan B devleti A devletine karşı silahlanır ve/veya ittifaklara katılır, fakat B devletinin silahlanması bu kez A devletinin güvenlik kaygılarını ön plana çıkarır ve bu durum A devletinin de silahlanmasına yol açar. Türkiye ve Yunanistan'ın 1990'lı yıllar boyunca birbirine karşı silahlanmasının da bir güvenlik ikilemi yarattığı söylenebilir.

https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Güvenlik_ikilemi&oldid=14819704 (17.12.2017)

gelmektedir. Jervis'in öne sürdüğü argümandaki gibi, karar vericiler ilk etapta güvenliğin artırılması için istenen fiyata ve ikinci olarak hissettikleri tehdit algılaması açısından hareket etmektedirler. İşlevsel olarak, bu, "güvenlik ikileminin" risk yönetimi alanında faaliyet gösterdiği anlamına gelmektedir. Riske karşı savunmasızlıkların en aza indirgenmesi, özellikle de vekâlet savaşlarının planlanması ve uygulanmasında karar vermenin vazgeçilmez bir unsurudur. Aslında, vekâlet savaşları "güvenlik ikilemini" sürdürecektir ve yok edebilecek kapasiteye sahiptir. Bir devlet, güvenliğini arttırmak için üçüncü bir tarafı kabul etmeye hazır olduğu yönündeki açık isteklilik yoluyla, sınırlarının ötesinde çıkarların maksimizasyonu veya ideolojik konsolidasyon elde etmeye yönelik bir kararlılık sergileyerek bunu sürdürebilir. Öte yandan, vekâlet savaşları, diğer devletlerdeki güvensizliği belirgin bir şekilde provoke etmeden görünürde güvenliği arttırmaya çalışan gizli müdahale araçlarına başvurarak "güvenlik ikilemini" aşabilmektedirler. Güvenliğe karşı riskin telafi edilmesiyle istenen ikilemler, savunma ve güvenlik politikalarının düzenlenmesi ve vekâlet savaşlarının nasıl yürütülmekte olduğunun anlaşılmasında merkezi önem taşımaktadır.¹⁵³

2.3. Vekâlet Savaşının Aktörleri

Vekâlet Savaşlarında çatışmanın dışındaki bir devlet ya da devlet dışı aktör ile çatışmadan menfaat sağlayan diğer aktörler arasında silah, eğitim ve finansman olarak bir bağın olduğu bilinen bir gerçektir. Vekâlet Savaşların da çatışmalar dolaylı olarak destek alan aktörler arasında gerçekleşir. Geçmişte ve günümüzde vekil savaşlarının dinamiklerini şekillendiren bu aktörler arasında dört şekilde tanımlanabilir ilişki türü vardır. Bunlar şu şekildedir:

- Bir devlet başka bir devleti kullanır.
- Bir devlet, devlet dışı bir aktörü kullanır
- Devlet dışı bir aktör bir devleti kullanır
- Devlet dışı bir aktör devlet dışı bir başka aktörü kullanır.

Bir devlet başka bir devleti kullanması genellikle güçlü devletlerin zayıf devletleri kendi amaçları doğrultusunda kullanması biçiminde gerçekleşir. Bir devletin devlet dışı bir aktörü kullanması durumu ise bir devletin terör örgütünü, bir milis grubunu veya özel askeri şirketleri kullanması biçiminde özetlenebilir. Devlet

¹⁵³ Mumford, A. a.g.e.. s 44.

dışı bir aktör bir devleti kullanır; Siyasi arenada devlet dışında güçlü aktörler de olabilir, bunlar lobi çalışması yürüten etnik gruplar, büyük enerji şirketleri veya büyük sermaye sahibi varlıklı aileler olabilir, bazı durumda bu aktörler kendi gücüyle elde edemedikleri sonuca devletleri kullanarak ulaşabilirler. Devlet dışı bir aktör devlet dışı bir başka aktörü kullanması büyük enerji şirketleri, büyük sermaye sahibi varlıklı ailelerin terör örgütünü bir milis grubunu veya özel askeri şirketleri kullanması biçiminde gerçekleşebilir.

2.3.1. Devletler ve Vekâlet Savaşları

Devletlerin bir başka devleti veya devlet dışı aktörü vekil olarak kullanması Vekâlet Savaşlarında en çok başvurulan yöntemdir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi bunun çarpıcı örnekleriyle doludur. Soğuk Savaş döneminde süper güçler vekâlet savaş stratejisini dış politikalarının temelinde oturtular. Bu dönemde süper güçler vekil savaşlarını stratejik hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullandılar. Esasen bu dönemdeki vekil savaşları iki süper gücün ideolojileri yaymak istemelerinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Vekâlet Savaşları, seçim savaşlarıdır, zorunluluk değildir. Ancak, dünya siyasetinin iki kutuplu doğası sonucu olarak Soğuk Savaş döneminde süper güçler tarafından yerli sivil savaşlar bile, pan-ulusal ideolojik mücadele merkezinde görülmüştür. Devlet veya devlet dışı aktörleri vekil olarak kullanmak bu dönemde en etkin savaş stratejisi olarak benimsenmiştir. Kullanılan vekiller süper güçlerin stratejik hedeflerine ulaşmak için insan kaybı bedelini ödemekle yükümlü olmuşlar ve emirlerini yardımcısı olan süper güçten almışlardır.¹⁵⁴

Soğuk Savaş döneminde, dünyadaki kutuplaşma ile beraber ABD ve SSCB'nin müttefikleri veya uydu devletleri arasında birçok çatışma yaşanmıştır. Kore Savaşı, iki rakip ideolojiyi benimseyen iki taraf, iki tarafı kızıştırmaya yetecek iç gerilim ve iki tarafın aldığı inanılmaz dış destek, bu destekçilerin müdahalesi ve Kore'yi de aşan bölgesel ve küresel çıkar çatışmaları göz önünde bulundurulursa, vekâlet savaşı tanımına uyan amiyane bir örnek olmaktadır. Kore'nin durumu ve iki tarafın tutumu da savaşı iki milyonu aşkın askerin çarpıştığı, ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Çin gibi güçlerin gerek politik gerek konvansiyonel silahlarla bir şekilde içinde bulunduğu tarihsel bir olay halini almıştır. ABD ve SSCB de II. Dünya

¹⁵⁴ Mumford, A. a.g.e.. s 45-46.

Savaşı'ndan sonra ilk defa bu kadar şiddetli derecede karşı karşıya gelmiştir, iki ülkenin siyaseti için Kore Savaşı belirleyici olmuştur ve ilerleyen yıllarda dünyanın bu iki ülkenin taraf olduğu vekâlet savaşları “moda” olacaktır. Kore'den sonra Küba Füze Krizi ve Domuzlar Körfezi Çıkarması, Vietnam Savaşı, Angola Bağımsızlık Savaşı, Nikaragua Devrimi, Grenada'nın işgali, 1973 Şili Darbesi ve Soğuk Savaş'ın bitişinden hemen önce Sovyet – Afgan Savaşı, Soğuk Savaş döneminde iki ülkenin ideolojik olarak karşıt tavır aldığı¹⁵⁵ ve devlet ya da devlet dışı aktörler aracılığıyla çatışmaya girdiği başlıca olaylar olarak gösterilebilir.

Kore savaşının yanında Bir Devlet ile başka bir devlet ve devlet dışı aktör arasındaki vekâlet ilişkisinin yaşandığı diğer bir örnek 1970'lerde yaşanan Angola İç Savaşı'dır. Angola İç Savaşı, yeni bağımsızlığını kazanmış olan Angola'nın Portekiz himayesinden Nisan 1974'te çıkmasından sonra oluşmuş bir ihtilaftır. Afrika'nın en uzun süren anlaşmazlığıdır. 2002 yılında resmen biten ve 27 yıl süren savaş, bitene kadar 500,000 insanın ölümüne ve binlerce insanın da göçüne sebep olmuştur. 1950'li yıllarda Angola'daki Portekiz varlığına karşı ilk ciddi milliyetçi hareketler başladı. Marksist eğilimli bir örgüt olan Angola'nın Bağımsızlığı İçin Halk Hareketi (MPLA), Angola bağımsızlık hareketinin yönlendirici gücü haline geldi. MPLA'nın başlıca dayanağı Bambundu halkıydı. Öte yandan bölgesel, sınıfsal ve ideolojik temellere dayalı başka gruplar da ortaya çıktı. 1960'lar ve 1970'lerde sürdürülen bağımsızlık mücadelesinin sonunda Portekiz'in çekilmesi üzerine, Angola 11 Kasım 1975'te bağımsızlığını kazandı. Soğuk Savaş'ın üçüncü dünya ülkelerindeki en büyük yansıması olarak görülen bu savaşta üç taraf vardır:

- Angola'nın Bağımsızlığı İçin Halk Hareketi (MPLA), Sovyetler Birliği'nden ve Castro'nun Küba'daki rejiminden ve aynı zamanda Avrupa'daki sosyalist partilerden önemli destek aldı.
- Angola Ulusal Bağımsızlık Cephesi (FNLA), komşu Zaire tarafından desteklendi ve sömürgecilikten önce birkaç yıl ABD Merkez İstihbarat Teşkilatından (CIA) para alıyordu.

¹⁵⁵ Atasayar, B. (2016). II. Dünya Savaşı Sonrasında “Savaş”ın Evrimi: Vekalet Savaşı ve Kore Örneği. *Minerva*. 09, 06.

- Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik (UNITA), Çin ve müttefikleri tarafından desteklendi.

ABD 1969'da FNLA'ya 300.000 dolarlık bir yardım yaptı, SSCB buna MPLA'ya dağıttığı silah miktarını genişleterek yanıt verdi. İlk Sovyet silah sevkiyatları Şubat 1975'te Afrika-Asya Sovyet Dayanışma Komitesi başkanı tarafından ülkeye yapılan ziyaretten kısa bir süre sonra Angola'ya geldi. O yılın Nisan ve Haziran ayları arasında Luanda limanına en az on iki Sovyet, Doğu Alman, Yugoslav ve Bulgar gemileri geldi. MPLA savaş gücünü arttırmak için yalnızca Nisan 1975'te Sovyetler tarafından Angola'ya yaklaşık 100.000 ton silah gönderildi. Mayıs 1975'te vekil savaş dinamiği için önemli bir gelişme meydana geldi. Fidel Castro, ilk Küba askeri danışmanlarını Angola'ya yerleştirdi. Ocak 1976'ya gelindiğinde Küba danışmanlarının sayısı, Angola'da, 12.000 kişiye yükseldi. Bu vekâlet desteğini kullanan, MPLA, 1976'nın başlarında kendi hükümetlerini ilan etmeye hak kazanacakları ölçüde önemli kazançlar elde etmişlerdir. Buna karşılık FNLA'ya, CIA kaynaklı 32 milyon dolar para ve 16 milyon dolarlık silah yardımı yapıldı. CIA Direktörü William Colby'e Amerikalıların FNLA'ya neden destek verdikleri sorulduğunda, bunu gerçek politik terimlerle yanıtladı: 'Sovyetler MPLA'ya destek verdikleri için' Böyle bir anlayış, vekâlet savaş stratejilerinin benimsenmesinin nasıl oluşabileceğini ortaya koyuyor.

Kore ve Angola iç savaşı süper güçlerin başka bir devleti veya devlet dışı aktörü desteklemek suretiyle vekil savaşlarını nasıl yürüttüklerini göstermesi açısından önemlidir. Ancak Vekâlet Savaşlarına kimin karıştığı konusundaki açıklama, nihayetinde uluslararası ilişkiler alanındaki bir devletin güç statüsüyle ilişkili değildir. Yani Vekâlet Savaşları Kore ve Angola iç savaşında olduğu gibi sadece güçlü devletlerin bir devleti veya devlet dışı aktörü desteklemesiyle yürütülmez. Küçük devletlerde vekil savaş stratejisini kullanmış ve kendi sınırları dışındaki bölgelerde, anlaşmazlıklara küçük bir devlet veya devlet dışı aktörü destekleyerek müdahale etmişlerdir. Bu durum büyük oranda, vekâleten savaş yürütmek için bir devletin büyük bir orduya veya ileri teknoloji ürünü silahlara karşı, müthiş bir cephaneliğe ihtiyacı olmadığı gerçeğine dayanmaktadır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Mumford, A. a.g.e.. s 49.

2.3.2. Devlet Dışı Aktörler ve Vekâlet Savaşları

Devletler vekâlet savaşlarının başlıca kışkırtıcıları olabilir, ancak bununla birlikte devlet dışı aktörlerde bu savaşın yürütülmesinde vekil müdahale stratejisini benimsemiş olmaları gereklidir. Yalnızca devlete dayalı bir menfaat sağlayan ve sürekli devlet dışı bir vekil varsayımına dayanan vekil savaş anlayışı çok statiktir. Devletlerin bir başka devleti ya da devlet dışı aktörü vekil olarak kullanmalarının yanı sıra, bölgelerinde güçlü bazı devlet dışı aktörler, kazandıkları özerk statüleriyle başka bir devlet veya devlet dışı aktörü vekil olarak yönlendirebilmektedirler. Çağdaş tarih, vekâlet savaşlarında ana aktörlerin görev alanlarını dolduran devlet ve devlet dışı aktörlerin örnekleriyle doludur. Bunların başında Ortadoğu'daki aktörler, yani Hizbullah, Suriye ve İran gelmektedir.

Hizbullah Lübnan iç savaşıyla Arap dünyasında paramiliter Şii bir grup olarak ortaya çıktı. 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesinin de etkisiyle, Hizbullah özellikle Lübnan'daki çıkarlarını savunmaya çalışan Suriye gibi komşu ülkeler için önemli bir vekil oldu.¹⁵⁷1980'lerin sonunda Lübnan'daki iç savaşın sona ermesinin ardından İran ve Suriye'nin anlaşmasıyla Hizbullah dışındaki tüm grupların silahları toplatıldı. Bu süreçte Hizbullah gerilla sayısını azalttı, askeri faaliyetlerini İsrail sınırlarında yoğunlaştırdı ve bütün Lübnan toprakları işgalden kurtulana kadar mücadeleye devam edeceğini duyurdu.¹⁵⁸ Sonuçta, 1990'ların ortalarından itibaren Hizbullah, Lübnan politikasında ve Suriye'nin kabul ettiği bir özerk aktör haline geldi. 2000 yılında iktidara gelmesinin ardından, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah ile devletle devlet dışı vekil arasındaki simbiyozu güçlendirerek yakın bir şahsi bağ oluşturdu. Emile El-Hokayem'in sözleriyle “Hayati kaynaklar ve vazgeçilmez bir siyasi sponsorluk Hizbullah'ı yükseltti”.

Bölgede Hizbullah'ın özerk bir aktör olmasında İran büyük rol oynadı. 1982'de kurulmasından bu yana İran tarafından eğitilip donatılan Hizbullah, gerilla ve konvansiyonel askeri taktikleri ve ileri iletişim sistemleriyle kurulu olmasıyla İsrail'i fazlasıyla şaşırtmıştır.¹⁵⁹ Bunun yanı sıra Hizbullah İran'dan aldığı mali yardımlarla ekonomik ve sosyal faaliyetlere de el atarak, hastaneler, sağlık ocakları, marketler, benzin istasyonları ve inşaat şirketleri kurmuş, fakirlere ve hastalara yardımlar

¹⁵⁷ Mumford, A. a.g.e.. s 54.

¹⁵⁸ Uygur, H. (2006). Kim bu Hizbullah?. Anlayış, 40, 38

¹⁵⁹ Gürson, P.A. a.g.e.. s 29

yaparak Lübnan Şiileri arasındaki desteğini sürekli artırmıştır.¹⁶⁰ İsrail'in 2006 yılında Lübnan'ı işgal etmesiyle İsrail ve Hizbullah arasında büyük bir çatışma yaşanmış Hizbullah devlet dışı aktör olarak İsrail ordusuyla giriştiği savaşta İsrail ordusuna ağır kayıplar verdirmiştir. Bunun yanı sıra ABD'nin 2003'te Irak'ı işgalinde Hizbullah kilit vekil olarak kullanıldı ve ABD'nin işgalini baltalamak için aktif rol üstlendi. Ortadoğu'da devlet dışı aktör olarak Hizbullah yürüttüğü Vekâlet Savaşlarında başta Lübnan, İran ve Suriye'nin dış politikalarına etki edecek bir statü kazanmıştır. Son olarak 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında Hizbullah Esed' e destek için Rusya ve İran cephesinde devlet dışı aktör olarak yerini almıştır. Vekâlet Savaşlarında devlet dışı aktörlerin, devletlerin yerini dolduracak bir statüye sahip olabileceği Hizbullah örneğinde açıkça görülmektedir.

2.4. Vekâlet Savaşlarının Yürütülme Süreci

Vekâlet Savaşlarının yürütülmesinde tek bir yöntem yoktur dolayısıyla arzu edilen sonuca ulaşmak için çeşitli stratejilerin kullanılması mümkündür. Bu stratejiler vekil devlet ya da gruplara;

- İnsan gücü sağlanması
- Mühimmat ve malzeme temini
- Maddi destek sağlanması
- Askeri olmayan destekler sağlanması (Propaganda, siyasi destek vb.) biçiminde maddeler halinde sıralanabilir.

İnsan gücü temini, vekil olarak savaşı yürüten grup ya da devlete kalifiye ve alanında yetişmiş insan gücü sağlanması olarak ele alınabilir iken, mühimmat ve malzeme temini askeri stratejik öneme sahip silahlar ve teçhizat desteği olarak ele alınabilir. Maddi destek ise adından da anlaşılacağı gibi bir devletin borcunun silinmesi, devlete veya gruba nakit destek sağlanması biçiminde gerçekleşebilir. Askeri olmayan destekler ise vekil devlet veya grubun uluslararası arenada desteklenmesi, propaganda desteği vb. olabilir.¹⁶¹

¹⁶⁰ <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/lubnan-ic-savasi/> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁶¹ Mumford, A. a.g.e.. s 61.

2.4.1. İnsan Gücü Temini

İnsan gücü diğer savaş türlerinde olduğu gibi Vekâlet Savaşlarında da sonucu belirleyen önemli bir unsurdur. İç savaş gibi diğer savaş kategorileri içerisinde yer alan Vekâlet Savaşlarında bağışçılar (Başka devlet ya da devlet dışı aktöre yardım eden güçler) sahada çatışan unsurların ihtiyaçlarını dolaylı olarak karşılamak için vekil bir güç veya fiili olarak savaşmayan askeri danışmanlar görevlendirirler. Geçmişte ve bugün vekâlet savaşlarının yürütülmesinde insan gücü, merkezi bir önem taşımıştır. Soğuk Savaş döneminde SSCB etkin bir şekilde vekâlet yardımı biçimi olarak insan gücünü kullanmıştır. SSCB Soğuk Savaş ilerledikçe, askeri danışmanlarını vekâlet çatışmalarına sokarak daha da geniş bir faaliyet yelpazesine girmelerini sağlamışlardır. Bu dönemde rutin teknik destek ve istihbarat desteğinin verilmesi (Yemen İç Savaşı sırasında üstlenilen gibi) yabancı askeri operasyonların planlanması, birliklerin nakil organizasyonu (Yom Kippur savaşı sırasında Mısırlılar adına görüldüğü gibi) ve silah dağılımı (Angola İç Savaşı sırasında tanık olunur) kısa sürede yaygınlaşmıştır.

1978 yılı itibariyle 40.000'in üzerinde Kübalı asker, Dünya çapında vekâlet çatışmalarında Sovyet vekili olarak hareket ediyordu. Diğer bir ifadeyle, Sovyet Vekâlet Savaşları sırasında Küba askeri personeli tercih edilen vekil güç olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Kübalılar Libya, Yemen, Angola, Etiyopya, Benin, Sierra Leone, Uganda, Ekvator Ginesi, Grenada ve Nikaragua'ya konuşlandırıldı. En önemlisi Sovyetlerin kendisi, askeri danışmanlarını savaş bölgelerine vekâlet müdahale ajanları olarak göndermekten kaçınmadılar. 1955-1980 yılları arasında, 50.000'den fazla personel, çeşitli savaş bölgelerine vekâlet görevlendirildi; buna ek olarak, 50.000 yabancı askeri personel Sovyetler tarafından SSCB içinde eğitildi.¹⁶²

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi günümüz Vekâlet Savaşlarında da bağışçı devletler tarafından vekillere askeri danışmanları veya özel kuvvetleri aracılığıyla savaşçıların eğitilmesi, senkronizasyonun sağlanması, koordinasyon, irtibat, hassas noktaların tespiti ve istihbarat gibi hususlarda vekile destek sağlamaya devam etmektedir.¹⁶³ Örneğin 2011 yılında başlayan ve halen devam eden Suriye iç savaşında Vekâlet Savaşını yürüten devletler askerlerini ve askeri danışmanlarını bölgede aktif olarak kullanıyor. Bunların başında ABD, Rusya, İran ve Türkiye geliyor. Muhalif gruplara karşı Esed saflarında savaşmak üzere Suriye'ye gönderilen

¹⁶² Mumford, A. a.g.e.. s 62.

¹⁶³ Ateş, H. a.g.e.. s 55

Şii milisler, yine bu ülkedeki yabancı komutanlar tarafından yönlendiriliyor. Ülkede, Suriyeli olmayıp da muhaliflere karşı savaşan grupların başında Lübnan veya İranlı generaller bulunuyor.¹⁶⁴ ABD muhaliflere silah ve eğitim yardımının yanı sıra PKK'nın Suriye kolu YPG'ye danışmanlık yapan 300 özel kuvveti Suriye'de bulunduruyor. Yine hâlihazırda ülkede 4 binden fazla Rus askeri aktif olarak Esed'e destek için faaliyetlerini sürdürüyor.¹⁶⁵ Türkiye ise Ağustos 2016 da doğrudan müdahil olduğu Suriye iç savaşında, kendi askeri varlığının yanı sıra Esed karşıtı ÖSO (Özgür Suriye Ordusu) gruplarını eğitmek amaçlı, askeri danışmanlarını bölgede görevlendiriyor.

Devletlerin sahadaki vekilini askeri danışmanları aracılığıyla desteklemesinin yanı sıra günümüzde sahada çatışan vekillerin en büyük insan kaynaklarının yabancı savaşçılar olduğu bilinmektedir. Yabancı savaşçıların farklı ülkelerden ve milletlerden ortak bir ideoloji için bir araya geldiği ve devletlerin yönlendirmelerinden bağımsız hareket ettikleri söylenmektedir. Yabancı savaşçıların devletler tarafından açık olarak desteklenmediği kabul edilebilir. “ancak devletlerin farklı amaçlarla yabancı savaşçıları çatışma bölgelerine yönlendirmeleri, elaman temin süreçlerine göz yummaları ve geçiş kolaylıkları sağlamaları çoğu durumda örtülü desteğin ötesinde görülmelidir. Bazı durumlarda bu destek açık şekilde de yapılmaktadır.¹⁶⁶ Günümüzde dünyanın çeşitli bölgelerinde devam eden Vekâlet Savaşlarının tamamına yakınında yabancı savaşçılar aktif olarak rol almaktadırlar. Açıktan olmasa da devletlerin kontrolünde ve yönlendirmesinde olan yabancı savaşçılar sahadaki vekil aktörlere personel desteğinin sağlanması açısından kullanışlı bir konumda bulunmaktadır.

Verilen örneklerde de görüldüğü üzere Vekâlet Savaşlarının yürütülmesinde insan gücünün sağlanması devletler için kritik bir öneme sahiptir ve Sahada çatışan unsurların insan gücüyle desteklenmesi, devletlerin Vekâlet Savaşlarında istedikleri sonuca ulaşmaları için, en sık başvurdukları bir yöntem olarak kalmaya devam edecektir.

¹⁶⁴ <http://www.haber7.com/ortadogu/haber/1313155-bessar-esedin-yabanci-askerleri> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁶⁵ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-ve-abdnin-suriye-savasi> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁶⁶ Bingöl, O. (2016), *Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar*. Merkez Stratejileri Enstitüsü, Rapor-013.

2.4.2. Silah ve Malzeme Temini

Bağışçılar tarafından silah, mühimmat ve askeri teknoloji gibi malzemelerin tedarik edilmesi, bağışçıların seçtikleri vekillerin, kendileri için savaşmalarının başlıca yoludur. Sahada sıcak çatışmaya giren vekillerin silah ve malzemeyle desteklenmesi, vekil savaşının devam etmesi ve istenen sonucun alınması açısından önemlidir. Bağışçıların malzeme tedariki vekillerin karmaşık savaş alışverişiyle uğraşmalarına son verir. Sürekli yapılan malzeme ve silah tedariki, bağışçı ve vekili birbirine bağlayan en önemli faktör olmakla beraber ve aynı zamanda Vekâlet Savaşlarının uzun sürmesinin en önemli nedenidir.

Dünya tarihinde savaşlarda, bağışçıların vekillere silah ve malzeme temini ile ilgili birçok örnek mevcuttur. Örneğin, 1965-1972 yılları arasında SSCB Üçüncü Dünya ülkelerine yaklaşık olarak 6,5 milyar dolarlık silah satmıştır; bunların neredeyse yarısı Amerikalılara karşı kullanılmak üzere savaş sırasında Kuzey Vietnam'a gitmiştir. 1970'ten sonra, Sovyetlerin vekil savaşlara yaklaşımı değişmiştir. Bu tarihe kadar Kremlin, komünist rejimlere, nispeten mütevazı miktarda silah tedarik etmekle yetinmişti. Ancak, 1970'lerin ortalarından sonra SSCB, dolaylı çatışmaya müdahale ile bağlantılı olarak daha agresif bir tutum benimsenmiştir. Bu tutum, başta vekil müttefikler olmak üzere silah sağlama alanının belirgin bir şekilde genişlemesi ile kendini göstermiştir. SSCB'nin bu tutumu, ABD'yle olduğu kadar Çin'le de olan ve giderek artan stratejik bir rekabete dayanmaktaydı. Komünist ve komünizme sempati duyan ülkelere Sovyet silah sevkiyatı jeostratejik gerginlikleri Vekâlet Savaşı çılgınlığına itmiştir. CIA, 1974-1978 yılları arasında SSCB'nin tanklar, jet uçakları ve bombardıman uçakları dâhil olmak üzere neredeyse 15 milyar dolar değerinde savaş teçhizatını dünya çapındaki vekâlet savaş alanlarına ihraç ettiğini tahmin etmektedir.¹⁶⁷

Soğuk Savaş döneminde vekil aktörlere, silah ve malzeme tedariki, YDD'de, yeni birçok devlet dışı aktörün sahaya çıkmasıyla beraber daha da artmış ve hız kazanmıştır. Günümüzde özellikle Ortadoğu da devam eden birçok mücadelede bu durum açıkça görülmektedir. Sahada çatışan vekile, silah ve malzeme temini, vekilin, başarıya ulaşmasında büyük önem taşımaktadır. Silah ve malzeme, uluslar arası baskılara maruz kalmamak için bağışçı tarafından vekile gizli olarak sağlandığı gibi,

¹⁶⁷ Mumford, A. a.g.e.. s 65.

insan hakları ve dünya barışına katkı sunmak gibi söylemlerle açıktan da sağlanabilmektedir.

2.4.3. Finansal Desteğin Sağlanması

Mevcut bir çatışmada savaşı bir gruba para göndermenin sebepleri açıkça insani değilse ve bu durum geniş stratejik nedenlerinden biri olarak, savaşı ilerletme amacı olarak algılanır ve bir vekil biçimi olarak değerlendirilir. Bazı vekil savaş bağışçıları, (Kötü mali durumlarını kullanarak) seçilen bir vekile destek için büyük miktarda ekonomik kaynak sağlamışlardır. Bağışçılar birçok durumda daha sonra vekâleten yararlanabileceği güçlerin müttefiklerince eğitilmesi için maddi destekte bulunur. Soğuk Savaş döneminde bu tarz para kullanımı birinci öncelikliydi. Örneğin, Pentagon 1962'de yalnızca altı ülkeye askeri yardım konusunda 17.2 milyon dolar harcadı: Güney Vietnam, İran, Kosta Rika, Nikaragua, Panama ve Filipinler. 1955-1980 yılları arasında Üçüncü Dünya vekillerine (Küba, Vietnam ve Kuzey Kore'deki en önde gelen vekilleri) yapılan toplam Sovyet finansal kaynağı ise tahmini yaklaşık 51 milyar doları bulmaktadır.

Günümüzde birçok bölgede devam eden Vekâlet Savaşlarına baktığımızda vekilin savaşma azminin devam etmesinde ve motivasyonunun sağlanmasında parasal desteğin çok önemli olduğu görülmektedir. Örneğin Suriye iç savaşında etkili sonuçlar alamayan ve birliktelik içinde olmayan muhaliflere, yani Özgür Suriye Ordusuna Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar tarafından ciddi bir finansal desteğin sürmesi ÖSO'nun vekil olarak sahada kalmasının ve savaşmasının en önemli nedenlerinden birisidir.¹⁶⁸

Vekâlet Savaşlarında sadece fiziki olarak savaş bölgelerinde konuşlandırılan vekillere para sağlamakla sınırlandırılan anlayış, küreselleşme ve çağdaş dünya sistemindeki değişimlerle ortadan kalkmıştır. El Kaide gibi ulus ötesi isyancı grupların ortaya çıkması, vekil savaşlarının finanse edilme ve bunlarla mücadele etme yöntemini de değiştirmiştir. 'Eylemsel propaganda' saldırılarının küresel izleyici kitlesi sağlayarak gelişerek artması modern isyancılara dünya çapında diaspora ağlarından yararlanma imkanı sunmuştur. Bu diaspora unsurları, sayısız nedenlerle kendi hedef ve ideolojileri doğrultusundaki amaçlara ulaşmak adına ve çatışmaya olan yakınlıklarına bakmaksızın bu gruplara finansal desteklerde

¹⁶⁸ Dursunoğlu, A. ve Eren, I. (2014). *Suriye' de Vekâlet Savaşları*. Önsöz Yayıncılık, İstanbul, 414

bulunmaktalar. Aslında bu, isyancı grupların artan bir şekilde bağışçı devletler için vekil olarak hareket ettikleri değil, dağınık etnik topluluklar ve dünyadaki etnik-dini çatışmaları devam ettirmek için, inanç ve paralarına yatırım yapan birleşmiş politik güçler için hareket ettikleri anlamına gelmekteydi.¹⁶⁹

2.4.4. Askeri Olmayan Destekler Sağlamak

İnsan gücü, finansal destek, silah ve malzeme desteği sağlamak dışında askeri olmayan yardımlarda bulunmak Vekâlet Savaşlarının yürütülmesindeki diğer bir yöntemdir. Bir devlet ya da devlet dışı aktöre askeri, insan gücü ve ekonomik olarak müdahale veya yardım etmeden onu etki altına almak ve yönlendirmek yumuşak güç kavramıyla açıklanmıştır. Yumuşak güç kavramını Joseph Nye 1990 yılında yayınladığı "Bound To Lead" adlı eseriyle literatüre kazandırmıştır.¹⁷⁰ Nye yumuşak gücü " eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğin şeyi yapmaya seni zorlamaya gerek yoktur." Şeklinde ifade etmiştir. Kısaca bir gücün, diğer bir güç üzerinde zor kullanmadan istediğini yaptırabilme yeteneğini ifade eden yumuşak güç, vekil savaşlarının yürütülmesinde askeri olmayan destek kapsamında ifade edilir.

Vekâlet savaşlarının temelde dolaylı doğası, otomatik olarak sürekli bir "sert güç" müdahale türü olarak kategorize edilmelerine gerek olmadığı anlamına gelir. Askeri ve ekonomik yardım seçeneğine her zaman başvurulmaz. Birçok savaşta sert güç unsurlarıyla desteklenmek vekiller tarafından tercih edilse de, bir devletin siyasi olarak cazibesi ve çekiciliği de vekili hedefe motive için yeterlidir. Devlet ya da devlet dışı aktörün kültürel ve siyasi olarak desteklenmesiyle aktör, bağışçının istediği sonucu alması için vekil rolünü üstlenir ve bu şekilde aktörün davranışları kontrol edilir. Bir devletin ideolojisi başka bir aktörün kendi yanında olmasının kaynağı olabilir. İdeolojik çekicilik sayesinde bir devlet başka bir gücü siyasi olarak destekleyip kendi müttefiki haline getirebilir. Örneğin, Marksist-Leninist öncü partilerin beslenmesi yoluyla sağlanan siyasi teşvik, Kremlin'in Soğuk Savaş döneminde Üçüncü Dünya ülkelerindeki etkinliğini pekiştirme girişiminde önemli bir unsur haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın ortalarında iki süper gücün komünizmi ve liberal demokrasiyi pazarlayıp, dünyanın diğer devletlerinin ideolojik tercihlerini

¹⁶⁹ Mumford, A. a.g.e.. s 66.

¹⁷⁰ Şener, B. (2014). *Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu*. 21. Yy Türkiye Enstitüsü. www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

şekillendirmeye çalışması yumuşak gücü vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir. Bu durum bağışçı-vekil ilişkilerinin oluşmasında itici etken unsur olarak görev görmüştür.

Askeri olmayan yardım sadece Nye'nın yumuşak güç kavramıyla sınırlandırılmamalıdır. Askeri olmayan yardımın sağlanması, bazen öncelikle sembolik bir değer taşıyabilir ve gerçek bir maddi değeri içermeyebilir. Bu diğer devletlere müdahale etmek için vekâlet savaş stratejisini benimsemiş tehdidi veya kendi isteği dışında hareket eden rejimlere bir uyarı mahiyetinde bir caydırıcılık niteliği taşıyabilir. Askeri olmayan yardımların alternatifleri arasında olan medya aracılığıyla propaganda yapmakla vekile destek sağlanabilir veya yapılan propagandalarla yerel insanlar rakip güce karşı birleştirilebilir. Örneğin, Angola iç savaşına baktığımızda CIA, komşu ülkeler Zaire ve Zambiya'daki en büyük gazetelere UNITA Savaşçılarının belli bir şehri ele geçirerek sayısız Sovyet danışmanını gözaltına aldığı hikâyeleri vererek vekil müttefiki UNITA'yı destekleyerek güçlendirdi. Bu stratejinin anahtarı aslında burada böyle bir savaşın asla olmadığıydı, bu UNITA'nın gücünü motive ederek sivil savaşı kazanmalarını amaçlayan bir aldatmacaydı.¹⁷¹ Televizyon ve gazete aracılığıyla vekile destek sağlamanın yanı sıra sosyal medya ve algı operasyonlarıyla vekile destek sağlama ve hedef aktörü yıpratma günümüzdeki en yaygın yöntemlerdendir. Özellikle Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçlarıyla milyonlarca insan ve ülkeler üzerinde etki oluşturulabilmektedir. Sosyal medya araçlarıyla yapılan propagandayla ve paylaşılan bilgi belgelerle vekil aktör ile ilgili toplumlar üzerinde olumlu bir algı oluşturulabilmekte veya tam tersi olacak şekilde hedef ülke de toplum içerisinde bir iç çatışma ve sosyal kalkışma çıkartılarak kaos ortamı oluşturulabilmektedir.¹⁷²

2.5. Vekâlet Savaşlarının Geleceği

2.5.1. Vekâlet Savaşlarının Devam Eden Cazibesi

Thomas Hobbes'un ifade ettiği gibi, “Hayat acı, yabani ve kısa ise, o zaman başkalarının politikalarına müdahale etme arzusuyla da doludur.” K. J. Holsti'nin belirttiği gibi, bu durum uluslararası ilişkilerde bir çeşit müdahale ya da diğer bir deyişle kural haline gelmiştir. Vekâlet savaşları, Soğuk Savaşın sona ermesine, teröre karşı küresel bir savaşın başlangıcına (görünüşe bakılırsa sonu böyle olacak) ve

¹⁷¹ Mumford, A. a.g.e.. s 67.

¹⁷² Ateş, H. a.g.e.. s 36

rekabet halindeki farklı süper-güç devletlerin yükselişine ve düşmesine rağmen, devletlere önemli bir çağrı niteliği taşımaktadır. Vekâlet Savaşları, Soğuk Savaş sonrası küresel güçler tarafından dizayn edilen YDD'de daha da yaygınlaşmış ve devletlerin sahadaki mücadelelerinde uyguladıkları temel savaş stratejisi haline gelmiştir.

Vekâlet savaşı, modern çatışmanın olağan bir özelliğidir, ancak kavramsal olarak anonimlik seviyesini korur. Bu tür çatışmalar, genellikle daha geniş çaptaki savaşlarda yer bulsa da, günümüz dünyasında da sıkça gerçekleşmektedir. Son zamanlarda gerçekleşmiş yüksek profilli bir savaş örneğini ele alalım (Mart 2011'de Suriye'de başlayan ayaklanma) ve analitik olarak düşünüldüğünde ciddi olarak müdahale gerekmeyen savaş halindeki bazı kesimlere, vekâlet savaşının bir bileşeni adı altında nasıl müdahale edildiğini araştıralım:

Cumhurbaşkanı Beşar Esad'ın 2012 başlarında nepotistlik (arkadaş veya akraba kayırma) gücü ele alışına karşı çıkan muhalif gruplar üzerindeki baskısının şiddetlenmesi, dünyanın Arap Baharı ayaklanmalarının son halkasına olan bakışını değiştirmiştir. Humus ve Hula kasabalarındaki sivillerin katledilmeleri, Birleşmiş Milletler himayesinde vahşetin acilen son bulması için potansiyel bir askeri müdahale başlatılması gerekliliği tartışmalarına yol açmıştır. Ancak, şiddet olayına karışan bazı grupların Suriye'deki çatışmayı vekâleten bir savaşa dönüştürme arzusunu ortaya koyan görüşleri ve talepleri, belirsizlik içerisinde ortada kalmıştır. Arap Birliği, Şubat 2012'de, Tunus'ta Suriye Dostları konferansını gerçekleştirmiş, Suriye Ordusuna ve Hükümet Milislerine karşı gerçekleştirdikleri haklı savaşları için silah ithal edilebilmesine olanak sağlamak adına hazır bulunan yetmiş farklı ulusun milletvekilleriyle Esad karşıtı Suriye Ulusal Konseyinin (SNC) lobi faaliyetlerini organize etmiştir. Bir SNC sözcüsü şu şekilde bir açıklama yaptı ; “Rejim başarısız olursa, Suriye'nin Dostları, Suriye muhalefetinin kendilerini savunabilmeleri adına askeri eğitim danışmanları ve cephane yardımı konusunda, Suriye vatandaşlarına yönelik şiddet son bulana kadar, desteğini çekmemelidir.” Bu talep, Başkan Esad'ı iktidardan devirmek ve yerinden etmek için uluslararası topluluğa, vekâleten müdahale etmesi yönünde bir çağrıya benziyordu. Ancak bu çaba, bazı ülke liderleri tarafından ağır bir şekilde eleştirildi. Irak Başbakanı Nuri El-Maliki, vekâleten müdahaleye ilişkin kendi ülkesinin son deneyimlerine değinerek, “Suriye'deki çatışmada her iki tarafı da silahlandırma seçeneğinin, bölgesel ve uluslararası bir vekâlet savaşına yol açabileceği” konusuna vurgu yapmıştı.

El-Maliki'nin uyarılarına rağmen, Esad rejiminin dostları ve düşmanları, BM Güvenlik Konseyi'nden çıkabilecek doğrudan müdahale kararının, bir çıkmaza gireceği ve uzayabileceği düşüncesiyle, Suriye'ye dolaylı bir müdahaleye başvurdukları gözükmemektedir. İngiliz hükümeti Mart 2012'de Suriye muhalefet gruplarına yönelik askeri olmayan yardım bütçesini iki katına çıkararak 500 bin sterline yükseltileceğini açıklamıştır ve Ağustos 2012'de Suriye'deki Esad karşıtı gruplara 5 milyon sterlin değerinde ölümcül olmayan ekipman sağlamıştır. Bunun üzerine, Esad'ın müttefiklerinden Rusya, müttefikini güçlendirecek vekâlet yöntemlerine başvurmuştur. Kremlin, Esad'ın kendi halkına karşı uyguladığı katliama yardım etmediğini söylese de, Haziran 2012'de Rusya'nın Suriye'ye bağlı bir Rus kargo gemisi olan MV Alaed ile saldırı helikopterlerini ve füzelerini Esad'a ihraç etmeye çalıştığı ortaya çıkmıştır. Geminin içeriği Londra merkezli bir sigorta tarafından bildirildikten sonra İskoçya sahilinde durdurulmuştur. Rus ordusunun Esad'a vekâleten yardımı ile ilgili spekülasyonlar, Ekim 2012'de yoğunlaşırken,¹⁷³ Türkiye, Moskova –Şam seferini yapan Rus yolcu uçağını silah taşıdığı şüphesiyle Esenboğa havaalanına indirdi yapılan aramada içinde füze parçaları ve yönlendirme sistemleri gibi askeri malzemelerin bulunduğu 13 adet koli bulundu.¹⁷⁴

Suriye savaşının başladığı ilk zamanlarda Esad'e ve bölgedeki muhalif gruplara desteklerini gizleyen devletler savaşın ilerlemesi ve çıkılmaz bir hal almasıyla yardımlarını açıktan ve daha kapsamlı bir şekilde yapmaya başladılar. ABD Başkanı Barack Obama da Haziran 2013'te yaptığı açıklamada, ABD'nin Suriye de iki yıldır devam eden mücadelede muhaliflere açık şekilde silah göndermeye başlayabileceğini söylemişti nitekim ABD Senato İstihbarat Komitesinden 12 Temmuz 2013'te muhalifleri geçici olarak silahlandırma kararı çıkmış, ancak bu kararın sık sık gözden geçirilmesine karar verilmiştir.¹⁷⁵ Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın sözcüsü Maria Zakharova da 6 Eylül 2015 Pazartesi günü, Suriye rejimine 'terörle mücadele kapsamında' silah sağladıklarını hiçbir zaman saklamadıklarını söyledi.¹⁷⁶ ABD ve Rusya'nın yanı sıra bölgedeki Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve İran gibi devletler de Suriye'deki savaşa doğrudan veya dolaylı

¹⁷³ Mumford, A. a.g.e.. s 98.

¹⁷⁴ www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/11/suriye-ucagi-ankaraya-indirildi# (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁷⁵ www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-muhaliflere-silah-yardimina-onay (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁷⁶ www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-suriyede-ne-yapmaya-calisiyor (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

olarak müdahil olmuştur. Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar Esed karşıtı muhalif gruplara, İran'da Esed rejimine askeri ve ekonomik olarak destek sağlamışlardır.

Bu, giderek artan uluslararası çaptaki çatışmanın her tarafında, ilgili müttefiklerin, doğrudan müdahalenin kabul edilebilirliği konusunda uluslararası anlaşmazlık karşısında, dolaylı yollarla müttefiklerine yardımcı olmak suretiyle vekâleten müdahaleye başvurmakta olduklarını açık bir şekilde göstermektedir. Suriye'deki ihtilaf, Libya'daki müdahalenin vekil bileşeni ile birlikte görüldüğünde, Nuri El-Maliki'nin korktuğu gibi, Arap Baharı'nın dev bir vekâlet savaşına dönüştürülmeye çalışıldığını da işaret etmektedir. Bu durum, modern savaşın bir unsuru olan Vekâlet Savaşlarının kendi çıkar ve/veya ideolojik vizyonunu en üst düzeye çıkarmaya çalışan devletlere hitap etmeye devam ettiğinin bir kanıtıdır.

Günümüzde vekâleten savaşlar, askeri bir deyimle, ordu gücünü etkileyecek seviyede operasyonlara dönüşmüştür. Böylece öngörülen bir sonuçtan kaçınarak belirli bir hedef arz edilmekte ve bunların tamamına kabul edilebilir bir parasal maliyetle kendi askeri güçlerini doğrudan taahhüt etmek zorunda kalmadan ulaşılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde Vekâlet savaşının ilerletilmesinde çok yönlü bir yol izlenmektedir. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün seçtikleri vekillerine ağırlıklı olarak silah, eğitim ve para sağladıkları tek taraflı hareket, yirminci yüzyılın başlarına kadar taşınmıştır. Anlatılmak istenen tek devlete dayalı vekâlet stratejilerinin, modasının geçtiği değildir, çünkü bu stratejiler elbette devam edecektir. Ancak, kolektif vekâlet stratejilerine yönelik bir eğilim olduğu söylenebilir. Örneğin, 2011 Libya ayaklanmasında bazı NATO ülkelerinin Kaddafi karşıtı güçler için dolaylı destek araçlarını topluca kullanması, Suriye ve İran'ın İsrail'e karşı yapılan savaşta birleşerek Hizbullah'a destek vermesi gibi gayri resmi ittifaklar bilinçli bir şekilde vekil koalisyonu biçimini almıştır. Bu nedenle, kolektif güvenliğin, çağdaş uluslararası ilişkilerle nasıl algılandığının kavranması ve bunun etkisinin bir sonucu vardır. Mevcut bir çatışmaya, bir grup devletin, vekâleten müdahale etmesi sadece ortak çıkar elde etme amaçlı değildir. Bu devletler, aynı zamanda kolektif güvenliklerini de sağlamayı amaç edinir ve bu doğrultuda müttefiklerine resmi veya gayri resmi bir şekilde yardımlarda bulunurlar. Bu nedenle İttifak birliği antlaşmalarında ortak füze kalkanları veya ortak güvenlik maddeleri, artık yirmi birinci yüzyılda toplu güvenliğin bir tezahürü olarak koalisyon vekâlet

savaşı anlayışıyla birleştirilebilir.¹⁷⁷ Bunun yanı sıra vekil koalisyon tarafından desteklenen vekiller her zaman ortak hareket etmeyebilir. Aynı vekil organizasyon tarafından sahada desteklenen vekil aktörler zamanla birbirleriyle mücadele eden iki ayrı aktör haline gelebilir. Örneğin Suriye iç savaşında ABD ve Türkiye tarafından desteklenen ÖSO ve ABD'nin vekili olarak hareket eden YPG/PYD terör örgütü (Türkiye'nin YPG/PYD'yi terörist organizasyon olarak ilan etmesiyle) sahada birbiriyle çatışan ve mücadele eden iki ayrı aktör haline gelmiştir.¹⁷⁸

2.5.2. Vekâlet Savaşının Geleceği

Dünya küresel bir ekonomik krizin ortasında ve televizyon ekranlarındaki bayrak yüklü tabutların görüntüleri, batının yurtdışına birlik göndermeye karşı tutumunu güçleştirdiği bir çağdayken, vekâlet güçlerinin kullanılması modern devletleri hem ekonomik hem de siyasi olarak cezbetmektedir. Bir grup askerin hayatını başka bir yerle kıyaslayan pazara dayalı bir düzenleme istenmiyor gibi görünebilir, hatta buna karşı çıkılabilir, ancak yeni ortaya çıkan tehditlerin baskıları liberal devletlerin yeteneklerini ve esnekliğini artırdığından savaş, doğası gereği küreselleşme sürecine paralel olarak adapte olacaktır. Yirmi birinci yüzyılın başlangıcında, vatandaşların gönüllü olarak katılmak istedikleri ulusal orduya olan istek her geçen gün azalmış, gelişmiş askeri teknolojinin maliyeti artmış ve özellikle Irak'taki ve Afganistan'daki uzun süren ve masraflı savaşların ardından tekrarlanan karşı-direnış hareketlerine karşı mücadele ve savaşma isteği ciddi anlamda azalmıştır. Bununla birlikte, bu bulgulara rağmen, devletlerin stratejik çıkarlarını kaybetmeme ya da devretmeme arzusu da devam etmektedir. Bu iki husus birlikte düşünüldüğünde, birlikte var olan bu öncelikler birbirine zıt öncelikler olmayabilir. Açıkça görülüyor ki, vekâletle güç kullanımı, ülkelerin belirli bir çatışma ya da bölgede kazanılmış menfaatlerini açıkça beyan etmeden, düşük askeri istihdam oranları, kayıplar ve azalan savunma bütçeleri gibi savaşlardan kaçınma argümanlarını önleyecektir. Philip Bobbitt'in 2003'te savunduğu gibi: "Gelecekte, yerel vekil ordularının kullanımı, daha pahalı duran ordulara ekonomik bir alternatif sunabilir ve Amerika, yeryüzündeki kuvvetlerle ABD topraklarında risk almadan aynı derecede kontrolü sağlayabilir." Bulgular kesinlikle bu yönde işaret etmektedir.

¹⁷⁷ Mumford, A. a.g.e.. s 98-101.

¹⁷⁸ Gürson, P.A. a.g.e.. s 19

Bununla birlikte, bu yönde gitmenin arzu edilen bir yol olup olmadığı tartışmaya açık bir konu olarak kalmaktadır.

Vekâlet savaşlarının çatışmanın geleceğine odaklanması, politika yapıcılarının ve askeri liderlerin hazırlık aşamasında olduğu bir konudur. Birleşik Krallık Savunma Bakanlığının 2010 yılındaki “Çatışma Geleceği Karakteri” başlıklı raporu, önümüzdeki yıllarda gerçekleşecek savaşların, düşmanların, tehditlerin ve tepkilerin bir mozaik olarak sınıflandırılacağını öne sürmüştür. Ayrıca raporda, “Düşmanlarımız devletlerden, devlet olmayanlardan ve vekillerden oluşur ve bu unsurlar karşılıklı yarar gördükleri yerde işbirliği yapacaklardır” denilmiştir.¹⁷⁹ Bu tespitler doğrultusunda gelecekte de uluslararası ilişkilerin ve modern savaşın doğasında yaşanacak olan dört büyük değişiklik sonucunda vekil savaş stratejisinin tercih edilen bir yöntem olarak kalmaya devam edeceği savunulabilir.

2.5.2.1. Terör Sendromunda Savaş

Terörle mücadele Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra devletlerin en temel güvenlik meselesi haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren devletler terörizmi dış politika aracı olarak kullanmışlardır. Özellikle ABD'nin terörle mücadele kapsamında işgallerde bulunması yeni terör gruplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu terör grupları güçlü devletlerin vekil savaş stratejisinde kullandıkları birer aktör haline gelmişlerdir. Birçok Devlet çıkarları doğrultusunda sıcak çatışmaya girmeden terör örgütlerini hedeflerine ulaşmalarında birer araç olarak kullanmaktadırlar. Günümüzde yaşanan birçok savaşa baktığımızda terör örgütlerinin küresel güçlerin “Saldırı Tugayları” haline geldiği ve artık karşımızda “ordulaştırılan” terör örgütlerinin olduğu açıkça görülmektedir.¹⁸⁰

Ocak 2002'de Afganistan'ın işgalinden sadece üç ay sonra, merkez sağ düşünce kuruluşu CATO Enstitüsü, Teröre Karşı Savaşı stratejik bir vekil savaşa dönüştürerek Amerika'nın uzun vadeli ve geniş kapsamlı hedeflerine ulaşabileceğini gösteren bir rapor yayınlamıştır.¹⁸¹ ABD'nin günümüze kadar terörle mücadelede izlediği yol göz önüne alınırsa ABD'nin terörle mücadeleyi stratejik bir vekil savaşa dönüştürdüğü açık bir şekilde ortaya çıkacaktır. Örneğin ABD Suriye'deki terör örgütü DEAŞ'a karşı PYD terör örgütünü kullanmakta ve PYD'ye teknolojik

¹⁷⁹ Mumford, A. a.g.e.. s 76.

¹⁸⁰ Ateş, H. a.g.e.. s 51

¹⁸¹ Mumford, A. a.g.e.. s 78.

askeri donanım ve finans sağlamaktadır. Bu durumu ABD dünya kamuoyuna terörle mücadele olarak sunmakta ve müttefikleri tarafından desteklenmektedir.

Terör ve terörizmin ortak bir tanımı yapılamadığı günümüz dünyasında devletler çıkarları doğrultusunda hareket ettiği sürece terörizmle mücadele gelecekte de bitmeyecektir. Bir devletin özgürlük savaşçısı olarak gördüğünü başka bir devlet terör örgütü olarak görmeye devam edecektir. Bu durumda devletler (özünde kendi menfaatleri için) ya Özgürlük Savaşçısı olarak gördüklerine yardım edecek ya da terör örgütü olarak nitelendirdikleri ile mücadele edecektir. Kısacası günümüz de devletlerin stratejik bir vekil savaşına dönüştürdükleri terörizmle mücadele gelecekte de aynı şekilde devam edecektir.

2.5.2.2. Gelecekteki Vekâlet Savaşları İçin Özel askeri Şirketler (Private Military Companies)

Özel Askeri Şirket (ÖAŞ) veya Kontratçı Firmalar; bir askeri kuvvet için lojistik, insan gücü ve diğer hizmetler sunan şirketler olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası hukukta ÖAŞ'ler ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, Kontratçı Firmalar, harekât alanında askeri bir güce eşlik eden yetkili siviller kapsamında olduğundan 1949 Cenevre Konvansiyonu'na göre askeri bir saldırının hedefi olamazlar. Bu nedenle, askeri bir harekâta doğrudan destek veremezler. Ancak bu durum savaşan Özel Kuvvetler kiralayan askeri şirketler için geçerli değildir.

ÖAŞ'lerin ortaya çıkışı yeni değildir. 1950 ve 1960'larda İngiliz şirketleri Ortadoğu ve Afrika'da faaliyet gösterdiler. 1960'lardan başlayarak Soğuk Savaş boyunca ise Amerika'nın kontrat yaptığı şirketler Vietnam ve Orta Amerika'da kirli sayılabilecek ve pek yasal olmayan işlerin içinde bulundular. Paralı askerlerden farklı olarak, özel askeri şirketler yasal bir yapıya sahiptirler. Müşterileri ile sözleşme yoluyla ilişki kurarlar ve uluslararası piyasa dâhilinde birbirleriyle rekabet ederler. Yasa gereği kendi ülkelerine en azından kayıtlı olmaları gerekir ve yabancılarla sözleşme yapmak için alınacak lisanslar yoluyla kendi devletlerine karşı yükümlülükleri vardır. Özel askeri şirketler çalışanlarına yılda 115 bin dolara kadar ücret önermektedir.

Özel askeri şirketler, paralı asker ticaretinin “evrim geçirmiş, globalleşmiş ve şirketleşmiş” modelini temsil etmektedir. Devletlerin özel jandarmalığından, örtülü operasyonlarına, bir devletin başka topraklardaki faaliyetlerine, ticari şirketlerin çıkarlarının muhafızlığından mafya ve terör örgütleriyle dirsek temasına kadar, geniş

bir yelpazede faaliyette bulunmaktadırlar. Bir ulusa ait sınırlar içinde çok kısa sürelerde yüzlerce asker toplayan, ajan yetiştiren bu şirketler çeşitli ülkelerin kirli işleri için de önemli bir vasıta rolü oynamaktadırlar.¹⁸² ÖAŞ'ler, Soğuk Savaş'ın bitiminden bu yana, Angola, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Eritre, Liberya, Sierra Leone, Keşmir, Balkanlar, Afganistan ve Irak gibi çeşitli ülkelerde faaliyet göstermişlerdir. ÖAŞ personelinin çoğunluğu, ağırlıklı olarak ABD, İngiltere, Fransa, İsrail ve Güney Afrika'daki ulusal orduların eski üyeleridir ve tüm ÖAŞ'lerin yüzde 80'i ABD ya da İngiltere menşelidir.¹⁸³

Soğuk Savaşın bitişi Vekâlet Savaşlarına yeni aktörler kazandırmıştır. Soğuk Savaşın bitmesiyle savunmaya harcanan bütçeler kısılmış ve orduların insan kapasiteleri azaltılmıştır. Ordulardan ayrılan birçok eğitilmiş askerler özel sektöre yönelmiş ve ÖAŞ' i kurmuşlardır. 20. yüzyıl sonlarında güvenlik anlayışında meydana gelen değişiklikler ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı batı toplumları bu şirketlerin kurulmasına izin vermiş ve bu ÖAŞ'ler batılı güçler için önemli bir aktör haline gelmiştir.¹⁸⁴

ÖAŞ'ler sadece çıkarları veya ideolojiyi korumaya istekli devletlerin riskini en aza indirmek gibi kritik işlevleri yerine getirmekle kalmazlar, aynı zamanda maliyeti düşük bir savaş gibi karikatürize edilmiş bir savaş biçimine ek ekonomik fayda sağlarlar. Ulusal askeri konuşlandırmalarda resmi askerlere göre daha az maliyetleri vardır. Özel askeri şirketler sayesinde hayatını kaybeden özel ordu kuvvetleri için uğurlama töreni, tabutların üzerine örtülen bayraklar ve kamuoyu baskısı oluşturabilecek tartışmalar yoktur. Bu nedenle, devletlerin dış savaşlarda kendi birliklerini konuşlandırmak için yürüttükleri siyasi riski bir ÖAŞ'nin üstlenmesi, bu siyasi riski önemli ölçüde azaltır. Tüm sebepler ÖAŞ'nin ileride Vekâlet Savaşlarının kilit noktası haline gelmeye hazır olduğunun temelini oluşturmaktadır.¹⁸⁵

ABD “Blackwater yeni adı ile Xe, Kroll, Armor vd.” gibi Özel askeri şirketleri Afganistan ve Irak harekât alanlarında yoğun olarak kullanmıştır.¹⁸⁶ BM verilerine göre Afganistan'da 2007 yılına kadar 20.000'e kadar Afgan ve 6.000 kadar Batı ÖAŞ özel kuvveti vardı. Irak rakamları 2008 yılına kadar daha da yüksektir,

¹⁸² Yılmaz, S. (2007). 21'inci yüzyılda güvenlik alanını yeni sivil aktörleri: Özel askeri şirketler ve kontratçı firmalar. *Güvenlik stratejileri dergisi*, Harp akademileri yayın evi, 3(6), 43.

¹⁸³ Mumford, A. a.g.e.. s 81.

¹⁸⁴ Gürson, P.A. a.g.e.. s 23

¹⁸⁵ Mumford, A. a.g.e.. s 81.

¹⁸⁶ Ateş, H. a.g.e.. s 60

yaklaşık 200.000 ÖAŞ özel kuvveti ülkede faaliyet göstermektedir. Bunların yaklaşık 30.000'i açık bir güvenlik fonksiyonu sağlamakta ve geri kalanlar ise diğer lojistik veya yeniden yapılandırma görevlerini yerine getirmektedir. Bu rakam, o tarihte Irak'taki gerçek koalisyon birliklerinin sayısını aşmıştır. 2003 ve 2007 yılları arasında ABD hükümeti, yalnızca Irak'taki güvenlikle ilgili çalışmalar dolayısıyla ÖAŞ'lere yönelik sözleşmeler için 6-10 milyar dolar harcamıştır.¹⁸⁷

ÖAŞ'ler modern savaşa sağladığı uyum ile birlikte ve ekonomik siyasi ve sosyal olarak sağladığı faydalardan dolayı devletlerin savaş stratejilerinin bir parçası olacaklardır. Bu şirketlerin giderek yaygınlaşması ve devletlerin artan talebi gelecekte Vekâlet Savaşlarında özel askeri şirketlerin aktif olarak kullanılacağını göstermektedir.

2.5.3. Vekâlet Savaşının Bir Biçimi: Siber Savaş

ÖAŞ'lerin kullanılması ileride Vekâlet Savaşlarıyla mücadele kapsamında az miktarda fayda sağlasa da, Vekâlet Savaşlarının kimliklerini daha büyük oranda gizleyen farklı mekanizmalar da vardır. Teknolojik gelişmelerle birlikte insanlar daha kısa sürede daha fazla bilgiye ulaşmanın yollarını bulmuşlardır. Günümüzün belki de en büyük icadı olan internet oluşturduğu ağ ile neredeyse dünyada bulunan bütün makineleri birbirine bağlayan bir sistemdir. Bu sistem bilgi akışı konusunda çok değerlidir ve bu bilgiler “siber alan” dediğimiz sanal bir yapıda sürekli akış halindedir. Devletler ve devlet dışı aktörler bu siber alanda istihbarat ve birbirlerinin bilgi sistemlerine saldırarak birbirleriyle savaşır¹⁸⁸ ve bu durum “Siber Savaş” olarak adlandırılır. Siber saldırıların gerçek kökenini belirlemedeki zorluklar göz önüne alındığında, günümüzdeki çağdaş bilgisayar ağlarına olan bağımlılığımız üzerine rol oynayan siber savaş, vekâlet stratejisi için ideal bir araçtır. Aralık 2010'da “Yeni Bilim” olarak yayınlanan bir makalede, hiç bir ulus devletinin net bir şekilde herhangi bir siber savaş hareketi ile bağlantılı olmadığı halde internetin kesinlikle bir savaş alanı olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Nispeten yüksek orandaki bu belirsizlik, dolaylı bir vekil savaş stratejisine karşı uzun süredir devam eden karşı çıkma politikalarını tamamlayıcı nitelikte görünmektedir. Bu anlayışa ek olarak, bilgisayar teknolojisi, Vekâlet Savaşçılarına devredilecek ağır silahlardan ziyade daha kolay ve daha az belirginliğe sahip bir bileşendir. Ayrıca vekil aracılığıyla üstlenilen herhangi

¹⁸⁷ Mumford, A. a.g.e.. s 83.

¹⁸⁸ Gürson, P.A. a.g.e.. s 26

bir siber suçun inkâr edilmesi makul bir reddedilebilirliği beraberinde getirmektedir. Büyük vekil orduları, artık bir vekil savaş stratejisinin ihtiyaçlarının ayrılmaz bir parçasıdır. İletişim ve bilgi teknolojisindeki gelişmeler, yirminci yüzyılda vekâlet savaşları için bir gereklilik olarak görülen askerlerin olması gerektiği inancını büyük ölçüde yok etmiştir. Artık bilgisayarlar, yabancı bir ülkeye karşı vekil orduların dahi yapamayacağı türden bir altyapı hasarı yaratabilmektedir. Bu nedenle, yirmi birinci yüzyıl, “vekil kuvvetlerden” ziyade “vekil sunucular” tarafından daha fazla savaşa maruz kalabilir.

Washington merkezli Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi, Mayıs 2006 ile Haziran 2011 arasında, hükümet birimleri savunma ve yüksek teknoloji şirketlerine (1 milyon dolardan fazla kayba uğramış ekonomik suçları içeren) en az yetmiş sekiz önemli siber olayı gerçekleştirdiğini ve bunun başarılı bir şekilde önlendiğini tahmin etmektedir. Siber alanda faaliyet göstermiş vekil savaş stratejisinin en önemli örneği, küresel çaptaki Stuxnet virüsünün aslında Amerikalılar tarafından sızdırılmış, İran'ın Nantanz'da bulunan ana nükleer tesisindeki uranyum zenginleştirmesini durdurmak üzere tasarlanmış, bir bilgisayar solucanı olduğunun ortaya çıktığı olaydı. Aslında Bush yönetimi döneminde düşünülmüş ancak Başkan Obama tarafından geliştirilmiş, siber saldırılarla İran'ın nükleer tesislerini sekteye uğratma projesi (Güvenlik yetkilileri tarafından Olimpik Oyunlar kod adı ile tanımlanmış), virüsten kaynaklanan bir programlama hatasının Web Sitesine girmesinden sonra 2010 yılının ortalarında yanlışlıkla kamuoyuna açıklanmıştır. Siber güvenlik uzmanları, Stuxnet virüsünü çıkış noktası ve hedefi belirsiz olarak etiketlemiş ve virüs yayılırken çaresizce izlenmiştir. Bu güvenlik ihlaline rağmen Beyaz Saray, bilgisayar virüsünün değiştirilmiş bir versiyonu ile Nantanz fabrikasına en az iki saldırı daha gerçekleştirmiştir. Bu operasyonda, 5 bin uranyum saflaştırma santrifüjünün bininin devre dışı bırakıldığı raporlarla açıklanmıştır. ABD'nin başka bir ülkenin altyapısına karşı bir siber saldırı düzenleyerek santrifüjlerin kendiliğinden yok olmasına neden olması, büyük çaplı siber savaşı başlatmıştır. Obama yönetimi yetkilileri, Stuxnet programının varlığı ve yol açtığı hasar tartışmalarına neden olmasına rağmen, İran saldırısının Tahran'ın nükleer silah elde etme programını iki yıl civarında geri götürdüğünü söylemişlerdir. Stuxnet, İsrail ordusunun teknik bir

birimi olan Unit 8200 ile birlikte ABD Ulusal Güvenlik Ajansı tarafından geliştirilmiş ve ortaya çıkarılmıştır.¹⁸⁹

Siber alanda vekil sunucularla gerçekleştirilen saldırılara bir diğer örnek ABD’nde seçimlerde yaşandığı iddia edilen olaydır. 2016 ABD başkanlık seçimlerin de Rus siber saldırısının etkisiyle D. J. Trump’ın başkan seçildiği ciddi şekilde dile getirilmektedir. Trump’ın seçim sonrasında kabinesinde bulunan Michael T. Flynn’in Rusya bağlantıları araştırılmaya başlanmış ve Flynn istifa etmek zorunda kalmıştır.¹⁹⁰

Sonuç olarak teknolojinin ulaştığı nokta artık siber alanın doğrudan bir silah olarak kullanılabilceğini göstermektedir. İyi bir orduya sahip olmak güvenlik için yeterli değildir. Çünkü bilgisayar ve iletişim teknolojileri artık devletleri içine alabilecek kadar güçlüdür. Bütün bu bilgiler ışığında; “Gelecek Siber Ordular Üzerine Kurulacaktır” diyebiliriz.¹⁹¹

2.5.4. Rusya ve Çin Başta Olmak Üzere Dünyada Süper Güçlerin Ortaya Çıkışı, Bu Güçlerin Vekâlet Savaşına Olan İlgisi

19. yüzyılın başlarında Almanya’nın, 20. yüzyılın başlarında ABD’nin dünya dengelerini etkileyecek şekilde ortaya çıktığı gibi, 21. yüzyılda küresel güç olma yolunda ilerleyen ülkelerin dünyanın jeopolitik dengelerini değiştirebileceği ve bunun potansiyel etkilerinin bütün dünyayı etkileyeceği tahmin edilmektedir. 2020 yılından itibaren ABD hegemonyası; Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya ve Endonezya tarafından tehdit edilecektir. Soğuk Savaş sonrası dönem tek süper gücü daha müdahaleci yaparken, büyük güçleri ise bölgesel güvenlik ortamlarındaki konumlarını güçlendirmeye itmiştir.¹⁹²

Soğuk Savaşın sona ermesiyle düşmesi beklenen tansiyon, özellikle önemli doğal kaynaklar bulunan bölgelerde düşmemiş aksine bu bölgelerdeki güç ve menfaat çatışmaları artmıştır. Sözde demokrasi götürülen bu bölgeler, güçlü devletlerin vekil örgütleri kullanarak menfaatlerini ve etki alanlarını genişletme çatışmalarına sahne olmuştur. Temelde devam eden karşılıklı paranoyalar ve düşmanlık sebebiyle Batılı güçler ve yeni yükselen güçlerin çatıştığı bu bölgelerin

¹⁸⁹ Mumford, A. a.g.e.. s 88.

¹⁹⁰ Gürson, P.A. s 28

¹⁹¹ Alkan, O.A. (2015). Siber Güvenlik ve Siber Savaşlar, CyberMag Dergisi.

¹⁹² Yılmaz, S. (2013). 21. Yüzyılda Neler Olacak?, 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü.

<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2013/11/07/7283/21-yuzyilda-neler-olacak> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

sayısı gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Çünkü yaşanan ekonomik sıkıntılar, teknolojinin ve kapitalizmin getirdiği sosyal sorunlar toplumların kendilerini durağan ve mutsuz hissetmelerine neden olmaktadır. Devletlerin temel kuruluş amaçlarının çıkar ve menfaatlerini korumak olduğunu düşünürsek, dünyada devam eden Vekâlet Savaşlarının yakın zamanda son bulmayacağı açık bir gerçektir.

21. yy ile birlikte uluslararası sisteme güçlü bir şekilde giren ve ideolojik prangalarından kurtulan Rusya, sistemi çok iyi analiz etmiş ve kısa sürede nüfuzunu arttırmıştır. Diğer taraftan yükselen Çin ekonomisi de “Yeni Dünya Düzenindeki ABD hegemonyasını sarsmaktadır. Dünya sistemini iyi analiz etmiş Rusya ve Çin bölgesel ve küresel rekabette batılı rakiplerinin gerisinde kalmamıştır. Aksine Rusya savaş sahasında Çin ise ekonomik alanda ABD ve batılı rakiplerine üstünlük sağlamak üzeredir; Rusya, 21. yy ile birlikte uluslararası çekişme ve çatışmaların sürdüğü arenada güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Savaş teknolojilerinde sağlamış olduğu ilerlemeyle Rusya ABD’ne karşı güçlü bir rakip olarak yer almaktadır. Rusya NATO’yu bölmek ve zayıflatmak, batı yanlısı hükümetlerin düzenini bozmak savaş için sebepler yaratarak kritik bölgelerde söz sahibi olmak gibi izlemiş olduğu politikalarla ABD ve Batılı güçlere meydan okumaktadır.¹⁹³ 21. yy gelişmelere bakıldığında Rusya ile beraber ABD’ye en yakın rakip olarak Çin gözükmektedir. Komünist bir devlet olan Çin uluslararası alanda özellikle ekonomik olarak yükselişe geçmiştir. ABD’nin Soğuk Savaş sonrası sistemdeki payı % 30’dan % 33’e çıkarken Çin aynı dönemde % 18’den % 25 civarına yükselmiştir. Hegemonya mücadelesi Batı merkezli dünya ile Doğu merkezli bir dünya rekabetine gitmektedir. Halen dünya üretiminin % 30’unu yapan ABD’yi 2020 yılında Çin yakalayacak, Çin ve Hindistan; ABD’yi geçeceklerdir. 2050 yılında Batı Bloğunun dünya üretimindeki payı % 35’e düşerken, Uzak Doğu’nun % 65’e çıkacağı anlaşılmaktadır. Gelinen aşama 2025-2030 yıllarda güç dengesinin önemli değişimleri tetikleyecek kritik eşiklerden geçeceğini göstermektedir. Bu nedenle, küresel güç piramidinin en üst tabakalardaki aktörleri güvenlik ve savunma alanındaki reform çalışmalarına bu tarihleri hedefleyerek devam etmektedirler.¹⁹⁴

Komünist bir devlet olan Çin’in küresel bir güç olarak yükselişi, uluslararası alanda ekonomik ve siyasi nüfuza yönelik yeni eğilimlerle doğal döngüsünü nasıl bağdaştıracağı konusunda, Batılı ülkelerde aşırı miktarda şaşkınlık ve entrika

¹⁹³ Gürson, P.A. a.g.e.. s 31

¹⁹⁴ Yılmaz, S. (2013). a.g.e..

uyandırmıştır. Çin'in süper güç statüsüne yükselişi gizemli bir durum olmuştur. Tarihsel olarak bakıldığında, yeni süper güçler, büyük bir askeri çatışmanın küllerinden (İkinci Dünya savaşı sonrası ABD gibi) ya da sömürge dönemlerinin atılmalığından (özellikle on dokuzuncu yüzyıldaki İngiltere) ortaya çıkmıştır. Ancak Çin, süper güçlerle askeri çatışmaya girmeyi önlemiş ve süper güç oluşma standartları kalıbını kırmıştır. Süper güçlü devlet olmak bir meziyettir, fakat kalıcı bir süper güç haline dönüşmek tamamen farklı bir şeydir. Çin yeni süper güç statüsünü sağlamlaştırmak istedikçe, dünyanın diğer süper güçlü ülkeleri bu durumu hayretle izlemektedir. 1980'lerin başında Michael Doyle, uluslararası değişim tehdidinin (hegemonya liderleri arasındaki geçiş) tek ve en büyük tehlike olduğuna dikkat çekmiştir.

Büyük bir güç, üstünlüğünü kaybetmeye başlayınca ve eşitlik ilkesinde hataya düştüğünde, uluslararası düzeyde askeri bir çözüm son derece olası hale gelmektedir. Küresel bir finansal krizin Amerikan iktidarının liberal temelinde dayatılması ve Irak ve Afganistan savaşlarının kötü kalıntıları, bugünlerde Amerika üzerinde devasa ekonomik ve politik baskılar oluşturmaktadır. Çin'in liberal olmayan yükselişiyle birlikte düşünüldüğünde, Doyle'nin bahsettiği bu askeri çözümlerin otomatik olarak konvansiyonel, nükleer veya büyük ölçekli olması gerekmemektedir. Nitekim bu çözümlerin, dolaylı çözümler olma ihtimalleri daha yüksek olacak ve bu çözümler büyük oranda iki ülkenin sahip olduğu yüksek ekonomik karşılıklı bağımlılık düzeyleri nedeniyle, doğrudan karşı karşıya gelme biçiminin üstlendiği bir çıkmaz olarak görülebileceği bazı vekâlet çeşitlerini içerecektir.

Çin'in küresel bir süper güç olarak yükselmesinin Washington için hem ekonomik hem de askeri açıdan endişe verici bir sebep oluşturduğu kuşkusuz ortadadır. Aslında, ABD'nin Ocak 2012'de yayınlanan savunma incelemesinin en önemli yönlerinden biri, Çin'in yükselişine uyum sağlamak için önceliklerin yön değiştirmesinden dolayı, Asya Pasifik bölgesine yönelik aşırı stratejik eksen kayması olmuştur. Bunun sebebi, Çin'in uzun vadede bölgesel bir güç olarak ortaya çıkması, ABD ekonomisini ve güvenliğini çeşitli şekillerde etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Bununla birlikte, bölgede herhangi bir anlaşmazlığa mahal vermemek için, Çin'in askeri gücünün büyümesinin yanı sıra, stratejik niyetlerinin daha açık şekilde sağlanmasıdır. Mart 2012'de, Pekin, savunma bütçesi için ayırdığı bütçenin yüzde

11'lik bir artışa tekabül eden yaklaşık 100 milyar doları aştığını ilan ettiğinde, Washington'un Çin'in stratejik niyetlerine karşı olan ihtiyati gücü arttırılmıştır.

Çin'in yükselişinin önümüzdeki on yıllar boyunca, bu fasılda tanımlanan diğer eğilimlerle vekâlet savaşlarının yaygınlaşması üzerindeki etkileri ile nasıl etkileşime geçeceği konusu, büyük bir soru olmaya devam etmektedir. Çin'in şu anda Afrika petrolü, kobalt, altın, bakır ve demir cevherine erişimi, gelecekte rakip ülkeler tarafından veya iç karışıklıklarla (iç savaş gibi) sınırlandırılabilir. Vekil savaşların ana katalizörlerinden ikisi olan çıkar ve ideoloji kavramları, tek partili devletin doğası gereği, Çin devletinde birleşmektedir. Ayrıca, Çin'in durumundaki risk yönetimi konusu, güç statüsüne yeni dâhil olan büyük ekonomik menfaatlerden dolayı daha da acı vericidir. John Mueller tarafından yirmi yıl önce ileri sürülen büyük savaş teorisi, modası geçmesine rağmen, modern Çin'de hala geçerliliğini korumaktadır. Güney Çin Denizi'ndeki iddialı bir donanmanın varlığı, Tayvan'a karşı devam eden gerginlikler ve Başkan Obama döneminde ABD'nin Asya eksenli stratejisi Çin'den gelen öfkeli söylemleri arttırmıştır. Bununla birlikte, nükleer silahların uluslararası ilişkiler üzerinde kurduğu kapsamlı köprünün gölgesi ve ekonomilerinin karşılıklı bağımlılığı, Amerika ve Çin'in savaşması olasılığını azaltmaktadır. Çin'in küresel süper güç statüsündeki barışçıl yükselişinden konuşmak, dolaylı güç yansıması ve çıkar maksimizasyonu biçimlerini yakından inceleyen terimlerle açıklanmalıdır. Nitekim Amerikalılar Tayvan'ı Çin askeri gücünün genişletilmesini engellemek için bölgesel bir vekil aracı olarak kullandıkları için, şuanda Çin ile ABD arasında bir çeşit vekâlet savaşı hareketi yaşanmaktadır. Bu, Başkan Obama'nın 2010 yılında Çin'in bölgesel genişlemeye karşı bir kalkan olarak tasarlanan önleyici vekâlet hareketi olarak Tayvan ile 6 milyar dolarlık bir silah anlaşması imzalamasını sağlamıştır. Vekâleten müdahalenin temellerinin Afrika kıtasına uzandığı zaten tartışılmaktadır. Çin, Afrika'daki büyükelçiliklerde on dört savunma ataşesi atamakla kalmamış, aynı zamanda, Nijer Deltası bölgesindeki önemli petrol altyapısını ve Çinli petrol işçilerini direnişçi saldırıdan korumak için 2007'de Nijerya'ya 4.500 askeri personel yerleştirmiştir. Bu son örnek, çeşitli nedenlerden dolayı ilgi çekicidir. Birincisi, bu, Afrikalı devlet dışı bir aktöre karşı uygulanan, bir Çin vekil savaşını göstermektedir. İkincisi, Çin'in Afrika'daki varlığının boyutunu gözler önüne sermektedir.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Mumford, A. a.g.e.. s 91-94.

Çin ordusunun tehditleri nasıl algıladığı ve stratejik avantajlar sağlamaya yönelik girişimlerinin Çin'deki gelişimi de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, 1999 yılının başında Çin ordusundan tartışmaya değer önemli yeni bir belge ortaya çıkmıştır. İki genç kuşaktan Halk Kurtuluş Ordusu (PLA) albayı olan Qiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından yazılmış, “Sınırsız Savaş” isimli belge, Çin'in 1990'lardaki Askeri İşler Konusunda Devrim (RMA) ve dünya politikasında, toplumda ve teknolojiye küreselleşmenin getirdiği geniş kapsamlı değişikliklerin ardından, savaşın aslında ne olduğu konusundaki kavramsallaştırmasını yeniden değerlendirdiğini savunmuştur. Gelecekte yaşanan çatışmaların yorumlanışını tam olarak anlayabilmek adına aşağıdaki alıntı çok değerlidir:

“Modern teknolojiye ve piyasa sisteminde meydana gelen savaş, tipik bir biçimde daha da ileri götürülecektir. Başka bir deyişle, askeri şiddette önemli derecede bir azalma görürken, politik, ekonomik ve teknolojik şiddette kesinlikle bir artış görülmektedir. Bütün bu savaş dışı eylemlerin gelecekteki savaşı oluşturan yeni faktörler olabileceğinin farkına vardığımızda, bu yeni savaş biçimi için yeni bir isim çıkarmamız gerekecektir. Bu yeni savaş'ın adı ‘tüm sınırları ve limitleri aşan savaş’ olacaktır. Kısacası “Sınırsız Savaş” olarak isimlendirilebilir. Şayet bu isim yerini alırsa, bu, savaş ve savaş olmayan, ordu ve ordu olmayan iki dünya arasında kalan tüm sınırların tamamen yok olacağı ve mevcut savaş ilkelerinin çoğunun değiştirileceği anlamına gelmektedir. Hatta savaş kurallarının yeniden yazılması bile gerekebilecektir.

Çin'in vekâlet savaşının sınırsız uygulanması yolunu açmasının gerekçesi kadar bu işin mantığının düşünülmesinin de Çin Halk Kurtuluş Ordusu için çok önemli olduğu dile getirilmektedir. Savaş ve barış devletlerinin geleneksel tanımlarındaki problemi kabul eden Liang ve Xiansui, siber alanı kullanma da dâhil olmak üzere giderek dolaylı yollarla stratejik hedeflerin ilerletilmesini desteklemektedirler. Sınırsız Harp, Çinli askeri düşüncenin uluslararası ilişkilerdeki daha geniş eğilim değişiklikleri doğrultusunda, özellikle Çin'in kendi gücü ve tesirindeki artışlar konusunda nasıl geliştiğini değerlendirirken önemli bir belgedir. Bu belge, sınırsız yollarla bozguna uğratılabileceğini anlatan cesur bir manifesto sunmaktadır. Bu nedenle, bu manifesto, Çin'in Vekâlet Savaşı yoluna gidebilmek için, potansiyel gelecekte yapacağı seçimlerin merkezinde yer almaktadır.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Mumford, A. a.g.e.. s 95-96.

Rusya ve Çin gibi yeni küresel güçlerin ortaya çıkışı ABD ve Batılı müttefiklerinin küresel süper güç statülerini sağlamlaştırmak için her türlü alanda daha fazla mücadeleye girişeceğinin bir habercisidir. Yaşanacak olan mücadele de kendi menfaatleri ve birbirlerine olan bağımlılıkları gibi nedenlerle bu süper güçler birbirleriyle doğrudan bir mücadeleye girişmek yerine dolaylı olarak, yani vekil aktörlerle mücadeleye girişeceklerdir. Bu durum gelecekte Vekâlet Savaşlarının her alanda artarak daha da yaygınlaşacağını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE VEKÂLET SAVAŞLARI

3.1. Türkiye'nin Zorlaşan Konumu

Türkiye; coğrafyası, nüfusu, çok sayıda etnik akrabaları, tarihi kimliği, tarihi kimliğinden kaynaklanan evrensel etkinlik arayışı ve sahip olduğu askeri güçle güncel politikada çok önemli bir yer işgal etmektedir.¹⁹⁷ Türkiye, 185 dünya ülkesi içinde nüfus itibarıyla 16'ncı, toprak büyüklüğü itibarıyla 32'nci ve ekonomik gücü itibarıyla 16'ncı sırada olan bir dünya devletidir. Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik mevkii itibarıyla;¹⁹⁸

- Dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Orta Doğu ve Hazar Havzasında yer almaktadır.

Ortadoğu Özellikle 20. yüzyıldan itibaren uluslararası politikanın gündeminde ilk sırada yer almaktadır. Bölgenin zengin petrol kaynaklarına sahip olması bunun en önemli nedenidir. Petrolün öneminin artması, başta ABD ve batılı müttefiklerinin petrole olan ihtiyaçlarını hayati bir çıkar olarak görmeleri özellikle bu güçlerin Ortadoğu'ya olan ilgisini daha da arttırmıştır. İngiltere başbakanı Churchill' in "Bir damla petrol bir damla kan değerindedir" sözü petrolün batılılar için nasıl bir önem taşıdığını göstermektedir.¹⁹⁹ Ortadoğu dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahiptir. Aynı zamanda petrolün çıkarılış maliyeti diğer bölgelere oranla çok daha düşüktür.²⁰⁰ 2006 OECD verilerine göre dünya petrol rezervlerinin % 62'si doğalgaz rezervlerinin ise % 40'ı Ortadoğu'da, bu kaynakların da % 99'u körfez ülkelerinde bulunmaktadır.²⁰¹ Ortadoğu Bölgesinden sonra en büyük petrol ve doğalgaz yataklarının hazar havzasında olduğu bilinmektedir. Uluslararası enerji ajansının

¹⁹⁷ İlhan, S. (2004). *Türkiye'nin Zorlaşan Konumu*. Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 29

¹⁹⁸ www.tasam.org/tr-TR/Icerik/48133/yeni_akdeniz_ekonomi_enerji_ve_guvenlik (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

¹⁹⁹ Karadağ, R. (2008). *Petrol Fırtınası*. Truva yayıncılık, İstanbul, 17

²⁰⁰ Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*. Yeni şafak, İstanbul, 29.

²⁰¹ Çelik, H. (2014). *Ortadoğu da ABD politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 21

2006 verilerine göre Hazar havzasındaki petrol rezervlerinin 200 milyon varilden fazla olduğu, doğalgaz rezervlerinin ise 560 milyon metreküp olduğu belirtilmektedir.²⁰² Türkiye'nin dünyanın en önemli petrol kaynaklarına sahip bölgelerle çevrili olması ve bu bölgelerdeki petrolün uluslararası pazarlara ulaştırılması bakımından bir kavşak konumunda bulunması Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemini arttırmaktadır. Nitekim Kerkük-Yumurtalık ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol boru hatları ile Rusya-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı), İran-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı, Rusya-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Mavi Akım) ve Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE) mevcut faaliyette olan enerji kaynağı transfer hatlarını oluşturmaktadır. Bunun yanında İran ve Hazar havzalarındaki gazı Avrupa'ya taşıyacak olan NABUCCO ve TANAP boru hatları Türkiye'nin enerji sevkiyatı açısından önemini daha da arttırmaktadır. Özellikle AB ülkelerinin Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığının azaltılması da bu projelerin hayata geçirilmesi ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu enerji nakil hatları Türkiye açısından önemli olduğu kadar AB ve ABD'nin Rusya'nın genişleme politikasını ve ekonomik anlamda genişlemesini durdurması açısından çok daha büyük önem taşımaktadır.

Dünya petrollerine 41 yıl ömür biçildiği ve özellikle gelişmiş ülkeler politikalarını değiştirmezlerse, 2030 yılına gelindiğinde petrol tüketiminin % 50 oranında artacağını belirtmektedir.²⁰³ Bu durumun huzursuzluk yarattığını dile getiren gelişmiş devletlerin, gelişmekte olan ülkelerde kaos, kargaşa, istikrarsızlık ve iç savaş çıkartarak petrol tüketimini azaltma yolluna gittiğini iddia etmektedir.²⁰⁴ Bu bir teori olsa da bu durumun gerçekten de petrol tüketimini azaltacağı bir gerçektir. Bu teoriden hareket edecek olursak Ortadoğu petrollerine yakın ve hızlı bir gelişme seyri izleyen Türkiye'nin de bu teoriden etkilenmesi muhtemeldir.

Türkiye'nin siyasal olarak alan genişletmesi ve zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip İslam ülkeleri başta olmak üzere komşu ülkelerle "sıfır sorun" politikasına yönelmesi ise ikinci bir sorun olarak görülebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi dünyanın petrol ve doğalgaz açısından kalbi konumundaki bölgede, ekonomik açıdan hızla büyüyen ve siyasal anlamda genişleme alanı bulan Türkiye, bölgede

²⁰² Yüce, Ç.K. (2007). Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türk Dünyası İçin Önemi. *21. Yüzyıl dergisi*, Ekim, Kasım, Aralık.

²⁰³ İnan, A. (2013). Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ve Türkiye-Irak İlişkileri (1973-2011), *Ortadoğu Analiz*, 5(56), 69.

²⁰⁴ Montgomery, S. L. (2011). Küresel Enerjiye Yön Veren Güçler Yirmi birinci yüzyıl ve Sonrası, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.

menfaat çatışmalarının alevlenmesini de beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin bu genişleme politikası doğal olarak gelişmiş ülkelerin aleyhine olacaktır. Bu durum gelişmiş ülkelerin çıkarlarının zedelenmesi anlamına geldiğinden buna önlem almanın yollarını deneyeceklerdir.

- Önemli deniz ulaştırma yollarının kavşağı durumunda bulunan Akdeniz Havzasında yer almaktadır.

Akdeniz havzası tarihin en önemli medeniyetlerinin bulunduğu coğrafyanın merkezinde yer almaktadır. Üç kıtayı birbirine bağlayan doğu ve batı medeniyetlerinin bulunduğu bir konumda yer alan Akdeniz havzası özellikle deniz ulaşımı açısından tarihten bu yana uluslararası ticaret yollarının merkezi konumunda bulunması yönüyle büyük öneme sahiptir. Ortaçağdan itibaren İpek ve Baharat yollarının Avrupa'ya açıldığı en önemli kavşak noktası olan Akdeniz bu özelliğini sürekli korumuş ve başta petrol ve doğalgaz kaynaklarının bölgeye yakınlığı nedeniyle önemini daha da arttırmıştır. Özellikle 1869'da Süveyş kanalının açılmasıyla Avrupa ve Asya arasındaki mesafenin % 67 oranında azalması Akdeniz deniz ulaşım yollarının önemini bir kat daha artırmıştır.²⁰⁵ Özellikle Süveyş kanalını kontrol etmek için 20. yy sonlarından itibaren Mısır üzerinde yürütülen politikalar günümüze kadar aynı şiddette devam etmektedir. Bu yolun kontrolü ise sadece Mısır ile sınırlı olmayıp Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve Türkiye'nin de denetim altında tutulmasıyla ancak mümkündür. Diğer taraftan bölgede hızla etkinliğini arttıran Türkiye'nin Mısır'a yaklaşması ve ortak hareket etmesi durumunda ise Akdeniz havzasının kontrolünün büyük ölçüde güçlü ülkelerin kontrolünden çıkması anlamını da taşımaktadır. Dolayısıyla Arap Baharı ile taşları yerinden oynayan ve Türkiye'ye yaklaşan Mısır'a acilen müdahalede bulunulmuş ve Mısır tekrardan ABD'nin güdümüne girmiştir.

Günümüzde Akdeniz havzasında Türkiye ile birlikte 20 ülke bulunmaktadır. Akdeniz havzasındaki ülkelerin büyük çoğunluğunun zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olması, ayrıca bu kaynaklara sahip ülkelere komşu olması ve bu enerjinin büyük çoğunluğun uluslararası piyasaya deniz yoluyla ulaştırılması açısından Akdeniz, enerji yollarının kavşağı haline gelmiştir.²⁰⁶ Doğu ve batıyı

²⁰⁵ Turan, Ö. a.g.e.. s 17

²⁰⁶ www.tasam.org/tr-TR/Icerik/48133/yeni_akdeniz_ekonomi_enerji_ve_guvenlik (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

birbirine bağlayan önemli deniz ulaşım yollarının bulunduğu Akdeniz havzasında yer alan bir ülke olarak Türkiye'nin konumu büyük öneme sahiptir.

- Tarihte her zaman önemini sürdürmüş olan Karadeniz Havzasında yer alması ve Boğazlara hâkim olması:

Karadeniz Türkiye'nin kuzeyinde doğu batı doğrultusunda uzanan yaklaşık 424.000 kilometre kare yüz ölçümü ile kabaca elips şeklinde büyük bir iç denizdir. Anadolu ve Balkan yarım adası ile Kafkasya ve Doğu Avrupa platformu arasında kalan, deniz kıyısına kadar gelen kara ve demir yolları ve hava alanları ile çevrili olan Karadeniz, havzasında bulunan birçok devletin denizlere açılmasını sağlayan tek deniz yolu olması itibarıyla büyük öneme sahiptir. Ayrıca Karadeniz hem sahip olduğu doğal kaynaklar hem de Karadeniz'i çevreleyen petrol ve doğalgazın uluslararası piyasaya ulaştırılması açısından kavşak konumundadır.

Karadeniz'in bu öneminin yanı sıra Karadeniz havzasındaki ülkelerin deniz yoluyla sıcak denizlere ve diğer kıtalara hareketini sağlayan Türk boğazları büyük önem taşımaktadır. Dünyanın en büyük kıta devleti olan Rusya başta olmak üzere Karadeniz havzasındaki diğer ülkeleri Akdeniz'e bağlaması ve uluslararası deniz ticaretlerini gerçekleştirebilecekleri tek güzergâh olması sebebiyle İstanbul ve Çanakkale boğazları Karadeniz havzasında ki ülkeler açısından hayati önem taşımaktadır. Netice olarak Türkiye'nin hem Karadeniz havzasında yer alması hem de bu havzada yer alan ülkeler için büyük öneme sahip boğazlara hâkim olması Türkiye'yi jeopolitik ve Jeostratejik konumu açısından olarak önemli kılmaktadır.²⁰⁷

Bölgenin süper gücü olan Rusya'nın Akdeniz'e en rahat ulaşacağı hattı oluşturan boğazlar Türkiye açısından olduğu kadar Akdeniz havzasında ticari potansiyeli yüksek olan gelişmiş ülkeler açısından da son derece önemlidir. Boğazların bu önemini bilen İngiltere 1. Dünya Savaşı'nda boğazlara sahip olmak için Çanakkale Cephesini açmış fakat başarısız olmuştur. Bunun bilincinde olan batılı ülkeler boğazların güvenliğini özellikle güvence altına almıştır. Aynı şekilde Rusya'nın Ortadoğu'da ortaya çıkacak olası bir savaşta en rahat kullanacağı güzergâh da boğazlar üzerinden gerçekleşecektir. Bu nedenle boğazlar batılı devletler için bir dezavantaj, Rusya için bir avantaj, Türkiye için ise risk taşımaktadır. Bu durum Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemini çok daha fazla arttırmaktadır.

²⁰⁷ Paçal, B. (2007). *Dünyada değişen jeopolitik dengeler ışığında Karadeniz ve Türkiye'nin konumu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul üniversitesi sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul, 6-17

Diğer taraftan Karadeniz havzasında ABD-Rusya-Çin-Almanya ve Türkiye arasında ciddi bir hâkimiyet mücadelesi verilmektedir. Özellikle Çin'in bölgeye sokulmasını istemeyen Rusya ve ABD, Rusya'nın Karadeniz'i tam kontrolünü önlemeye çalışan ABD, Almanya, Türkiye ve bölgede ABD'yi istemeyen Almanya ve Rusya çeşitli hamlelerde bulunmaktadır. Almanya Ukrayna üzerinden, ABD ise Gürcistan ve Türkiye üzerinden bu politikalarını yürütürken, Rusya Kırım'ı ilhak etmiş Ukrayna'ya müdahale etmiştir. Bu nedenle Karadeniz havzasının da ileride çeşitli senaryolara maruz kalması ve Türkiye'nin de bundan etkilenmesi muhtemeldir. Bu durum Türkiye'nin konumunu güçlendirirken çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir.

- SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu yapısal değişikliklere uğrayan Balkanlarda yer almaktadır.

Coğrafi konumu itibariyle bütünüyle Avrupa kıtası üzerinde bulunan Balkan yarımadası Avrupa'nın Ortadoğu ve Asya ile kara bağlantısını sağlayan bir bölgedir. Avrupa ile bu bölgelerin karşılıklı etkileşim yolu üzerinde bulunan Balkanlar da, günümüzde Türkiye dâhil olmak üzere toprağı bulunan toplam 12 ülke bulunmaktadır. Türkiye balkanlarda toprağı olması sebebiyle aynı zamanda bir balkan ülkesi olma özelliğine sahiptir. Balkanlar, Batı ve Doğu kültürünün kesiştiğı bir yer olarak İslamiyet ve Hıristiyanlığı barındıran ender bölgelerdendir. Etnik, din, dil ve kültür olarak farklılıkları barındıran balkanlar bunalımlar ve istikrarsızlık bölgesi olmaktan kurtulamamıştır.

Bu bölgede uzun yıllar hüküm süren Osmanlının mirasını devralan Türkiye'nin bölgeyle sadece coğrafi olarak değil aynı zamanda kültürel ve tarihsel olarak da bölgeyle güçlü bir bağı bulunmaktadır. Türkiye balkanlarda bulunan toprak parçasıyla Avrupa'nın Ortadoğu ve Asya ile kara bağlantısında adeta bir boğaz görevi görmektedir.²⁰⁸

14. yüzyıldan beri bu topraklara kültürünü taşıyan Türkler, bölgede etnik olarak da yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin Balkanlarla ilişkisini birleştiren en önemli öğelerden bir tanesidir. Fakat Türkiye'nin Balkanlardaki etkinliğı sadece etnik değil İslamiyet ile de yakından ilişkilidir. Arnavutlar ve Boşnaklar başta olmak üzere bölgede İslamiyet'i kabul etmiş birçok halk Müslümanlık bağları ile Türkiye'ye bağlıdırlar. Bu durum Yugoslavya'nın yıkılmasından sonra bölgede

²⁰⁸ İlhan, S. a.g.e.. s 154

oluşan güç boşluğunda Türkiye'nin bölgede etkili olmasında fayda sağlamıştır. Günümüzde başta AB olmak üzere ABD ve Rusya büyük çekişme halindedir. Türkiye ise daha çok bölgede kültürel faaliyetlerini genişletmekte, çeşitli kurumlar vasıtasıyla var olmaya çalışmaktadır. Türkiye aynı zamanda Balkanlardaki Müslüman ve Türklerin tek güvencesi durumundadır (Kısmen İran'ın etkinliğinden bahsedilebilir). Bu durum Balkanlarda Türkiye'nin etkinliğini kullanmaya çalışacak olan devletleri de ilgilendirmektedir. Dolayısıyla bıçak sırtı olan bölgede olası bir kargaşa veya savaş durumu dolaylı olabileceği gibi doğrudan da Türkiye'yi etkileyebilecektir.

- Etnik çatışmalar yanında, zengin tabii kaynaklara sahip Kafkasya ve bunun daha ötesinde Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezinde etkili bir konumda bulunmaktadır.

Kafkasya Avrupa- Asya sınırı üzerindedir; yarısı Avrupa'da diğer yarısı Asya'da bulunmaktadır. Bu bölge Orta Asya, Anadolu ve Ortadoğu'yu birbirine bağlar. Orta Asya'nın batı yönünden, denizlere ulaşmasını mümkün kılan en kısa yol Kafkasya'dan geçer. Türkiye küçük de olsa Kafkasya da toprak parçası olan bir ülke olarak aynı zamanda bir Kafkas ülkesidir. Bölge de Rusya'ya bağlı yedi özerk cumhuriyet ve üç bağımsız devlet bulunmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemden sonra bölgenin jeopolitik önemi artmıştır. Kafkaslar da zengin petrol ve doğalgaz kaynakları bulunmaktadır. Ayrıca Orta Asya petrolerinin Batıya ulaştırılmasında bir yol vazifesi görmesi bölgenin önemini arttırmıştır. ABD ve Avrupa'nın orta Asya'daki petrol ve doğalgazın Batıya aktarılmasıyla ilgili Rusya haricinde alternatif transit geçiş hatları oluşturmaya çalışması Avrupa ve Asya arasında bir köprü olan Türkiye'nin önemini arttırmıştır. Petrol ve doğalgaz haricinde Kafkasya, Türkiye'nin din, dil, kültür ve tarih açısından bağı olan Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleri ile siyasi ekonomik ve askeri ilişkiler geliştirip, nüfuzunu artıracığı bir bölge olarak önemi artmaktadır.²⁰⁹

Üç kıtayı birbirine bağlayan ve çok önemli bir jeostratejik konuma sahip olan Türkiye, aynı anda bir Avrupa, Asya, Balkan, Kafkas, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz ülkesidir. Kısacası Türkiye bir Avrasya ülkesidir. Türkiye'nin jeostratejik önemini pekiştiren diğer özellikleri ise;

²⁰⁹ İlhan, S. a.g.e.. s 70

- Demokratik, lâik, sosyal hukuk devletine sahip ve piyasa ekonomisini kabul etmiş bir ülke olarak batı sistemlerini uygulaması ve batının tüm kurumlarıyla bütünleşmeyi benimsemiş olması,
- Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğalgazının batıya ulaştırılması için belirlenen güzergâhlardan birini ve en önemlisini ihtiva etmesi,
- BM ve NATO'nun barışı koruma, bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik girişimlerine iştirakleri ve bazılarında üstlendiği öncü rol ile Avrupa Güvenlik Mimarîsi üzerinde tartışılmaz bir ağırlığa sahip olması ve Nitelik ve nicelik olarak Avrupa'da ve bölgesinde güçlü bir Silahlı Kuvvetlere sahip olmasıdır.

20'nci yüzyılın sonlarında dünyadaki köklü ve hızlı gelişmeler, Türkiye'ye hem farklı sorumluluklar yüklemiş, hem de yeni fırsat ve ufuklar açmıştır. Türkiye, Kuzey Atlantik İttifakı'nın bir kanat ülkesi konumundan çıkmış, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan Avrasya kuşağında merkezî bir duruma gelmiş, politik, güvenlik ve ekonomik açılardan büyük bir rol ve önem kazanmıştır. ²¹⁰

Dünyada bulunan yer altı ve yerüstü kaynaklar ve zenginlikler devletlere eşit bir şekilde dağıtılmamıştır. Bu kaynaklara sahip olmak devletler için varlıklarının en önemli teminatı olarak görülmüştür. Yani devletler kaynaklara sahip olmayı varlık veya yokluk sorunu olarak değerlendirmişlerdir. Devletlerin varlık veya yokluk sorunu olarak görmüş oldukları bu durum tarih boyunca jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip bölgelerde sürekli olarak savaşların ve çıkar çatışmalarının yaşanmasına neden olmuştur.

Jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip bir ülke siyasi, ekonomik ve askeri olarak güçlü değilse sahip olduğu bu jeopolitik ve jeostratejik önem o ülkenin başına sürekli yeni problemlerin açılmasına neden olmaktadır. Türkiye de sahip olduğu jeostratejik ve jeopolitik öneminden dolayı sürekli güncellenen ve değişen tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin yer aldığı coğrafyada devletler birbirleriyle tarih boyunca konvansiyonel yöntemlerle mücadele etmişlerdir. Soğuk Savaş döneminden sonra değişen koşullar ile birlikte devletlerin mücadele yöntemi de değişmiştir. Bu dönemden sonra Asimetrik Savaş, Gayrinizamî Savaş, Düzensiz Savaş, Hibrid Savaş, Biyolojik ve Siber Savaş gibi yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramların

²¹⁰ www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2317/turkiyenin_jeopolitik_jeostratejik_ve_ekostratejik_onemi (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

kapsadıkları alan değişmekle birlikte kullanılan yöntemler benzerlik göstermekte ve tüm bu mücadele biçimi vekâlet savaş stratejisi çatısı altında toplanmaktadır.

Türkiye değişen bu mücadele yöntemi kapsamında bulunduğu coğrafyada her geçen gün artan ve farklılaşan tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Üçüncü dünya savaşının vekâlet savaşı boyutunda başladığı bir dönemde Türkiye'nin Jeopolitik ve jeostratejik konumu her geçen gün zorlaşmakta ve Türkiye'yi çevreleyen sorunlar artarak devam etmektedir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konumundan kaynaklanan sebeplerle devlet ve devlet dışı aktörlerin vekilleri vasıtasıyla birbirleriyle mücadelenin en çok gerçekleştiği bir bölge olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye de küresel ve bölgesel güçlerin vekilleriyle sık sık bir savaş ve mücadele yaşamaktadır.

Türkiye ve çevresinde farklı aktörle varlık gösteren güçler bu coğrafyada bitmeyen hesaplarıyla sürekli mücadele etmeye devam edeceklerdir. Türkiye günümüzde özellikle Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmeler çerçevesinde yanı başında birçok terör örgütüyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye'nin güney sınırında büyük bir belirsizlik ve kaos ortamı oluşturmuştur. Arap Baharı denen hareketlenmeyle Ortadoğu'ya demokrasi gelmesi beklenirken küresel ve bölgesel güçlerin vekilleri gelmiş ve bu coğrafya büyük bir terör yatağı haline dönüşmüştür. Küresel ve bölgesel güçler bu bölgeyi vekillerini açık veya gizli destekleyerek bu bölgeyi sonu belli olmayan bir çatışma içerisinde tutmaktadır ve Türkiye sadece güneyinden gelebilecek birçok güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır.

Güneyindeki bu karmaşık durum haricinde Türkiye yine Vekâlet Savaşlarına sahne olabilecek birçok sorunlu bölgeyle çevrilidir. Karadeniz'de NATO varlığının Rusya ile gerilimi arttırması, Ukrayna'nın doğusundaki çatışmalar, Rusya'nın kırımı işgali ve ilhakıyla birlikte aynı girişimi Moldova için yapma gayreti içerisine girmesi, Kafkaslarda Rusya'nın kuklası konumundaki liderlerin çalışmaları kaotik bir ortam oluşturmaktadır. Gürcistan'a karşı Kuzey Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketlerin Rusya tarafından örtülü olarak desteklenmesiyle oluşan çatışma zemininin ve Azerbaycan- Ermenistan arasındaki Karabağ meselesinin alevlenerek sıcak temasa dönüşmesi an meselesidir. Hazar denizi havzasındaki hükümlerlik meselesinin belirsizliği ile petrol ve gaz rezervlerinin iştahları kabartması hazar denizine paydaş ülkeler ve küresel güçler arasında yeni bir oyun sahası olarak kenarda beklemektedir.

İran'ın Şii hilali ve koridoru emeli doğrultusunda bölgede nüfuzunu arttırmak için birçok paramiliter gücü kontrol etmesi ve İran'ın nükleer çalışmalarına karşı

ABD ve Batılı müttefiklerinin bölgede birçok operasyon yürütmesi yeni Vekâlet Savaşlarının tohumlarının atıldığı bir habercisidir.

Doğu Akdeniz önümüzdeki süreçte yeni bir sorun sahası ve kriz bölgesi olarak beklemektedir. Özellikle Kıbrıs çevresinde Akdeniz’de söz sahibi olmak isteyen birçok ülkenin yoğunlaşan doğalgaz aramaları enerji merkezli mücadelede yeni krizlere gebe olarak beklemektedir. Yunanistan’ın ise ege denizindeki tahrik taciz ve sınır ihlalleri ada, adacık ve kayalıklar üzerinden gerilimi artırma girişimlerinin hız kazanması Balkanlarda ise Osmanlı bakiyesi olan topraklarda pusuda bekleyen çentik Sırp’ların Bosna Hersek ve Kosova’da çatışmaları başlatma riskinin artması Türkiye’nin batı bölgesinin de küresel ve bölgesel güçlerin çatışma sahasına dönme riskini taşıdığını göstermektedir.²¹¹

Türkiye yaşadığı coğrafyada var olmanın bedelini ödemektedir. Bu bedel günümüzde vekiller vasıtasıyla ödetilmeye çalışılmakta ve düşük yoğunluklu çatışmalarla Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafyada kirli ve örtülü birçok operasyonlar yürütülmektedir. Türkiye zorlaşan konumu çerçevesinde bir stratejik öngörü olarak bakıldığında Türkiye’ye karşı yürütülen Vekâlet Savaşlarının daha uzun süre devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir.

3.2. Ortadoğu ve Vekâlet Savaşları

Tartışmalı olmakla beraber “Ortadoğu” kavramı birçok siyasi kavram gibi olarak ilk defa İngiliz Dışişleri Bakanlığına bağlı Hindistan Dairesi (Anglo-Sakson) tarafından kullanıldığı belirtilmektedir.²¹² Fakat bilimsel ve stratejik anlamda *Ortadoğu* kavramı ilk defa dünya hâkimiyeti için deniz stratejisi geliştiren Alfred Thayer Mahan tarafından Arabistan ile Hint yarımadaları arasında kalan bölgeyi tanımlamak için kullanılmıştır. İran Körfezi merkez kabul edilen bu bölge sınırları fiziki ve beşeri özelliklerden çok stratejik özelliklere dayanmaktadır.²¹³ Aslında Yakındoğu kavramının yetersiz kaldığını düşünen İngilizler ve Amerikalılar, Osmanlı imparatorluğuyla Hindistan arasında kalan bölgeyi kapsayacak yeni bir kavram arayışına girişmiştir. Batı merkezli düşünce yapısının yansıması olan Ortadoğu kavramı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Kavramın kullanılmaya başlamasının

²¹¹ Ateş, H. a.g.e.. s 3

²¹² Özlük, E. (2007). Orta Doğu İstisnacılığı: Sömürünün Yeni Keşif Yolu, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 2(1), s. 144

²¹³ Davutoğlu, A. (2015). Stratejik Derinlik Türkiye’nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul. s. 130.

temelinde yatan sömürgeci kaygılar bu bölgenin geleceğinin şekillendirilmesinde etkin rol oynar.

Günümüzde Ortadoğu olarak adlandırılan coğrafya; Türkiye, İran, Afganistan, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman, Katar, Yemen, Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Mısır'dan müteşekkildir. 300 milyon insanın yaşadığı bu alanda irili ufaklı on altı devlet bulunmaktadır. Aralarında İran ve Türkiye gibi köklü devlet geleneğine sahip olanların da bulunduğu ülkelerin çoğu 20. yy ilk yarısında o döneme yön veren sömürgeci Avrupa devletlerinin çizdiği suni sınırlarla kurulmuştur.²¹⁴

Ortadoğu Bölgesi'nin dünya siyaseti açısından önemi birkaç başlık altında özetlenebilmektedir. Bunlardan en önemlisi de, dünya enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılayan petrol rezervlerinin bu bölgede bulunması olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin önemli addedilmesini sağlayan bir diğer neden; üç büyük dinin bu topraklarda doğması ve bölgenin de, bu üç dine mensup bireyler tarafından sahiplenilmesi olarak ifade edilmektedir. Bir diğer neden ise Ortadoğu'nun üç kıta arasında kültürel ve ekonomik bir köprü niteliği taşıması olarak da değerlendirilmektedir.²¹⁵

Özellikle sanayi devriminden sonra petrolün karşı konulamaz bir güç haline gelmesinden sonra güçlü devletler bölgeye daha fazla ilgi duymaya başlamış, bölgede çatışma ve huzursuzluk ortamı giderek artmıştır. Bu gelişmeler kapsamında Batılı devletler Ortadoğu da birçok bölgede işgal girişiminde bulunmuş ve bunu her defasında demokrasi götürme çabası olarak dünyaya sunmuştur. Zira bölge kan ve gözyaşının artık son bulmadığı devletlerin birbirleriyle doğrudan veya dolaylı olarak çatıştığı bir coğrafyaya dönüşmüştür.

Ortadoğu, sosyo-ekonomik sorunları, değişik kültür ve rejimleri ideolojik cereyanları, kritik coğrafi durumu, dış güçlerin gizli-açık emelleri, iştah çeken petrol kaynakları ve belirli bir refah düzeyine ulaşamamış durumuyla dünyanın istikrardan yoksun bir bölgesi olarak yaşamını sürdürmektedir. Bu bölgenin kaynayan bir kazana benzetilmesinde haklı bir yakıştırma payı vardır.²¹⁶ Ortadoğu yer altı ve yer üstü zenginliklerinden kaynaklanan önemi tarihten bu yana sabit kalmıştır ancak, bu

²¹⁴ Turan, Ö. a.g.e.. s 15-16

²¹⁵ Çevik, H. (2005). *Kadim Toprakların Trajedisi Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Nüve Kültür Merkezi, Konya, 22

²¹⁶ Erendil, M. (1992). *Çağdaş Ortadoğu Olayları*, Genkur.Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 61.

kaynaklara sahip olmak isteyen güçlerin mücadele yöntemleri sürekli değişmiştir. Uzun yıllar devletler ile konvansiyonel yöntemlerle Ortadoğu da çıkar çatışmasına giren güçler bu sefer mücadelelerini vekilleri üzerinden yürütmeye başlamış ve Ortadoğu adeta vekil aktörlerin savaş alanına dönüşmüştür. Soğuk Savaşın bitmesiyle bölge de dengeler yeniden kurulmaya başlanmış bu da vekillerle daha yoğun bir çatışma döneminin başlamasına neden olmuştur. Ortadoğu'daki bu çatışma ve savaş ortamı başta bölgede bulunan devletler olmak üzere bütün dünyanın huzur ve güvenliğini olumsuz olarak etkilemektedir. Ortadoğu'da yer alan bir ülke olarak Türkiye bu çatışma ortamından en çok etkilenen devletlerin başında gelmektedir.

90'lı yılların başından itibaren Sovyetler Birliği'nin çöküşü sadece uluslararası sistemi değil, aynı zamanda Ortadoğu'yu da derinden etkilemiştir. Özellikle eski Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri bulunan Irak, Suriye, Libya, Cezayir ve Güney Yemen uluslararası alanda önemli bir ortağını kaybetmiştir. Uluslararası ilişkilerde iki kutuplu sistemin ortadan kalkmasıyla, ABD bölgede siyasi aktör olarak rakipsiz bir güç konumuna gelmiştir.

Küresel ve bölgesel güçlerin yer aldığı Vekâlet Savaşları bütün boyutları ve özellikleri ile son yıllarda Ortadoğu'da yaşanmaktadır. ABD, AB, Rusya, İran, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi devletler oyuncu olarak; Suriye, Irak, Lübnan, Körfez ülkeleri, Yemen ve Türkiye operasyon coğrafyaları olarak ön plana çıkmaktadır. Ortadoğu'da Vekâlet Savaşları kapsamında ABD ile Rusya arasında yaşanan küresel rekabetin bir yansıması görünür hale gelirken; İran, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında bölgesel nüfuz mücadelesi yaşanmaktadır. Türkiye bölgede bir oyuncu olarak yer almasına rağmen aynı zamanda bir operasyon coğrafyası durumuna gelmiştir. Türkiye, İran'ın Şii yayılcılığı doğrultusunda bölgede artan etkisini, Sünni İslam anlayışıyla sınırlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, oyuncu olarak bölgedeki etkinliğini artırmak için gayret sarf etmektedir. Rusya-İran koalisyonuna karşı Batı ittifak sistemi içinde yer almaktadır. Türkiye, aynı zamanda rekabet içinde bulunduğu devletler tarafından PKK -PYD, IŞİD, DHKP-C ve MLKP gibi terör örgütleri kullanılarak, Vekâlet Savaşlarının yürütüldüğü bir coğrafyaya dönüştürülmektedir.²¹⁷

²¹⁷ Zamantioğlu, Ç. (2016). *İslam Coğrafyasının Jeokültürel Olarak Parçalanması Ve Ortadoğu'da Vekâlet Savaşları*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

3.2.1. Büyük Ortadoğu Projesi

Soğuk Savaş döneminden sonra Ortadoğu'ya yapılan müdahaleler aslında bunun bir proje dâhilinde gerçekleştiğini ve adım adım hayata geçirildiğini göstermektedir. Körfez savaşından, 2003'te Irak'ın işgaline Afganistan'ın işgalinden, Lübnan- İsrail çatışmasına, Arap Baharı ayaklanmalarıyla birçok ülkede gerçekleşen yönetim değişikliklerinden, yaşanan iç savaşlara kadar her yol bir projeye çıkmakta; Büyük Ortadoğu Projesi...

BOP'un temelleri birinci körfez krizinden sonra 6 Mart 1991'de Bush'un yapmış olduğu "Yeni Dünya Düzeni" başlıklı konuşmasında atılmıştır. Bu konuşmaya göre: Bölgedeki kitle imha silahları kontrol edilecek, siyasal sistemler demokratikleştirilecektir. Bölgenin güvenliği için NATO çatısı altında oluşturulacak bir güç bölgeye her an müdahale edebilecek duruma getirilecektir.

BOP, kamuoyuna ilk kez "Joint Forces Quartly" adlı ABD silahlı kuvvetleri dergisinin 1995 sonbahar sayısında "The Greater Middle East (Büyük Ortadoğu Projesi)" başlığıyla yayımlanan bir yazıya yansdı. Emre Kongar, BOP'u açıklarken Bush'un Ulusal güvenlik danışmanı, sonradan dışişleri bakanı olacak Condoleezza Rice'ın 7 Ağustos 2003 tarihli Washington Post gazetesinde yayımlanan yazısına atıf yapmıştır:

"Ortadoğu'yu dönüştürmek" başlıklı yazısında Rice, Fas'tan Basra körfezine kadar Ortadoğu'da bulunan 22 devletin rejiminin, sınır ve haritalarının değiştirileceğini, Türkiye'nin de bunların içinde olduğunu vurgulamıştır. Bilindiği gibi proje daha sonradan Genişletilmiş Ortadoğu projesi adını almıştır. ABD' nin bölgeyi özgürleştirmek ve demokratikleştirmek olarak dünyaya duyurduğu bu projenin asıl amaçları şöyle sıralanabilir:

- İslami terör adını verdikleri terörle mücadele kapsamında bölge ülkelerine müdahalenin zeminini oluşturmak,
- ABD'nin bölgede kendisine rakip olabilecek muhtemel güçleri engellemek ve bölgeyi tam denetim altına almak istemesi,
- ABD'nin Ortadoğu bölgesinde bulunan petrol ve doğalgaz kaynakları üzerinde kontrol tesis etmeyi hedeflemesi,
- İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve Büyük İsrail projesinin hayata geçirilmesidir²¹⁸

²¹⁸ Yavuz, A. (2017). *Vesayet Savaşları*. Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 142-143

ABD bu projesini bölgede hayata geçirebilmek için cazibesi artan vekil savaş stratejisini uygulamaya koymuştur. Bölge etnik ve mezhepsel çatışmaların yanı sıra vekil aktörlerin yer aldığı büyük bir savaş alanına dönüşmüştür. Ortadoğu halkını nezdinde ABD'nin inandırıcılığının olmaması, bölgesel güçler ile Çin ve Rusya gibi küresel aktörlerin bu projeye karşı çıkması bölgede savaşın ve çatışmanın şiddetini her geçen gün arttırmaktadır.

Bu projenin hayata geçirilebilmesi için Vekâlet Savaşlarının her türlü yolu denenmektedir. Irak' ta ve son olarak ta Suriye örneğinde görüldüğü gibi hedef ülkede vekil savaş stratejisi şu aşamalar uygulanarak doktrine edilmektedir;

Vekâlet Savaşlarının ilk safhası hedef ülkeyi beşinci kol faaliyetleri ile politik, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, hukuki ve siyasi açıdan hazırlamakla geçmektedir. İlk safha sınırsız psikolojik savaş enstrümanları ile kültürel ve sosyal çürüme, toplumsal güvensizlik oluşturarak psikolojik direnç noktalarını tahribata uğratmak, endişe ve korku ortamı oluşturmak.

İkinci safha şer odaklarının terör anaforu ile sosyal felaket ortamı yaratma girişimleri, nüfuz casusları, işbirlikçi kanaat önderleri vb. truva atları ile devlete güveni zedelemek ve çatışma ortamına zemin hazırlamak. Bu safha özellikle sosyal medya araçlarını kullanarak hayata geçirilmektedir.

Üçüncü safha yüksek yoğunluklu bir çatışma yerine düşük tempolu ancak sürekli gündemi meşgul edecek iç savaş halidir. İç savaş halinin oluşması ile birlikte üçüncü aktörler devreye girerek Vekâlet Savaşları fiilen başlatılmış olmaktadır. Bu aşamada istihbarat servislerinin örtülü operasyonları, özel askeri şirketler, paralı askerler, yabancı savaşçılar sahada varlık göstermeye başlamaktadır.

Son safhada De facto bir ülke meydana getirilerek ya sistemsizlik ya da böl, parçala, yönet stratejisi hayata geçirilmektedir. De facto bölgelerin şekillendirilmesi ve yeniden inşa sürecinde Hükümet dışı organizasyonlar, sivil toplum kuruluşları, sosyal yardım kuruluşları vb. aktif rol almaktadır.

Vekâlet Savaşının tüm enstrümanları hedef alınan ülkede; coğrafi, psikolojik, sosyolojik, ekonomik, diplomatik ve askeri boyutta örtülü olarak safhalar şeklinde sürdürülmektedir.²¹⁹ Yukarıda bahsedilen safhalar tüm hedef ülkelere aynı şekilde uygulanmayabilir. Bu safhaların şekli ve zamanı hedef ülkenin iç dinamiklerine göre

²¹⁹ Ateş, H. a.g.e.. s 13

uygulamada farklılaşabilir. Ancak Ortadoğu da ki hedef ülkelere baktığımızda vekil savaş stratejisi ana hatlarıyla bu şekilde doktrine edilmektedir.

Ortadoğu ve Türkiye'nin geleceği birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Ortadoğu için yapılan projenin Türkiye planlayıcısı konumunda değildir. Yani hedef ülke olarak Türkiye, Vekâlet Savaşlarına en çok maruz kalan ülkelerden biridir. Küresel ve bölgesel güçlerin vekilleri aracılığıyla yoğun bir çatışma ve savaşa girdiği bu bölgede Türkiye vekil savaş stratejisini etkili bir şekilde doktrine etmek zorundadır. Günümüzde Suriye iç savaşının Vekâlet Savaşlarına dönüştüğü bir ortamda Türkiye haklı olarak küresel ve bölgesel güçlere karşı vekil savaş stratejisini uygulamaya çalışmakta ancak bu konuda birtakım sorunlar yaşamaktadır. Şimdi Vekâlet Savaşlarına dönüşen Suriye iç savaşına Türkiye ekseninden kısaca bakalım.

3.2.2. Türkiye Denklemine Suriye İç Savaşı

Diktatörlükler ve merkezi otorite ile yönetilen Arap dünyasında alışık olmadığımız bir şekilde halkların geniş katılımıyla 2010 yılında Arap Baharı olarak isimlendirilen isyanlar baş göstermiştir. Tunus ve Mısır'da belirli bir siyasi grup veya partinin bu isyanlara protesto ve isyanların kaotik bir boyut kazanmasına ve kısa sürede Libya, Bahreyn, Yemen ve Suriye'ye sıçramıştır. Liderlerin doğal ölümü veya askeri darbeler yoluyla gerçekleştirilen geleneksel değişim süreçlerine nispetle bu yeni değişim dalgasında halkın rolü son derece belirgin olmakla beraber isyanların yaşandığı Ortadoğu da değişimin seyrini etkileyen iç faktörlere dış müdahaleler, yeni faktörler ve aktörler de eklenmiştir.²²⁰

Türkiye ve İran dâhil birçok Ortadoğu ülkesi gibi Suriye'yi de dış müdahaleye açık hale getirmek için yıllardır örtülü operasyonlar yürütülmekteydi. ABD dış işleri bakanı Colin Powel, 9 Nisan 2003'te Bağdat'ın düşmesinin ardından 3 Mayıs 2003'te Şam'da Esed'a “Ya bize teslim olur dediklerimizi yaparsın ya da başına geleceklere hazırlıklı olursun” tehdidinde bulunmuştur. Esad'a İran'dan uzaklaşması, Iraklı direnişçilere destek vermemesi, Hamas ve Hizbullah ile ilişkilerini kesmesini öneren Powel, ülkesine dönerken gazetecilere “istediklerimizi yerine getirmezse geleceğe dönük stratejilerimiz için karşı tedbirlerimiz hazır” diye konuşmuştur.²²¹ Aslında bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere ABD'nin Suriye'ye askeri müdahale için Suriye'yi sosyal, siyasal, askeri ve ekonomik açıdan zemin

²²⁰ Dursunoğlu, A. ve Eren, İ. a.g.e.. s 395

²²¹ Yavuz, A. a.g.e.. s 142-143

hazırlamaya çalıştığı açıkça görülmektedir. Arap Baharının başlaması ile de yukarıda bahsettiğimiz Vekâlet Savaşlarının üçüncü safhası hayata geçirilmiştir. Yani bir iç çatışma olarak başlayan Suriye meselesi küresel ve bölgesel güçlerin müdahaleleriyle Vekâlet Savaşlarının en açık şekilde yaşandığı bir alan haline gelmiştir.

Yıllardır başka ülkelerin taşeronu haline gelen başta PKK olmak üzere birçok terör örgütüyle mücadele eden Türkiye, Arap Baharı ile Ortadoğu'da başlayan değişimlerden doğrudan etkilendiğinden özellikle Suriye'deki gelişmelere doğrudan veya dolaylı olarak destek vermek zorunda kalmıştır. Sınır komşusu olan Suriye'de kendi güvenliğini tehdit eden PKK'nın uzantıları olan PYD ve YPG ile cihatçı bir terör örgüt olarak ortaya çıkan DAEŞ'in Türkiye'nin güvenliğini tehdit eder boyuta ulaşması Türkiye'ye Suriye iç savaşında zorunlu bir rol biçmiştir. Suriye iç savaşının devletlerin bir müdahale alanına dönüşmesi ve doğrudan müdahalenin riskler taşıdığı bu dönemde Türkiye de diğer bütün bölgesel ve süper güçler gibi vekil savaş stratejisini uygulamaya koymuştur. Türkiye'nin işgalci ve emperyalist bir politika gütmemesi de bunda etkili olmuştur. Yani Türkiye'nin vekil savaş stratejisine yönelmesi Suriye'de kendisiyle dil, din ve ırk yakınlığı olan halklara yardım etmek, sahip olduğu en uzun sınırı korumak ve terör örgütlerine karşı kendi sınır güvenliğini sağlamak ile ilgilidir.

Vekâlet Savaşları ülkelerin iç dinamikleri üzerinden kurgulanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin kimlerle hareket edeceği ve kimi vekil olarak seçeceği çok büyük önem taşımaktaydı. Türkiye'nin Suriye toprağında gözü olmadığı gibi oradaki halk ile tarihsel, irksal ve kültürel bağları bulunması bu konuda çok daha hassas olmasını gerektirmiştir. Bu nedenle Türkiye de ortak hareket edeceği vekil örgütlenmeyi Suriye'de özgürlük ve demokrasi yanlısı olan Suriye halkından oluşturacaktı. Teşkil edilen bu vekil örgüt ile zayıf halde bulunan Esad ordusuna büyük darbe vurulacak ve halkın güvenli şekilde yaşayacağı, göçlerin güvence altına alınacağı kurtarılmış bölgeler oluşturulacaktı. Böylece Suriye halkının memnun olmadığı Esad'ın gitme süreci de hızlanacaktı. Geniş katılımlı vekil bir örgütlenmenin ortaya çıkarılması ve bunun sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi silah, teçhizat, barınma, araç, koordinasyon, eğitim, istihbarat, eğitim alanı ve maddi yardımlar gibi ihtiyaçların karşılanması için de öncelikle maddi kaynağa ihtiyaç vardır. Türkiye'nin tek başına bu yükün altına girmesi ise başta ekonomik olmak üzere, bölgesel düzeyde çeşitli tepkilerle karşı karşıya kalma gibi yeni sorunlar ortaya çıkartabilirdi. Hem maddi kaynak sağlama hem de bölgesel bir birliktelik

oluşturma adına Türkiye kendisiyle aynı çizgide buluşan ABD, Katar ve Suudi Arabistan ile ortak hareket etme kararı aldı. Böylece Türkiye, ABD, Katar ve Suudi Arabistan öncülüğünde Ulusal Konsey adı altında bir grup oluşturuldu ve bunun sahadaki askeri ayağı olarak da Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olarak tanımlandı. Bu vekil örgüte para, silah, askeri danışmanlık ve istihbarat desteği verilmesi kararı alındı. İlk başlarda ABD’de bu örgütü destekledi ve yardım etti ancak daha sonra ÖSO’nun sahada beklentilerini karşılayamadığı gerekçesiyle her türlü yardımını kesti. Aslında ABD’nin ÖSO’ya yardımlarını kesmesinin arkasında ÖSO’nun sahadaki başarısızlığından ziyade, PYD/YPG terör örgütüne iyice yakınlaşması ve gizliden desteklediği bu örgütü açıktan destekleme kararı vermesi yatmaktadır. Bu kararını verme nedeni olarak da ÖSO’nun DEAŞ ve Esad rejim güçleri ile çarpışabilecek yeterli kapasitede olmadığını göstermiştir. Bütün bunlara rağmen Türkiye Ağustos 2016 yılına kadar ÖSO’yu Katar ve Suudi Arabistan ile beraber askeri finansal ve istihbarat olarak destekledi. Bu arada ABD belki de BOP’un bir gereği olarak kendi vekiline yani PYD/YPG terör örgütüne büyük yardımlarda bulunuyordu.

Suriye’de vekil aracılığıyla kurtarılmış bölgeler oluşturulması, Esad’a büyük darbe vurularak rejimin devrilmesi planı bir türlü hayata bulmuyordu. Bunun yanında Türkiye vekiliyle sahada mücadeleye devam ederken 40 yılı aşkın süredir kendi topraklarında mücadele ettiği taşeron örgüt PKK’nın uzantısı PYD/YPG terör örgütü Suriye’de hızla ilerliyor ve Türkiye’nin güney sınırına yerleşiyordu. Aslında bu Ortadoğu’da oluşturulmak istenen düzenin ABD’nin vekili aracılığıyla nasıl hayata geçirildiğinin bir göstergesiydi. Suriye iç savaşının başladığı ilk günden itibaren Esad’ın devrilmesi planı yapan ABD’nin bölgede güçlü bir Türkiye görmek istemeyeceği elbette açık bir gerçektir. Bu nedenle yıllardan beri Türkiye içinde kullanılan Kürt meselesi bu sefer bir sopa olarak güneyde yani Suriye sınırında ortaya çıkarıldı. Bu tesadüfi bir durum da değildi. Aslında amaç Esad rejimini devirmek değil Suriye’yi çeşitli parçalara bölmektir. BOP’un bir parçası olan bu plan yavaş yavaş hayata geçiriliyordu. Nitekim İsrail stratejik düşüncesinde, tüm Arap devletlerinin daha küçük parçalara bölünmesi kendi güvenliği ve idealarını gerçekleştirmek için önemli bir durumdur. Örneğin Ze’ev Schiff, Ha’aretz’in askeri muhabiri bir yazısında Irak’ta İsrail için olabilecek en iyi şeyin:” Irak’ın Şii, Sünni ve Kürt olmak üzere üç devlete ayrılması” (Ha’aretz 06/02/1982) düşüncesi gösterilebilir. Suriye için ise başka bir planları bulunmaktadır. Sarızybek haber

Oden Yinon'a atfen göre Suriye etnik ve dini yapısı temel alınarak Lübnan'da olduğu gibi birkaç eyalete bölünecektir. Kıyıda Şii-Alevi bir eyalet, Halep bölgesinde Sünni bir eyalet, Şam'da Kuzey komşusuna (Türkiye) düşman olan bir diğer Sünni eyalet ve Dürziler de belki bize (İsrail) ait olan Golan'da, mutlaka Havran'da Kuzey Ürdün'de başka eyaletler kuracaklardır (Yinon, 1982). Böylece ABD ve işbirlikçileri BOP'un hedeflerine ulaşılmasında PYD /YPG terör örgütünü, ortaya çıkışında küresel güçlerin etkisinin göz ardı edilemeyeceği ve yine küresel güçlerin vekil savaş stratejisinin sahadaki aktörü konumunda bulunan dünya tarihinin en acımasız terör örgütü DEAŞ'a karşı mücadele ettirerek dünya kamuoyunda destek bulmasını sağladı. Arkasına uluslararası kamuoyu ve silah desteği alan PYD/YPG Suriye'de hızla alan genişletti ve Türkiye'nin güney sınırının neredeyse tamamını işgal etti.

Bu gelişmelere bağlı olarak Türkiye güney sınırında Esad rejiminden kaynaklı sorunlar yanında PKK uzantısı PYD/YPG terör örgütüyle karşı karşıya geldi. Sahada desteklediği vekilinin yetersizliğini gören (daha sonraki bölümde yer verilecek) ve güney sınırında tamamen bir terör koridoru oluşma tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türkiye 24 Ağustos 2016 da vekil mücadele stratejisini doğrudan müdahaleye çevirerek Fırat Kalkanı Harekâtını başlattı. Bu harekât aslında vekilin beklentiyi tam olarak karşılayamamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

3.2.3. Fırat Kalkanı Harekâtı ve Vekil Savaş Stratejisindeki Hatalar

Suriye iç savaşının başlamasından itibaren bir birinden bağımsız birçok paramiliter örgüt ortaya çıkmıştır. Bunların bir kısmı dış güçler tarafından desteklenmiş ve stratejik amaçları doğrultusunda vekil olarak Suriye iç savaşında aktif olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir. Dış güçlerin de muhalif grupları desteklemesiyle Suriye; rejim ordusu, DEAŞ, PYD/YPG, İslami cephe (Nusra) ve ÖSO'nun kontrol ettiği beş ayrı savaş alanına dönüşmüştür. Bunun yanında oluşan otorite boşluğundan dolayı, sadece ekonomik çıkar amaçlı hiçbir yere bağlı olmayan ve sadece aşiret liderinden emir alan düzensiz ve disiplinsiz çok sayıda küçük grup ortaya çıkmıştır. Bu küçük gruplar siyasi bir hedeften ve amaçtan yoksun olarak ekonomik çıkarları peşinde koşan milislerden oluşmaktadır.

Ortak amaç etrafında bir araya gelen Türkiye, ABD, Katar ve Suudi Arabistan öncülüğünde Ulusal Konsey adı altında bir grup oluşturdu. Bu grupla vekâlet Savaşının siyasi kanadı oluşturuldu ve sahadaki sıcak çatışma içinde yine bu grup

çatısı altında ÖSO teşkil edildi. ÖSO 29 Temmuz 2011’de, Suriye ordusunda hava kuvvetlerinde subay olan ve daha sonra kaçarak Türkiye’ye sığınan Albay Riyad Esad liderliğinde Türkiye’de kuruldu. Silahlı grupları örgütlemek ve eğitmek için ilk olarak Apaydın kampı ÖSO’ya tahsis edildi.²²² Daha sonra ÖSO’daki muhaliflerin eğitilmesi için Türkiye’de Mersin, Hatay gibi değişik illerde kamplar kuruldu.

Türkiye vekili olarak desteklediği ÖSO’dan sahada istediği sonucu alamayınca asıl olarak doğrudan müdahale yoluna girişti. Türkiye’nin güney sınırını belli bir kısmını kontrol altında tutan DEAŞ terör örgütünün hemen hemen her gün Kilis’e Roket ve füzelerle saldırması, PYD /YPG terör örgütünün terör koridoru tamamlama tehlikesinin açıkça ortaya çıkması karşısında ÖSO’nun yeterli bir savaş direnci göstermeyip sürekli geri çekilmesi haklı olarak Türkiye’nin Fırat Kalkanı Harekâtını yapmasını zorunlu kıldı.

Harekât Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve vekil örgüt ÖSO ile birlikte resmi olarak 24 Ağustos 2016’da başladı. 7 ay süren Fırat Kalkanı Harekâtı sonunda Türkiye güney sınırını, küresel güçlerin gizli bir vekili olduğundan şüphe duyulmayan DEAŞ terör örgütünden temizledi. TSK özellikle El-Bab bölgesini tarihin yazacağı büyük kahramanlıklarla ve onlarca şehit vererek DEAŞ terör örgütünden aldı. Bu harekâtle aynı zamanda iki büyük gücün vekili olarak hareket eden PYD/YPG terör örgütüne büyük bir darbe indirilmiş oldu. Türkiye en azından güney sınırındaki bu vekil terör örgütünün büyük bir vekil terör devleti haline dönmesi projesini şimdilik engellenmiş oldu. Suriye’de vekiller üzerinden başlayan bu savaşta sadece Türkiye doğrudan olarak askerlerini vazifelendirmedi. Aslında benzer şekilde ABD, Rusya ve İran doğrudan bir harekât yapmasa da sahadaki vekillerine sürekli olarak özel kuvvetleri aracılığıyla, askeri danışmanlık ve taktik olarak eğitim desteği sağlamaktadır. Maalesef Suriye’ye sınırı olmayan bu ülkelerin müdahaleleri göz ardı edilmektedir. Fakat 20.01.2018 tarihinde başlayan Zeytin Dalı Harekâtı başta ABD olmak üzere birçok emperyalist devleti rahatsız etmektedir. Hâlbuki ki haklı gerekçelerle yapılan ve asla başka ülkenin toprağını işgal etmeyi düşünmeyen Türkiye için bu elzem bir durumdur. Aslında Fırat Kalkanı Harekâtında olduğu gibi Zeytin Dalı Harekâtı da ÖSO’nun sahada yeterli başarıyı gösterememesiyle ilişkilidir. Bu durum Türkiye’yi başta sınır güvenliği olmak üzere Suriye’nin toprak bütünlüğünü koruma, kukla bir devlet ile terör koridoru oluşumunu

²²² Dursunoğlu, A. ve Eren, İ. a.g.e.. s.876

engelleme ve yoğun göçleri durdurmaya yönelik harekâtlar yapmasını gerektirmiştir. Böylece vekili olan ÖSO'nun başarısızlığını üstlenmek zorunda kalmıştır.

Özellikle Yeni Dünya Düzeninde yeni bir savaş konsepti haline gelen ve gelecekte de devletlerin mücadelelerini bu konsept üzerinden devam ettireceği gerçeğinden hareketle Vekalet Savaşlarının merkezi konumundaki Ortadoğu'da yer alan Türkiye'nin Vekil Savaş stratejisinde yeni yollar izlemesi ve ÖSO'nun Suriye'de başarısı için yeni stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ÖSO'nun nasıl daha başarılı olabileceği ve Türkiye'nin bu konuda nasıl bir strateji izlemesi gerektiği üzerinde durulacaktır.

Sahada yürütülen Vekâlet Savaşlarının başarıya ulaşması için vekilin finans, silah ve istihbarı olarak desteklenmesi, seçilen vekilin sahada savaşı sürdürme azim ve gayretine sahip olması, savaşma disiplini ve kabiliyetini kazanması ve stratejik hedefin devletle beraber vekili de motive etmesi son derece önemlidir. Ancak Vekâlet Savaşlarında saha performansı kadar strateji geliştirme, ortak hedefe kilitlenme ve bir aidiyet duygusu kazanma ile de yakından ilişkilidir. Dolayısıyla askeri potansiyel kadar diğer olguların da tartışılması ve uygun konseptin ortaya konması son derece önemlidir.

ABD ve birçok devletin desteklemesi nedeniyle Esad rejiminin kısa sürede ve kolay devrileceğini düşünen Türkiye, sahada beraber hareket edeceği vekilin seçilmesinde ve teşkilatlanmasında biraz aceleci davranmıştır. Dolayısıyla beraber hareket ettiği vekilin (ÖSO) düzeni tam sağlanamamış ve ortak bir çatı altında toplanması uzun zaman almıştır. Bu durum Türkiye'nin Suriye'deki terör örgütlerine direk müdahale etmesini gerektirdiği gibi zaman kaybetmesine de neden olmuştur. ÖSO'nun vekil stratejisindeki eksiklikleri saha ve aidiyet olarak iki başlık altında sıralamak mümkündür. Öncelikle sahadaki stratejik eksikliklere değinilecektir.

- ÖSO'da az sayıda asker kökenli elemanın bulunması. Bu durum ÖSO elemanlarının çoğunun savaş deneyiminden yoksun bireylerden oluşmasına ve sahadaki performanslarının daha düşük kalmasına neden olmuştur.
- Verilen eğitimlerin yetersiz olması ÖSO'da yeterli askeri disiplin ve taktiğin yerleşmesinde başarısız olmuştur. Bu durum savaş kazanma kapasitesini düşürmüştür.
- Farklı ülkelerin ÖSO'yu finanse etmesi. Bu durum ÖSO'ya bağlı birçok yeni grubun ortaya çıkmasına neden olmuş ve aynı zamanda çok başlılığı ortaya çıkarmıştır. Örneğin ortak amaç için bir araya gelen Türkiye, Katar ve Suudi

Arabistan'ın ÖSO çatısı altındaki grupları ayrı ayrı finanse etmeleri ÖSO'nun tek merkezden yönetilmesine engel teşkil etmektedir. Nitekim Guardian gazetesinde Julian Borger imzasıyla yayımlanan haberde bu konuya şu şekilde temas ediyordu: “Muhalefete maddi kaynak sağlayan kişilerden biri, ÖSO'nun çok sayıda, koordine edilmemiş kaynaklardan finanse edilmesi halinde bölünmüş olarak kalmaya devam edeceğini söyledi. Finansör, ‘Yerel birlik komutanları kendilerini kim desteklerse onlara bağlılık yemini ediyor ve kendilerine dışarıdan para gönderen topluluk tamamen bölünmüş durumda. Bunlar ABD’de ve Körfez’de yaşayan, kendi güvendiği kanalları kullanan kişiler. Bu sebeple çok fazla cepten içeri para akıyor. Bir komutanın yönetebileceği savaşçıların sayısı, onları silahlandırabildiği, onların ve ailelerine para sağlayabildiği ölçüde çabucak değişebiliyor. Bu sebeple bütün birlikleri bir araya getirecek güce sahip bir lider yok’ değerlendirmesini yapmıştır.

Kaynak, Suudi Arabistan ve Katar'ın burada istisna olduğunu, ancak oralardan gelen paranın da ölçsüz bir şekilde Selefi ve cihatçı gruplara gittiğini söylemektedir: “En iyi organize olan örgütler, aşırı uçtaki İslamcı gruplar tarafından yönetiliyor ve en çok gelire bunlar sahip. En büyük vahşet bu kesimlerden geliyor, ancak en çok silah ve cephaneye sahip olan ve birleşik bir kaynaktan para alan kesim bunlar. Diğer tüm para farklı kaynaklardan ve farklı kanallarla geliyor. Bunları ancak birleşik bir para kaynağıyla birleştirebilirsiniz.”²²³

Dolayısıyla Türkiye'nin ortak vekili üzerinde kontrolü tam olarak sağlaması da güçleşmiştir.

- ÖSO'nun siyasi ayağını temsil eden Suriye ulusal Konseyi'nin sahada çok parçalı olarak hareket eden muhalif grupları bir araya getirecek siyasi birliktelikten yoksun olması. Bu parçalı durum sahaya da yansımış ve dolayısıyla savaş alanında da çok başlılık ortaya çıkarak sahadaki silahlı gruplara komuta edecek gerçek bir komutan/lider yaratılamamıştır.
- ÖSO adı altında birçok grubun ortaya çıkması ve bu grupların farklı ülkeler tarafından finanse edilmesi kontrol ettikleri bölgelerde bir birleriyle sık sık karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Bu durum düzenli bir ordunun

²²³ www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/analyze/guardian-bati-suriye-ulusal-konseyinden-umudu-kesti-025905 (Erisim Tarihi: 18.12.2017); www.guardian.co.uk/world/2012/aug/13/syria-opposition-groups-national-council (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

kurulmasını engellediği gibi halk nezdinde ÖSO'ya karşı olan güveni zedelemektedir. Öyle ki yerel halktan gelen desteğin ÖSO dışındaki gruplara kaymasına neden olmaktadır.

- Çok başlı olan ÖSO'da menfaatler de ön plana çıkabilmektedir. Böylece menfaatleri doğrultusunda bölgedeki DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütleriyle istihbarat ve lojistik anlamda ilişki kurabiliyorlar. Bu durum ÖSO'nun genişlemesini zayıflattığı gibi güven duygusunu da zedelemektedir.

ÖSO'nun aidiyet ile ilgili stratejik eksikliklerini ise şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- ÖSO'nun etnik, dini veya ideolojik bir temel üzerine inşa edilmemiş olması. Suriye içerisinde savaşılan devlet dışı aktörlere bakıldığında ÖSO dışındaki diğer büyük muhalif grupların hepsinin ya etnik ya da dinsel ideoloji etrafında bir araya geldiği ve milislerini bu ideolojilerle motive ettiği görülmektedir. DAES'in başarılı bir şekilde alan genişletmesinde en büyük motive kaynağı cihatçı söylemi olmuştur. PYD/YPG ise ırk argümanı üzerine bina edilmiştir. Her iki grup da bu doğrultuda bir idea ortaya atmış ve bu örgütlere katılan bireyleri bu şekilde motive etmiştir. Tarihsel süreçte de benzer yapılanmaların başarılı olduğu görülmüştür. Örneğin Afganistan'da El-Kaide ve Taliban'ın SSCB'yi yenilgiye uğratması da belli bir ideolojinin sağladığı birliktelikle mümkün olmuştur. ÖSO'nun yapısına bakıldığında Türkmenlerle beraber Arap gruplar yer almakta bu yönüyle tek bir etnik tabana sahip olmadığı anlaşılmaktadır. ÖSO'nun bazı istisnalar haricinde komutanlarının hepsi Sünni Araplardan oluşmaktaydı. ÖSO çatısı altında bulunan bazı tugaylar kendilerini İslamcı olarak tanımlarken bazıları ise İslami retorik kullanmaktan özenle kaçınarak cihatçı gruplara karşı olduklarını söylemektedirler. Bu durum da ÖSO'nun bütünlüklü ve tutarlı ideolojik temelden yoksun olduğunu göstermektedir. ÖSO çatısı altında etnik veya dinsel ideoloji tabanında birleştirilemeyen gruplar sürekli olarak birbirinden bağımsız hareket etmiş ve bu şekilde mücadele sahada başarısızlık getirmiştir. Hâlbuki Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı örneğine baktığımızda oluşturulan ortak değerler başarıyı da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla ÖSO'nun farklı ırk ve ideolojilerinin ortak bir noktada birleştirilmesi gerekmektedir. Bu ise bunlara aşılacak milli ve ideolojik

duygularla mümkündür. ÖSO'nun bu konuda yeterince motive edilemediği görülmektedir.

- Herkesi kapsayacak ve çok anlam taşıyacak bir bayrağın olması zorunludur. Nitekim Sör Mark Sykes (Sykes-Picot anlaşmasını imzalayanlardan) Osmanlı'ya karşı ayaklanma başlatmadan önce Arapları ortak çatıda birleştirecek ve kutsallık atfedecek bir bayrak tasarlamıştır. Bu bayrak: Bağdat Abbasileri için **Siyah** şerit, Şam Emevileri için **Beyaz** şerit, Şiiler için **Yeşil** şerit, Mudhar Hanedanı için **Kırmızı** şerit içermektedir.²²⁴ Böylece farklı dini gruplar ve kabileler bir araya toplatılmış ve milli şuur kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu durum ÖSO için elzemdir. Oluşturulan bayrağın Suriye'nin birliğini sağlayacak ve tüm değerleri kapsayacak nitelikte olmalıdır.
- Ortak bir marşın yaratılması. En önemli argümanlardan biri de ortak bir birlikteliği sağlayacak ve milli, şuur yerleştirecek Arap, Türkmen ve Kürtleri birleştirecek ortak bir dilin geliştirilmesidir. Bu ise herkesi kapsayacak ve vatan sevgisini yerleştirecek ritüellerle mümkündür. Marşlar bu ritüellerin en önemlilerinden biridir. Dolayısıyla bu konuda ortak bir marşın yazılması zorunludur.
- ÖSO ordusunda görevli olanların yakınlarının Türkiye'de okutulması ve gerekli desteğin sağlanması. Büyük fedakârlıklar gösteren ÖSO elemanlarının en önemli kaygıları aileleridir. Dolayısıyla ailelerinin güvencede olması ve onlara bir gelecek inşa edilmesi ÖSO elemanlarının da moral motivasyonunu yükseltecektir. Ayrıca çocuklarının Türkiye'de okutulması ve yarın inşa edilecek Suriye'de aktif rol almaları da sağlanabilir. Bu durum Türkiye-Suriye ilişkilerinin de daha sağlıklı bir zemine oturmasını ve beraber hareket etmelerine de yardımcı olacaktır.
- ÖSO elemanlarına aynı zamanda aidiyet duygusunu yerleştirecek bilgilerin aktarılması ve bu doğrultuda yetiştirilmesi. Bunun için Suriye'de kullanılan ortak dil (Arapça) üzerinden eğitim verilebilir. Özellikle neden savaştıklarının bilincine varmaları, ortak birlikteliğin getirileri, nasıl bir gelecek inşa edilebileceği, Ortadoğu'nun önemi ve neden kan gölüne çevrildiği, Ortadoğu'daki halkların tarihi ve birlikteliği ve ortak dini ve kültürel tarihini

²²⁴ Meyer, K. L. ve Brysac, S. B. (2016). Ortadoğu Tarihi: Kral Yaratanlar, Akılçelen Kitaplar, Ankara, s. 163.

vb. konuları kapsayacak detaylı eğitimin verilmesi gerekmektedir. Bu durum ileriye yönelik ortak bir tarih ve kültür şuuru yaratmada etkili olacağı gibi bu savaştaki haklılıklarını da ortaya koyacaktır.

ÖSO ile ilgili tüm bu etkenlere bakıldığında Türkiye'nin Suriye iç savaşında seçtiği vekili bir çatı altında toplama ve ortak bir hedefe kilitleme bakımından uzun zaman ve efor harcadığı fakat sonuçta önemli ilerleme kaydettiği anlaşılmaktadır. Nitekim ÖSO'nun Zeytin Dalı Harekâtında gösterdiği başarılar bunun göstergesidir. Özellikle yukarıda belirtilen eksiklikler giderildiğinde ÖSO'nun çok daha başarılı olmasının önünde engel olan nedenler ortadan kalkacaktır. Türkiye ÖSO'yu siyasi, ekonomik ve askeri olarak tek merkezden yönetmeli, insan kaynağının niteliğinin değerlendirmeli, belirlenen ortak stratejik hedefe inanması ve milislerini bu doğrultuda motive etmesi gereklidir. Ayrıca aidiyet ve birliktelik duygusu geliştirerek de ortak demokratik bir Suriye'nin kurulmasına da zemin hazırlayacaktır. Bu durum Türkiye'nin bölgede ileriye yönelik oluşturmaya çalıştığı barış ortamına da katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca devletler arası mücadele yöntemlerinin sürekli değiştiği ve evirildiği bilinen bir gerçektir. Savaşın son hali olarak karşımıza çıkan Vekâlet Savaş konsepti 21. Yüzyılda devletlerin taktik ve stratejilerinde birçok değişiklik yapmalarını ve kendilerini her alanda bu yeni savaş modeline göre güncelleştirmeleri gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Devletlerarası savaşların ortadan kalktığı bunların yerine iç savaşların sahne aldığı ve devlet dışı aktörlerin sahada savaşı yürüten temel aktörler haline geldiği bir dönemde bulunmaktayız. Devletlerin üniformalı askerleri artık savaş alanında çokça görülmemektedir. Terör örgütleri, yabancı savaşçılar, özel askeri şirketler vb. sıcak çatışmanın yeni aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düşmanın tarifinin yeniden yapılması gerektiği bu dönemde askeri olarak kullanılan aktörlerin dışında birçok farklı alan mücadele sahası oluşmuş ve yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde savaşın bu yeni cephesi oldukça geniş alan kaplamaktadır. Çevre, Ekonomi, Teknoloji, Hukuk, Medya vb. alanlar yeni savaş cepheleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu geniş alana yayılan vekil savaş konsepti ile savaşlardaki zaman ve mekân olgusu belirsizleşmiş ve toplumlar üzerinde daha vahim sonuçların doğmasına neden olmuştur.

Konvansiyonel savaşlara nazaran, uluslararası kınama, hukuksal yaptırım, askeri personelin hayatını kaybetmesi ve yüksek savaş maliyeti gibi riskleri minimize etmesi bakımından birçok cazibesinin olması, Vekâlet Savaş konseptini günümüzde özellikle küresel ve bölgesel güçlerin birbirleriyle mücadelelerinde doktrine ettikleri en önemli savaş stratejisi haline getirmiştir. Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı Vekâlet Savaş stratejisinin cazibesi artarak devam etmektedir. Devletlerin birbirleriyle doğrudan mücadele ettikleri birinci ve ikinci dünya savaşı gibi konvansiyonel savaşlar yerini Vekâlet Savaşlarına bırakmıştır. Bu bağlamda günümüzde üçüncü dünya savaşının vekil aktörler üzerinden başladığını ve halen de devam ettiğini söylenebilir.

Türkiye'nin yer aldığı coğrafyaya bakıldığında sorunlu bölgelerle çevrili olduğu görülmektedir. Bu bölgelerin bir kısmında çatışmalar devam etmekte bir kısmında yeni çatışmalara sahne olacak sorunlar barındırmaktadır. Özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu Ortadoğu'da en kanlı ve acımasız Vekâlet Savaşlarının yürütüldüğü görülmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle bölgede hayata geçirilmeye çalışılan BOP ile bu coğrafyada savaş ve çatışmalar daha da derinleşmiş ve bölge büyük bir çıkmaza sürüklenmiştir. Rusya ve ABD'nin yapmış olduğu hamlelerle de Türkiye ateş çemberindeki bir ülke konumuna getirilmiştir.

Ortadoğu'nun karmaşık etnik, dini ve mezhebi yapısı küresel güçlerin bu coğrafyada yapacakları müdahalelerde zorlanmaksızın vekil aktörler bulmalarını sağlamıştır. Bu vekil aktörlerin devreye sokulmasıyla Ortadoğu küresel güçlerin birbiriyle hesaplaşma alanına dönüşmüştür. Bölgedeki ülkeler yürütülen bu kanlı Vekâlet Savaşlarından dolayı yıllardır huzura ve istikrara muhtaç olarak yaşamaktadır.

Türkiye Ortadoğu'da yürütülen bu Vekâlet Savaşlarına yıllardır doğrudan ve dolaylı olarak maruz kalmaktadır. BOP içerisinde sınırları ve rejimleri değiştirilecek 22 ülkeden birisinin de Türkiye olması bunun nedenini en iyi şekilde açıklamaktadır. Özellikle Suriye iç savaşından sonra sıranın kime geldiğinin dergi ve makalelerde açık açık yazılıp konuşulduğu bir ortamda Türkiye her geçen gün her alanda faaliyet gösteren vekil aktörlerin daha şiddetli saldırılarına maruz kalmaktadır. Bu durum Türkiye'nin zorlaşan konumunda güvenliğini sağlayabilmesi ve varlığını devam ettirebilmesi için Vekâlet Savaş stratejisini doktrine etmesi gerektiği gerçeğini otaya çıkarmıştır.

Vekâlet Savaş stratejisini uygulamak Türkiye için bir seçim değil zorunluluktur. Tehlike çanları çalıyorken yaklaşan tehditlerle ilgili öngörü üretmek, tehditlere karşı önlem almak ve bunları bertaraf etmek devleti yönetenlerin en önemli sorumluluğudur.²²⁵ Bu minvalde Vekâlet Savaşlarının göbeğinde yer alan Türkiye'nin bölgedeki gelişmeleri değerlendirip anlamlandırıp ve büyük resmi görerek yeni stratejiler geliştirmesi büyük öneme arz etmektedir. Türkiye'nin vekil aktörlerin sadece sahada sıcak çatışmalar da karşımıza çıkmadığı gerçeğini görüp sosyal, ekonomik, teknolojik, siyasal gibi birçok alanda bu aktörlerle mücadele stratejisi geliştirmelidir.

²²⁵ Ateş, H. a.g.e.. s 108.

Türkiye'nin etrafında kronikleşmiş sorunların haricinde; Türkiye'nin büyük güçlerle her türlü mücadeleye girdiği, BOP'un hayata geçirilmeye çalışıldığı, Rusya ve ABD arasında Türkiye'nin bir seçime zorlandığı, Şam, Bahreyn, Bağdat gibi başkentleri kontrolü altında tutan ve paramiliter örgütleri vasıtasıyla İran'ın bölgede nüfuzunu artırmaya çalıştığı, Kürt meselesinin Suriye üzerinden Türkiye'nin gündeminde tutulduğu bir dönemde Türkiye'ye karşı vekillerle yürütülen mücadelelerin her alanda artarak devam edeceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Türkiye özellikle Arap Baharında meydana gelen olaylardan gerekli dersi çıkarmak zorundadır. Vekâlet Savaşlarını bir zincire benzetmek gerekirse bu halkanın en başında sosyal, siyasal, etnik ve mezhepsel alanda çatışmalar çıkartılarak devlet otoritesinin zayıflatılması yer alır. Her yönüyle yıpratılan devlet otoritesinden kalan boşluğu isyancı grupların doldurmasıyla ve bu grupların birer vekil aktör haline gelip büyük bir Vekâlet Savaşının başlamasıyla zincirin son halkası tamamlanmaktadır. Ortadoğu da sınırları değişen veya rejimleri yıkılan birçok devlette hep aynı planın vekiller aracılığıyla sahnede olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Suriye iç savaşında Türkiye vekil aktörlerle mücadeleye giriştiğinde şu gerçeği karşısında bulmuştur “Vekâlet savaş stratejisi maddi ve lojistik destek yanında sosyal, psikolojik ve istihbari yönden de donanımlı olmayı zorunlu kılmaktadır” Dolayısıyla ÖSO'nun ilk kurulma aşamasında zorluklar çekilmiş fakat zaman içinde bu tür sorunların kısmen giderilmesiyle daha başarılı olunmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin Vekâlet Savaş stratejisini çok yönlü değerlendirilip uygulanabilir ve sürdürülebilir bir şekilde doktrine etmesi gerekmektedir. Konumu itibariyle bakıldığında Türkiye'nin etrafında birçok alanda Vekâlet Savaşlarının yaşandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çevre kuşak ülkelerde ilerleyen dönemlerde yeni vekâlet savaşlarının yaşanabileceği hassas bölgeler bulunmaktadır. Vekâlet Savaşlarının hedef ülkenin iç savaşı görünümünde ortaya çıktığı gerçeğinden hareket ederek Türkiye etrafındaki hassas bölgelerde gerekli faaliyetleri yürütmek zorundadır. Çatışma sahasında devletlerin bölgelere ve bu bölgedeki insanlara hangi unsurlarla yaklaştıkları veya ulaşabildikleri Vekâlet Savaşının başarıya ulaşması açısından önemlidir. Türkiye etrafındaki bu hassas bölgelerde Vekâlet Savaş stratejisi kapsamında sosyal, ekonomik, siyasal alanlar başta olmak üzere her alanda nüfuzunu arttırmak için yoğun çaba göstermelidir. Ayrıca bu bölgelerde Türkiye'ye karşı yeni vekiller oluşturmaya çalışan devlet veya devlet dışı aktörlerin faaliyetlerine karşı önleyici tedbirler alınmalıdır. Örneğin İran'da olası bir iç

karışıklık Suriye olayında olduğu gibi en fazla Türkiye'yi etkileyecektir. Dolayısıyla şimdiden bütün çevre ülkelere yönelik yeni stratejiler geliştirilmesi zorunludur. Hatta bu minvalde Vekâlet Savaş stratejisi ekseninde stratejik öngörüler üretmelidir.

Ortadoğu coğrafyasında konvansiyonel ordularla başarılı olmanın mümkün olmadığı açıktır. Konvansiyonel savaş yöntemleri üzerine eğitilmiş ve donatılmış Suriye ordusunun vekil örgütler karşısında yaşadığı başarısızlık bunun en iyi örneğidir. Mekân sınırlaması olmayan kuralsız ve bağımsız olarak hareket eden vekil örgütlerle verilen mücadele ancak onların taktikleriyle karşılık verilip istihbarat ve örtülü operasyonlar gerçekleştirilmesiyle başarılı olmaktadır. Bu nedenle Vekâlet Savaşlarının çemberinde olan Türkiye'nin konvansiyonel savaflara göre eğitilmiş ve donatılmış ordusunu dahi Vekâlet Savaşı konsepti ışığında yeniden dizayn etmelidir. Ayrıca operasyonel dış istihbarata ağırlık vermesi, özel kuvvetlerinin yetkilerini ve kapasitesini artırması gereklidir.

Savaşın vekil aktörlerle yürütüldüğü bir ortamda Türkiye özel askeri şirketlerin kurulması konusunda geç kalmıştır. ABD ve Rusya'nın başta Ortadoğu olmak üzere birçok bölgede kullandığı ÖAŞ vekil savaş konseptinde sahada önemli başarıların kazanılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle Türkiye bir an önce vekil savaş stratejisinde sahada aktif olarak kullanabileceği ÖAŞ kurmalı ve sayısını artırmalıdır.

Son olarak ateş çemberiyle çevrili bu coğrafyada Türkiye birçok defa vekil aktörler vasıtasıyla test edilmiş ve tepkisi ölçülmüştür. Yaşanan ve yaşanabilecek olaylara bakıldığında Vekil savaş stratejisinin önümüzdeki yıllarda da Türkiye üzerinde doktrine edilmeye çalışılacağı açıkça görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin yakın çevresindeki kriz ve çatışmaları iyi analiz edip bölgesel ve uluslararası gelişmeler çerçevesinde, her alanda akılcı, uygulanabilir ve sürdürülebilir Vekâlet Savaş stratejisi geliştirmesi hayati bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- ALKAN, N. (2002). *Gençlik ve Terörizm*. Temüh Yayınları, Ankara, 12.
- ALKAN, O.A. (2015). Siber Güvenlik ve Siber Savaşlar, *CyberMag Dergisi*.
- ALTUĞ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*. Altın Kitaplar, İstanbul, 29.
- ARI, T. (1999). *Uluslararası ilişkiler ve Dış Politika*. 3.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 103.
- ARI, T. (2001). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. Alfa basım yayım, İstanbul, 362.
- ARIBOĞAN, D.Ü. (2003). *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna: Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak*. Timaş Yayınları, İstanbul, 134.
- ARMAOĞLU, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. 18.Baskı., Alkım Yayınevi, İstanbul, 1096-1098.
- ATASAYAR, B. (2016). II. Dünya Savaşı Sonrasında “Savaş”ın Evrimi: Vekalet Savaşı ve Kore Örneği. *Minerva*. 09, 06.
- ATEŞ, H. (2017). *Vekalet Savaşı*. Detay Yayıncılık, Ankara, 7
- AYDIN, N. (2009). *Küresel Terör ve Terörizm*. Kum saati yayınları, İstanbul, 141.
- BAL, İ. (2006). Terör Nedir? Neden Terörist Olunur?. *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. (Vol. 12). USAK Books, Ankara, 8.
- BAYKAL, M. (1998). Terörizm, Dün-Bugün-Yarın. *Yeni Forum Dergisi*, 56, 24.
- BEŞE, E. (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*. Seçkin yayınları, Ankara, 24.
- BİNGÖL, O. (2016), *Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar*. Merkez Stratejileri Enstitüsü, Rapor-013.
- BOZKURT, E. ve Kanat, S. (2007). Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişikler. *Asil Yayın*, Ankara, 143.
- BÜYÜKBAŞ, M. (2006). *Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 49.
- CEVİZCİ, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayınları, İstanbul, 1025.
- CLAUSEWITZ, C.V. (1999). *Savaş Üzerine*. H. Fahri Çeliker (Çev), ÖzneYayınları, İstanbul, 93.
- ÇAĞLAR, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi*, 30(3), 119.
- ÇELİK, H. (2014). *Ortadoğu da ABD politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 21
- ÇEVİK, H. (2005). *Kadim Toprakların Trajedisi Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Nüve Kültür Merkezi, Konya, 22
- ÇINAR, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Sam Yayınları, Ankara, 245
- ÇİTLİOĞLU, E. (2005). *Gri Tehdit Terörizm*. Ümit Yayınları, Ankara, 16.

- ÇİTLİOĞLU, E. (2005). Küresel Terörün Kökleri. *Stratejik Analiz dergisi*, 6(64), 14.
- DAVER, B. (1992). Savaş ve Barış Üzerine. *Ankara Üniversitesi Türk Tarihi Enstitüsü Dergisi, Atatürk Yolu*, 3(10), 181.
- DAVUTOĞLU, A. (1993). Fukuyama'dan Huntington'a Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasî Teorinin Pragmatik Kullanımı. *İzlenim Dergisi*, 10, 34.
- DAVUTOĞLU, A. (2002). *Küresel Bunalım*, 2. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 93.
- DAVUTOĞLU, A. (2015). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul.
- DEMİREL, E. (2002). *Terör*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 27.
- DENKER, M.S. (1997). *Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 10-11.
- DURSUNOĞLU, A. ve Eren, I. (2014). *Suriye' de Vekalet Savaşları*. Önsöz Yayıncılık, İstanbul, 414
- EKER, S. (2015). Turkish Journal of Middle Eastern Studies. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 31-66.
- ERDOĞDU, H. (2004). *Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO ittifakı*, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul, 69.
- ERKMEN, S. (2001). 11 Eylül 2001: Terörizmin Yeni Miladı. *Stratejik Analiz*, 2(18), 14.
- ERGİL, D. (1991). Terörizm Mantığı ve Hedefleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 46, 171.
- ERENDİL, M. (1992). *Çağdaş Ortadoğu Olayları*,” Genkur.Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 61.
- FRIEDMAN, G. (2014). *Amerkan'ın Gizli Savaşı*, çevirmen. Enver Günsel, Pegasus, İstanbul, 45.
- FUKUYAMA, F. (1992). *The end of history and the last man*, Op. cit, Simavi, İstanbul.
- GENCER, Ö. (2000). *Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Degisen Güvenlik Ortamı. (der.) Gencer Özcan, Sule Kut, En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dis Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*. 2. Baskı, Büke Yayınları, İstanbul, 14-15.
- GİRGİN, H. ve Biren, I. (2002). *21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti*, 2.Baskı, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 28.
- GÜNDOĞAN, A.O. (1994). Tarihin sonunun eleştirisi. *Felsefe Dünyası*, (13), 17-23.
- GÜRÇAN, M. (2012). *Teoriler ışığında güvenlik, savaş barış ve çatışma çözümleri. (Ed.) Atilla Sandıklı, Bilge Sam Yayınları, İstanbul, 71.*
- GÜRSES, E. (1998). *Milliyetçi Hareketler ve Uluslar arası Sistem*. Bağlam Yayınları, İstanbul, s.47.
- GÜRSON, P.A. (2017). *Savaş*. Umuttepe yayınları, Kocaeli, 19
- GÜZEL, C. (Ed.). (2002). *Korkunun Korkusu: Terörizm, Silinen Yüzler Karsısında Terör*. 1. Baskı . Ayraç Yayınevi, Ankara, 15.
- HAN, A.K. (2011). Sovyet işgali ve sürekli özgürlük: Afganistan'da süpergüç müdahalelerinin uluslararası sisteme etkileri üzerine karşılaştırmalı bir jeopolitik inceleme. *Ortadoğu Etütleri*, 2 (2), 62
- HUNTINGTON, S.P. (1995). *Medeniyetler Çatışması mı? , Medeniyetler Çatışması*, (Ed.) Murat Yılmaz, Vadi Yayınları, İstanbul, 16-18.

- HUNTINGTON, S.P. (2005). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. Mehmet Turhan, Y. Z. Cem Soydemir (Çev), Okuyanıs Yayıncılık, İstanbul, 25.
- İLHAN, S. (2001). *Terör Neden Türkiye?*. Nu-do Yayınevi, Ankara, 23.
- İLHAN, S. (2004). *Türkiye'nin Zorlaşın Konumu*. Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 29.
- İNAN, A. (2013). Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı ve Türkiye-Irak İlişkileri (1973-2011), *Ortadoğu Analiz*, 5(56), 69.
- İPEK, H. (2006). *Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadelesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 48-49.
- JOHNSTON, R. (2009). "The Effects of a Global Thermonuclear War," *Johnston's Archive*, 01 Mayıs www.acikders.org.tr/file.php/124/Assignments/avrupadanukleersavas.pdf (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- KALDOR, M. (2005). Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror, *International Politics*. 42
- KARADAĞ, R. (2008). *Petrol Fırtınası*. Truva yayıncılık, İstanbul, 17
- KARAGÖL, E.T. (2014). Enerji Denkleminde Beklenmeyen Değişken: İŞİD. *Seta Perspektif Dergisi*, 54,1.
- KAYNAK, M. (2002). *Sil Bastan, Devletler Oyununda Çıkarları Korumak*. Timas Yayını, İstanbul, 65.
- KELES, R. ve Ünsal, A. (2005). *Kent ve Siyaset Siddet*. Yapı kredi Yayınları, İstanbul, 93.
- KENNEDY, P. (2001). *Büyük Güçlerin Yükselis ve Çöküşleri*, Bankası Yayınları, İstanbul, 457
- KORKMAZ, G. (1999). *Terör Medya ilişkisi*. Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 23.
- KORKMAZ, H. Vekalet Savaşları (Proxy Wars), www.academia.edu/25079882/Vekalet_Savaşları_Proxy_Wars (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- KUNT E. (2009). Küresel Terör Dönemi, www.istanbul.edu.tr/iletim/71/haberler/g4.html (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- KURT, Ş. (1998). *Uygulamada Terör Suçları ve ilgili Mevzuat*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 14.
- LAFEBER, W. (1997). *America, Russia, and the Cold War 1945-1996*. McGraw-Hill, New York, 39.
- MEYER, K. L. ve Brysac, S. B. (2016). Ortadoğu Tarihi: Kral Yaratınlar, Akılçelen Kitaplar, Ankara.
- MİLLER, E.A.ve Yetiv, S.A. (2001). The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administirations Worldview in Transition. *Presidentials Quarterly* 31(1),56-57.
- MONAGHAN, A. (2015-2016). Putin's Way of War: The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare', *Parameters*, 45(4), 65-74.
- MORAN, T.H. (1990-1991). International Economics and National Security. *Foreign Affairs*, 69(5), 90.
- MUMFORD, A. (2013). *Proxy Warfare*. Polity Press, Cambridge, 11.
- OVALI, Ş. (2006). AB'nin Terörizmle Mücadele Politikasında Dönüşüm. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(3),72.
- ÖKTEM, E. (2007). *Terörizm: İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*. Der yayınları. İstanbul, 256.

- ÖRMECİ, O. (2011). Samuel Huntington ve Medeniyetler Çatışması. <http://ydemokrat.blogspot.com/2010/12/samuel-huntington-ve-medeniyetler.html>. (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- ÖZCAN A.A. Soğuk Savaş Dönemi: Başlangıcı, Gelişimi ve Sonu. <http://www.academia.edu/13723063/>, (Erişim Tarihi:18.12.2017)
- ÖZDAĞ, Ü. Kerkük'te kanlı petrol savaşının kirli oyunları. www.21yyte.org/tr/fikir-tanki/3675/kerkukte-kanli-petrol-savasinin-kirli-oyunlari (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- ÖZER, A. (2005). *11 Eylül, ABD, Türkiye ve Küreselleşme*. Elips Kitapevi, Ankara, 45.
- ÖZKAN, A. Amerikan Dış Politikasının Parametreleri. http://www.tasam.org/trTR/Icerik/317/amerikan_dis_politikasinin_parametrel_eri (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- ÖZLÜK, E. (2007). Orta Doğu İstisnacılığı: Sömürünün Yeni Keşif Yolu, *Akademik Orta Doğu*, 2(1), s. 141-164.
- PAÇAL, B. (2007). *Dünyada değişen jeopolitik dengeler ışığında Karadeniz ve Türkiye'nin konumu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul üniversitesi sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul, 6-17
- SANDER, O. (1998). *Siyasi Tarih (1912-1994)*. İmge Kitabevi, Ankara, 202.
- SANDIKLI, A. (2016). Vekalet Savaşları: Ortadoğu ve Türkiye. <http://www.bilgesam.org/incele/2293/-vek%C3%A2let-savaslari--ortadogu-ve-turkiye/#> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- SCHMİD, A.P. (1986). *Political Terrorism A Research Guide*, (L. Walter, Trans.). New Brunsvvick: Foreign Affairs 86.
- SÖNMEZOĞLU, F. (1994). *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, Sunuş Sabahattin Sen (Der), 3.Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s.10.
- SÖNMEZOĞLU, F. (1996). *Değişen Dünya ve Türkiye*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 5.
- ŞENEL, Ş.A. (1995). Medeniyetler Çatışması Üzerine Muzaffer Özdağ ile Mülakat. *Yeni Türkiye dergisi*, 3, 56.
- ŞENER, B. (2014). Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu. 21. Yy Türkiye Enstitüsü. www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- ŞENOCAK, H.E. (2006). *Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları*. Platin Yayınları, Ankara, 6.
- ŞİMŞEK, M. (2016).Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 54, 323
- TANİLLİ, S. (1990). *Dünyayı Degistiren On Yıl: Fransız Devrimi Üstüne (1789-1799)*. Say Yayınları, Ankara, 118.
- TANSİ, D. (2005). *ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye*. Cumhuriyet Strateji, 19, 14-16.
- TAŞDEMİR, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, (Vol. 10). USAK Books, Ankara, 154.
- Terörle Mücadele Kanunu. <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- TUCKER, R.C. ve Hendrckson, D.W. (1995). *C.İmparatorluk Özlemi*. Ahmet Asrar (Çev), Pınar yayınları, İstanbul, 41.

- TURAN, B. (2015). Fukuyama'nın Tarihin Sonu Tezi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (21), 491.
- TURAN, Ö. (2003). *Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*. Yeni şafak, İstanbul, 29.
- Türkiye ve Terörizm Rapor. (2006). Türkiye barolar birliği yayınları, Ankara, 141.
- UYGUR, H. (2006). Kim bu Hizbullah?. *Anlayış*, 40, 38
- UYSAL, A. (2005) "Medeniyetler Çatışması Ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 165-171.
- VAMIK, V. (1999). *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*. Bağlam yayını, İstanbul, 182.
- YALÇINKAYA, H. (2008). *Savaş uluslararası ilişkilerde güç kullanımı*. İmge kitap evi, Ankara, 66.
- YAVUZ, A. (2017). *Vesayet Savaşları*. Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 142-143
- YENİÇERİ, Ö. (2003). Terör ve ABD: Terörün Hegemonya Aracı olarak Kullanılması Sorunu. *2023 Dergisi*, 32, 23.
- YILDIZOĞLU, E. (1996). *Globalleşme ve Kriz*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 108.
- YILMAZ, S. (2007). 21'inci yüzyılda güvenlik alanını yeni sivil aktörleri: Özel askeri şirketler ve kontratçı firmalar. *Güvenlik stratejileri dergisi, Harp akademileri yayın evi*, 3(6), 43.
- YILMAZ, S. (2013). 21. Yüzyılda Neler Olacak?, 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2013/11/07/7283/21-yuzyilda-neler-olacak> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- YILMAZ, V. (1998). *Siyasi Tarih*. Hak Yayınları, İstanbul,77.
- YİNÖN, O. (1982). 1980'lerde İsrail için bir strateji, Musevilik ve Siyonizm, 14.
- YÜCE, Ç.K. (2007). Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türk Dünyası İçin Önemi. *21yuzyildergisi*, Ekim, Kasım, Aralık.
- ZAFER, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm*. Beta Yayınevi, İstanbul, 12.
- ZAMANTIOĞLU, Ç. (2016). İslam Coğrafyasının Jeokültürel Olarak Parçalanması Ve Ortadoğu'da Vekalet Savaşları, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.
- The National Security Strategy of the United States of America. (17 Eylül 2002). The White House, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı, *Terör, Terörizm* <http://www.egm.gov.tr/temuh/terorizm6.htm> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-ve-abdnin-suriye-savasi> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- <http://www.haber7.com/ortadogu/haber/1313155-bessar-esedin-yabanci-askerleri> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/lubnan-ic-savasi/> (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.aljazeera.com.tr/haber/rusya-suriyede-ne-yapmaya-calisiyor (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeli-muhafiflere-silah-yardimina-onay (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150408_ortadogu_analiz (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.diyarbakir.pol.tr/teror/teror_amaci.htm, (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

- www.euractiv.com.tr/yazici-sayfasi/analyze/guardian-bati-suriye-ulusal-konseyinden-umudu-kesti-025905 (Erisim Tarihi: 18.12.2017);
www.guardian.co.uk/world/2012/aug/13/syria-opposition-groups-national-council (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/11/29/vekalet-savasinda-insanlik-sinavi-yemen/ (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.nottspolitics.org/2014/06/20/what-is-a-proxy-war/ (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/11/suriye-ucagi-ankaraya-indirildi# (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.tasam.org/tr-TR/Icerik/2317/turkiyenin_jeopolitik_jeostratejik_ve_ekostratejik_onemi (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.tasam.org/tr-TR/Icerik/48133/yeni_akdeniz_ekonomi_enerji_ve_guvenlik (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.timeturk.com/abd-den-korfez-ulkelerine-rekor-silah-satisi/haber-436426ABD (Erisim Tarihi: 18.12.2017).
- www.trthaber.com/haber/dunya/kuzey-koreli-hackerlar-o-bankayi-hedef-almis-338332.html (Erisim Tarihi: 18.12.2017).

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

Cemal ÇOBAN 1989 yılında Gaziantep'in Nizip ilçesinde doğdu. 2012 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinde subay olarak göreve başladı. 2013-2015 yılları arasında Hakkari Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı, 2015- 2017 yıllarında Kahramanmaraş'ta 2. Zırhlı Tugay Komutanlığında görev yaptı. 2016 yılı Ağustos ayında başlayan Fırat Kalkanı Harekatı kapsamında Suriye'de görev yaptı. 2018 yılı itibariyle İskendurun'da 39. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığında görev yapmaktadır.

VITAE

Cemal ÇOBAN was born in Nizip district of Gaziantep in 1989. In 2012, the Turkish Armed Forces officers began as a relative. Hakkari Mountain and Commando Brigade Command between 2013-2015, 2015-2017 in Kahramanmaraş'ta served in the 2nd Armored Brigade Command. He served in Syria within the scope of Fırat Kalkan Operation, which started in August 2016. As of 2018, he is serving at the 39th Mechanized Infantry Brigade Command in İskendurun.